

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
TİCARİ DİPLOMASİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK İSTİHBARAT MODELLEMESİ VE
YÜKSELEN EKONOMİLER İÇİN ÖNERİ

Yüksek Lisans Tezi

RABİA YÜCELİK

1370Y55102

Danışman: Prof. Dr. Nazım EKREN

İstanbul, 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DİŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

ULUSLARARASI TİCARET

Anabilim Dalı TİCARİ DİPLOMASI
yüksek lisans programı 1370YSS102 numaralı öğrencisi
RABİA YÜCELİK , in " EKONOMİK İSTİHBARAT MODELLEMESİ
VE YÜKSELEN EKONOMİLER İÇİN ÖNERİ "

başlıklı tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI : Prof. Dr. Nazım EKREN

JÜRİ ÜYESİ : Prof. Dr. Erşah ARICAN

JÜRİ ÜYESİ : Prof. Dr. Baki TURAN

İstanbul Ticaret Üniversitesi Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../20....
Tarih,/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

Bu çalışmada öne sürülen en önemli argüman, uluslararasılaşmış ekonomik çevrede, ekonomik istihbarat sisteminin gerekliliğidir. Buradan yola çıkarak ekonomik istihbaratın ekonomik güç ve ekonomik güvenlik ile ilişkisi, devletlerin ekonomik istihbarat yaklaşımları ve gelişmiş ülkelerin ekonomik istihbarat modelleri incelenmiştir. Tüm bu modellerde ülkelerin ekonomik istihbarat faaliyetlerindeki ortak noktanın ise reel sektörün ürettiği ekonomik değerleri koruyacak, destekleyecek, rekabet edebilirliğini artıracak ekonomik istihbarat sağlayarak milli ekonomik politikalar üretmeleri ve ekonomik gücü sürekli kılmaları olduğu görülmüştür. Yükselen piyasa ekonomisine sahip Türkiye'nin de makroekonomik göstergelerindeki kırılganlıkları tespit edilerek, hem iç pazarda refah seviyesini artırmaya, hem de uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacağı düşünülen milli bir ekonomik istihbarat sisteminin oluşturulması gerekli görülmüş ve bu çerçevede öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *ekonomik istihbarat, ekonomik istihbarat modeli, ekonomik güç, yükselen piyasa ekonomisi*

ABSTRACT

The most important argument of this thesis is the requirement of economic intelligence model in an internationalized economic environment. To support this argument, the relation between economic power and economic security, perspective of the states to the economic intelligence and economic intelligence model of selected developed countries were analysed. The common motive of those countries while doing economic intelligence were protecting and supporting economic values produced by real sector, making national economic policies that will provide economic competitiveness of those sectors, therefore keeping economic power sustainability. Fragility of Turkey as an emerging market economy was detected in base of macroeconomic indicators. Finally a national economic intelligence model which is intended to provide welfare in domestic and competitiveness international economic environment was considered necessary and proposals were presented.

Key Words: *economic intelligence, economic intelligence model, economic power, emerging market economies*

ÖNSÖZ

Çalışmanın her aşamasında deneyimleri ve bilgi birikimi ile yol gösteren danışman hocam sayın Prof. Dr. Nazım EKREN' e, yüksek lisans öğrenim süresi boyunca her aşamada özveri ile yaklaşan değerli hocalarıma, beni bu çalışmayı başarıyla sonlandırmamda gayretlendiren iş arkadaşlarım ve değerli müdürüm Kayhan DİNÇBAŞ'a ve bu süreçte üzerimden maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Özet	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi	viii
Şekiller Listesi	ix
Kısaltmalar	x
GİRİŞ	1
1. İSTİHBARATIN TANIMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE ..	3
1.1 İstihbaratın Tanımı	3
1.2 Literatürde İstihbarat Yaklaşımları	6
1.3 İstihbaratın Oluşumu ve İstihbarat Çarkı	9
2. EKONOMİK İSTİHBARAT VE GELİŞİM SÜRECİ.....	12
2.1 Ekonomik İstihbarat Yaklaşımları.....	13
2.2 Ekonomik İstihbarat ile İlişkili Diğer İstihbarat Biçimleri	15
2.3 Kültürün Ekonomik İstihbarat Üzerine Etkisi.....	19
2.4 Devletlerin Ekonomik İstihbarata Bakışı	22
2.5 Ekonomik İstihbarat ve Ekonomik Güvenlik	24
3. EKONOMİK İSTİHBARAT SİSTEMLERİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	33
3.1 Ekonomik İstihbarat Sistemindeki Modellerin Analizi.....	35
3.1.1 Kanada Ekonomik İstihbarat Sistemi.....	37
3.1.2 Fransa Ekonomik İstihbarat Sistemi	39

3.1.3	Almanya Ekonomik İstihbarat Sistemi	42
3.1.4	Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi.....	45
3.1.5	İngiltere Ekonomik İstihbarat Sistemi	47
3.1.6	Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik İstihbarat Sistemi	50
3.1.7	Hindistan Ekonomik İstihbarat Sistemi	52
3.2	Ekonomik İstihbarat Biriminin Temel Bileşenleri	52
3.2.1	Organizasyonel Yapı.....	52
3.2.2	Fonksiyonel Yapı	53
3.2.3	Veri ve Bilgi Paylaşım Mekanizması.....	54
4.	YÜKSELEN PİYASALARDA KIRILGANLIK AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME VE EKONOMİK İSTİHBARAT ÖNERİSİ.....	55
4.1	Yükselen Piyasa Ekonomileri Kavramı	55
4.2	Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Yükselen Piyasa Ekonomileri İle İlişkileri	58
4.3	Yükselen Ekonomilerde Bir Risk Faktörü: Kırılganlık.....	66
4.4	Yükselen Piyasa Ekonomisi Olan Türkiye'nin Ekonomik Görünümü ve Ekonomik İstihbarat Önerisi	72
4.4.1	Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülke Gruplarının Ekonomik Gösterge Karşılaştırması	73
4.4.2	Türkiye İçin Ekonomik İstihbarat Önerisi	82
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	87

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Milli Ekonomik İstihbarat Sisteminin Fonksiyonel Sınıflandırması	35
Tablo 2. Milli Ekonomik İstihbarat Sistemi Karşılaştırması	36
Tablo 3. Ülke Kredi Derecelendirme Faktörleri	60
Tablo 4. Kredi Derecelendirme Kuruluşları Not Sistemi.....	62
Tablo 5. Yatırım Notu Reytine Göre Ülkelerin Ortalama ve Medyan Eşitlik Testi	64
Tablo 6. Dünya Rekabetçilik Yıllığı, 2014	75
Tablo 7. Türkiye'nin Makroekonomik Göstergeleri 2010-2014.....	78
Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi/GSYİH % 2005-2013, G 20 Ülkeleri ve Yükselen Ekonomiler	80

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. İstihbarat Çarkı.....	10
Şekil 2. Ekonomik İstihbarat Uygulamalarında Kültürel Fark.....	20
Şekil 3. Kanada Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat.....	38
Şekil 4. Fransa Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat.....	41
Şekil 5. Almanya Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat.....	43
Şekil 6. Japon Ekonomik İstihbarat Sisteminde Kültürün Rolü.....	47
Şekil 7. İngiltere Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat.....	49
Şekil 8. Amerika Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat.....	51
Şekil 9. ABD Doları Karşısında Bazı Yükselen Piyasalarda Döviz Kurları.....	68
Şekil 10. Döviz Kurları ve Yükselen Piyasa Ekonomilerindeki Kırılganlık.....	69
Şekil 11. Kırılgan Beşli Ülkelerinin CDS Primleri Karşılaştırması.....	71
Şekil 12. Dünyanın En Büyük Ekonomileri, İlk 20 Ülke.....	74
Şekil 13. Cari İşlemler Dengesi /GSYİH oranı (%).....	79

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
CIA	: Central Intelligence Agency- Merkezi Haber alma Teşkilatı
Eİ	: Ekonomik İstihbarat
EİS	: Ekonomik İstihbarat Sistemi
FBI	: Federal Bureau of Investigation- Amerika Birleşik Devletleri Federal Soruşturma Bürosu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
MITI	: Ministry of International Trade and Industry- Japon Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
NACIC	: National Counterintelligence Centre- Milli Karlı İstihbarat Servisi
NAFTA	: North Amerika Free Trade Area- Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı
UK	: United Kingdom- Birleşik Krallık

GİRİŞ

Soğuk savaşın sona ermesinin ardından ülkeler arasında ideolojik veya askeri üstünlük yarışından çok, ekonomik rekabetin yarattığı üstünlük mücadelesi baş göstermiştir. Bu durum, politika yapıcılarının ülkelerindeki istihbarat servislerinin fonksiyonunu gözden geçirmelerine ve yeniden yapılandırmalarına yol açmıştır. Devletlerin her daim istihbarata ihtiyaç duydukları açıktır. Ancak küresel dünyada tehdit unsurlarının kimi zaman askeri, kimi zaman siyasi, kimi zaman küresel ekonomik krizler ve hatta salgın hastalıklar gibi değişken olabildiği düşünüldüğünde, istihbarat kurgularının buna cevap verecek şekilde sürekli yeniden yapılanması da olağandır. Bu dönüşüm sürecinde istihbarat, espionaj/casusluk, karşı istihbarat faaliyetleri her ülkenin kendi ekonomik modelleri ve yönetim biçimlerine göre şekillenmiştir.

Çalışmada üzerinde durulacak ve detaylıca incelenecek olan ekonomik istihbarat modeli oluşturulurken kamu kurumları, özel sektör, üniversite ve sivil toplum örgütleri, ticari birlikler, iş adamı dernekleri, finans kurumları, ticari ataşelikler gibi istihbarat aktörlerinin payı, rolü, birbirleri ile gerçekleştirilecek bilgi akışı ve yönü, istihbarat mı yoksa karşı istihbarat mı yapılacağına dair teknikler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerin ekonomik istihbarat modelleri, ekonomik istihbaratın bilgi teknolojisi ile olan bağları, Türkiye'nin ekonomik istihbarat alanındaki mevcut durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Tezde varılması düşünülen sonuçta ise mevcut istihbarat yapısına ne şekilde ekonomik istihbarat kanalı oluşturulabilir, devlet içinde ve dışında kimler hangi kanallardan ekonomik değerde istihbarat elde etmelidir ve hangi kurum ve kuruluşlarla, hangi yöntemlerle paylaşılmalıdır sorunlarına cevap aranacaktır. Ekonomik istihbarat faaliyetlerinin gerek özel sektör girişimi ile gerekse devletin resmi bir kurumu vasıtası ile yapılabileceği bilinmekle birlikte tezde savunulan yaklaşım, devlet yaklaşımı ile istihbarat modelinin oluşturulması ve bu faaliyetinin devlet organizasyonu içinde yürütülmesidir. Türkiye'nin rekabet gücünü ve refah seviyesini yükseltirken, ekonomik kırılganlıklarını azaltacak milli bir ekonomik istihbarat modeline ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Yöntem olarak basılı yayınlar, raporlar, kütüphane veri tabanları ve internet gibi açık kaynaklardan faydalanılmıştır. Çalışmada Kanada, Amerika, Almanya, İngiltere, Fransa ve Japonya ekonomik istihbarat modelleri temel alınmış ve bu modellerin dayanağı analiz edilmiştir. Küreselleşmenin de etkisi ile dışa açık ve serbest piyasa ekonomisini benimsemiş olan Türkiye'nin bahsi geçen ülkelerle ilişkileri, karşılıklı bağımlılık çerçevesinde de önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülke grubunda yer alan Türkiye'nin bu bağlamda örnek model olarak ekonomik güce sahip bu ülkelerin istihbarat yapılarını incelemesi gerekli görülmüştür.

Çalışmanın birinci bölümünde istihbaratın kavramsal çerçevesi sunulmuş, literatürdeki yaklaşımlardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde tezin esas konusunu teşkil eden ekonomik istihbarat kavramı üzerinde durulmuş, diğer istihbarat biçimleri ile ilişkisi değerlendirilmiş, kültürün ekonomik istihbarata yansımaları, devletlerin ekonomik istihbarata bakışı ve ekonomik istihbarat-ekonomik güvenlik ilişkisi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde seçilmiş ülkelerin ekonomik istihbarat modelleri analiz edilmiş, ekonomik istihbaratın temel bileşenleri oluşturulmuştur. Dördüncü ve son bölümde ise yükselen ekonomiler üzerine detaylı bilgiler verilmiş, ekonomik kırılganlıkları incelenmiş ve Türkiye için ekonomik istihbarat önerileri sunulmuştur.

1. İSTİHBARATIN TANIMI VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 İstihbaratın Tanımı

Türkçe’de “istihbarat” olarak kullandığımız kelimenin karşılığı haber alma olup, Arapça kökenlidir. Batı dillerinde “istihbarat” kelimesi, intelligence kelimesi ile kullanılır ve zekâ, akıl, bilgi anlamlarına gelmektedir (ABD’ de –CIA- Central Intelligence Agency- Merkezi Haber alma Teşkilatı; İngiltere’de MI- Military Intelligence- Askeri İstihbarat). Almanca’ da “haberler” manasına gelen “Nachrichten” (Nachrichten Dienst- İstihbarat teşkilatı) kullanılmaktadır. Fransızca’ da “renseignement” istihbaratın karşılığı olarak “işaret, aydınlatma, öğretme, öğrenme” (Service de Renseignement; İstihbarat Servisi) manası ile kullanılmaktadır. Ruslarda ve bazı slav ülkelerinde ise “güvenlik” kelimesi kullanıldığı görülmektedir (Ünlü eski KGB- Komitet gosudarstvennoy Bezopasnosti; devlet güvenlik komitesi).¹

Eski doğu-komünist bloku ülkelerinde “güvenlik” sözü tercihi, bu ülkelerin hep dış tehdit algısı içinde oldukları; koruma içgüdüsünde ise dışa dönük yani casusluk yoluyla bilgi toplama, istihbarat yapma eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Yine çok bilinen İsrail istihbarat teşkilatı MOSSAD Haber Alma ve Özel Görevler Enstitüsü’ nün İbranice baş harflerinden oluşmakta olup, “özel görevler” bu teşkilatın eylemci ve aktif karakterini göstermektedir.²

Yukarıda sayıldığı gibi dış ülkelere haber toplama, istihbarat faaliyeti yapma dışında ülkeler, istihbarata karşı koyma-korunma faaliyeti de yürütmektedirler ve buna da

¹ Kemal Girgin, **Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat Ve Türkiye**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınevi, 2003, s.123.

² a.g.e., s.124

kontrespiyonaj, kontrentelijans denilmektedir. Bazı devletlerde bu iki faaliyet tek bir organizasyon altında yürütülürken, bazılarında ise iki ayrı organizasyon altında yürütülmektedir.

Amerika’da dışa dönük istihbarat yapan CIA yanı sıra, içe dönük FBI (Federal Soruşturma Bürosu), İngiltere’de dışa dönük MI 6’nın yanı sıra içe dönük yabancı istihbarat korunması için MI 5 teşkilatının, Almanya’da dışa dönük BND’ nin yanı sıra, içe dönük BVS Federal Anayasayı Koruma Teşkilatının, Rusya’da SVR ve FSB olarak yine ikili sisteminin, İsrail’de MOSSAD dışarıda faalken, içeride Shin Bet istihbarata karşı koyma teşkilatının varlığı bilinmektedir.³

Türkiye’de sivil alanda hem içe dönük hem de dışa dönük istihbarat görevi MIT – Milli İstihbarat Teşkilatı vasıtasıyla tek bir organizasyon altında sürdürülmektedir. Ayrıca sivil alanda Emniyet Genel Müdürlüğünün ve Dış İşleri Bakanlığının da istihbarat daireleri mevcuttur. Türkiye’deki uygulamada Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından devlet çapında oluşturulan milli güvenlik istihbaratının Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genel Kurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli görülen kuruluşlara iletilmesi yasal hükme bağlanmıştır.⁴ Bu alanda 1983 yılında çıkarılmış 2937 sayılı “**Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu**” isimli yasa mevcuttur.⁵

³ Girgin, a.g.e., s.124

⁴ Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6532.html> (Erişim Tarihi: 31.01.2015) 1/11/1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanununun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi 17/4/2014 tarihli 6532 sayılı kanun maddesi ile değiştirilerek “Millî İstihbarat Teşkilatına bu görevler dışında görev verilemez” ibaresi eklenmiş olmakla birlikte “Millî İstihbarat Teşkilatı birimlerinin görev, yetki ve sorumlulukları Başbakanca onaylanacak bir yönetmelikte belirtilir” ifadesi yerini korumaktadır.

⁵ T.C. Milli İstihbarat Teşkilatı 6189 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu (Çevrimiçi) <https://www.mit.gov.tr/2937.pdf> (Erişim Tarihi 31.01.2015)

İstihbarat tanımı çerçevesinde, istihbarat ile ilgili sıkça kullanılan kavramlar aşağıda verilmiştir.⁶

Gizli metotlar ile bilgi toplama: Genellikle HUMINT diye adlandırılan gizli insanî istihbarat (casusluk) veya teknik istihbarat yöntemlerin kullanılması ile veri, malûmat ve bilgi toplanması kastedilmektedir.

Karşı istihbarat: Diğer ülkelerin istihbarat faaliyetlerini tanımlama, etkisizleştirme ve yönlendirme operasyonlarına verilen addır.

Analiz: Toplanan verilerin değerlendirme sürecinden geçirilerek istihbarat hâline getirilmesi sürecidir.

Örtülü operasyon: Yurt dışında veya yurt içinde politik, ekonomik, kültürel, psikolojik ve askerî olayları faili/kaynağı belli olmayacak şekilde etkileme faaliyetleridir.

Ekonomik espiyonaj: Yabancı çıkar gruplarının, sabotaj veya başka bir ülkenin ekonomik güvenliğine müdahale için kullanılabilecek ekonomik istihbaratı gizli ya da yasadışı yollarla elde etmek suretiyle, kendi ekonomik çıkarlarını destekleyen girişimleridir.

Ekonomik istihbarat: Teknolojik veri, finansal, ticari (ticari plan, büyük ticari teklifler, müşteri araştırmaları) ve hükümet bilgilerini (ulusal ticaret görüşmelerinin bilgileri, ekonomiyle ilgili planlar ve stratejiler) içeren, yabancı çıkar grupları tarafından toplanan ve bu grupların kendi ülkelerinin göreceli verimliliklerine veya rekabetçi konumlarına doğrudan ya da dolaylı olarak destek sağlayabilecek politik ya da ticari ekonomi bilgisinin edinilmesidir. Ekonomik istihbaratın elde edilmesi, yabancı çıkar grupları tarafından toplanan bilgilerin o ülkenin araştırma ve geliştirmesi, yatırımları, üretimi, rekabet edebilirliği veya ekonomik büyümesi hususunda ekonomik olarak dezavantajlı duruma gelmesine sebep olabileceği noktada güvenlik kaygısı oluşturmaya başlamaktadır.

⁶ Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, Carleton University Press, 1998, Political Science

Ekonomik istihbarat topluluğu: İlgili tüm kurumları kapsamaktadır. Tezin ilerleyen bölümlerinde değinileceği gibi iş adamı dernekleri, sendikalar, ulus ötesi şirketler, lobicilik ve danışmanlık şirketleri, üniversiteler, teknoloji merkezleri istihbarat aktörleri arasında sayılmaktadır.

İstihbarat servisi: Merkezi yönetimin gizli faaliyetler yürüten birimleri veya organlarıdır.

1.2 Literatürde İstihbarat Yaklaşımları

Literatürde istihbaratın tanımı ve amaçları üzerine yapılan tartışmalarda farklı görüşler bulunmaktadır.

İstihbaratın tek bir tanımı olmamakla birlikte M. Atay istihbaratı, yabancı bir hükümetin veya siyasî partinin yıkılması, yabancı devlet adamları veya hedeflerinin ziyana uğratılması, kişi veya ajanların kaçırılması veya öldürülmesinden ayrı olarak, bir ülkenin rakiplerinden daha fazla avantaj sağlamasını veya en azından yaşamaya devam etmesini sağlayan bilginin toplanması şeklinde tanımlamıştır.⁷ Bu açıdan bakıldığında istihbarat salt örtülü operasyon değil, haber değeri taşıyan bilginin elde edilmesi ve daha önemlisi analiz edilerek politikaların oluşturulmasına katkı sağlayabilmesidir.

Lowenthal'a göre istihbarat, ulusal güvenlik için talep edilen, toplanılan, analiz edilen, belirli tipteki önemli bilgilerin politika yapanlara sağlandığı süreçtir. Aynı zamanda bu sürecin ve bilginin karşı istihbarat aktivitelerinden korunması ve hukuksal otoriteler tarafından talep edildiği durumlarda operasyonların gerçekleştirildiği bir oluşumdur.⁸

Ossec'in istihbarat çarkında yapmış olduğu açıklamalardan çıkarılabilecek bir tanıma göre ise istihbarat bilginin toplanması, karşılaştırılması, değerlendirilmesi, analizi, birleştirilmesi ve yorumlanması sürecinin sonunda ortaya çıkan üründür. Burada analizi yapan kişinin doğru analiz ve değerlendirme yöntemlerini kullanıyor olması önem arz

⁷ Ümit Özdağ, "Devlet ve İstihbarat", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, S.3 (2009), s.39

⁸ Nevzat Güldiken, "Bilginin Elde Edilmesi Ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü", **C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, S.2 (2006), s.172

etmektedir. Profesyonel istihbaratçıların geniş imkânlarla sahip istihbarat servislerinden çok daha doğru tespitlerde bulunmaları ve çok daha etkili stratejik kararların alınmasına katkı sağlamaları mümkündür.

Kent'e göre stratejik istihbarat kategorisinde üç temel fonksiyon bulunmaktadır. Bunlardan ilki nüfus veya ekonomik olgular gibi genel, bilinebilir, temel tanımlayıcı bilgilerdir. İkincisi ise örneğin belli bir zamanda yabancı ülkelerdeki politik partilerin işbirliği gibi konulardaki raporlar veya tahminlerdir. Son olarak bir partinin mecliste güvenoyu alıp alamayacağına dair yapılmış spekülasyon veya tahmini öngörüler veya uyarılar içeren bilgilerdir.⁹

Kendal'a göre stratejik istihbaratın en önemli rolü yalnızca spesifik operasyonel hedeflerin tespit edilmesi değildir. Bunun yanı sıra yeni tehditlere odaklanmak, değişen olguları tespit etmek ve gelecek trendleri tahmin etmek için temel oluşturulması, stratejik istihbarat için gereklidir.¹⁰

İstihbarat üzerine gelenekçi ve aktivist olmak üzere iki ayrı yaklaşım da bulunmaktadır.

Gelenekçi yaklaşım, Sherman Kent'in istihbarat doktrinlerine dayanmaktadır. Bu görüşe göre istihbaratı üreten taraf ile onu kullanacak olan karar merciindeki kişiler arasında kesin bir çizgi olmalıdır. Gelenekçiler, istihbaratı elde eden ve sunan tarafların, istihbaratı kullanacak olan karar merciindeki kişilerin alanına girmemesi gerektiğini ve her iki taraf arasında mesafe olması gerektiğini savunmaktadır.

Aktivistlerin görüşüne göre ise istihbarat, sadece bilgi talep eden tarafa vaktinde sunulması gereken bilgiler bütünü değildir. Bunun ötesinde, istihbaratın fonksiyonu, karar merciindeki kişileri etkileyecek biçimde, tüm argümanlarıyla gerekli istihbaratı yine bu istihbaratı kullanacak tarafa politika üretebilmeleri için gerekecek zaman bırakacak biçimde önceden temin edip sunmasıdır. Buna göre istihbarat ile üretilecek

⁹ Hurşit UÇAK, "A Descriptive Study of the Intelligence Community in the USA", (University of North Texas, Master of Science Criminal Justice Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Texas,2003, s.2

¹⁰ a.g.e., s. 15

politikalar arasında sıkı bir ilişki olmalı, istihbaratı toplayan taraf, üretilecek politikalara müdahil olmaya daha eğimli olmalı ve bu fırsatlar doğrultusunda aksiyon almalıdır.

Kent ve Kendal'ın görüşüne ek olarak Taylor da bu konuda kendi yaklaşımını ifade etmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte, istihbarattaki temel amaç yalnızca doğru bilgiler sunarak ilkesel veya siyasi hataları önlemek değil, belirli hedef ve amaçların başarıya ulaşmasını da sağlayacak aksiyonları planlayarak geleceği öngörmek olmalıdır.

Akademik disiplin çerçevesinde ise istihbarat konusu, uluslararası ilişkilerin alt dalı olarak kendine yer bulmuş, literatür çalışmaları 1975 yıllarından itibaren oluşmaya başlamıştır.¹¹ Amerika Birleşik Devletleri ve birçok Avrupa üniversitelerinde İstihbarat ve Örtülü Operasyonlar, Siber Güvenlik, İstihbarat Toplama, Bilgi Yönetimi ve Ticari İstihbarat, Karşı İstihbarat, Güvenlik ve İstihbarat Analizi, espionoloji adı altında Eski Çağlarda Espiyonaj, Espiyonaj ve Tarih gibi çok spesifik alanlarda lisans, yüksek lisans ve sertifikalı kurs programları verilmektedir.¹² Amerika'da espionoloji alanında çalışmaları destekleyen özel kuruluşların var olduğu bilinmektedir. Amerika menşeli Milli İstihbarat Çalışma Merkezi(National Intelligence Study Center), İstihbarat Çalışmaları Konsorsiyumu(The Consortium for The Study of Intelligence), Hale Vakfı (Hale Foundation) bunlardan bazılarıdır. Bu ve benzeri diğer tüm enstitüler, üniversitelerde istihbarat alanındaki çalışmaları desteklemekte, milli güvenlik kapsamında istihbaratın rolünü kavramaya yardımcı faaliyetlerle kamuoyunu bilinçlendirme amacıyla çalışmalara sponsor olmaktadır. Hatta bazı üniversitedeki programlar öğrencilerini özellikle CIA gibi istihbarat servislerinde verilen eğitim programına katılımlarını sağlamaktadır.¹³

¹¹ Özdağ, a.g.e., s.38.

¹² İstihbarat alanından çalışma programı olan dünya genelindeki üniversitelerin isimleri ve program bilgileri (Çevrimiçi) <http://www.mastersportal.eu/search/?q=kw-intelligence|lv-master||d007a79d&start=30&length=10> (Erişim Tarihi: 01.02.2015)

¹³ Uçak, a.g.e., s.2.

1.3 İstihbaratın Oluşumu ve İstihbarat Çarkı

Günümüzde bilgi ve belgeler birçok vasıtayla, birçok kişiye doğruluğu kanıtlanmadan yayılmakta ve paylaşılmaktadır. Bu dezenformasyona karşı elde edilen ham bilginin ayıklanması, tasnif edilmesi, düzenlenmesi, kategorize edilmesi, tamamlayıcı başka bilgilerle donatılması ve analiz edilerek istihbarat değerinin oluşturulması gerekmektedir.

Kanuf⁷ a göre elde edilen stratejik bilginin paylaşılması hususunda karar merciinde dört önemli aktör yer almaktadır:¹⁴

Karar verici; karar verme aşamasındaki gerçek problemleri tanımlamak zorunda olan kişi,

Gözlemci; sorunu çözmek için gerekli olan stratejik bilgiyi tespit edip, denetleyen ve onaylayan kişi,

Bilgi sistemleri analisti; gözlemciyi bilgi edinme görevinde destekleyen kişi,

Proje koordinatörü; karar verici, gözlemci ve istihbarat talep etmiş nihai kullanıcı arasında iletişimi sağlayan kişi.

İstihbarat çarkı, ham bilginin istihbarat değerine sahip bilgiye dönüşmesi sürecini ifade etmektedir.¹⁵ Bu döngüde ilk aşama, edinilecek istihbarattan faydalanacak nihai kullanıcının stratejik planları ve ihtiyaçlarının tespit edildiği ve nihai kullanıcıya ulaştırılacak istihbaratın edinilmesi için bir yol haritası oluşturulduğu *planlama* aşamasıdır. Bu aşama mutlaka ilgili birim veya devlet seviyesinde yapılmalıdır. İyi planlama mevcut kaynakların, başka kısıtlar olsa bile, daha efektif kullanılmasını sağlayacaktır.

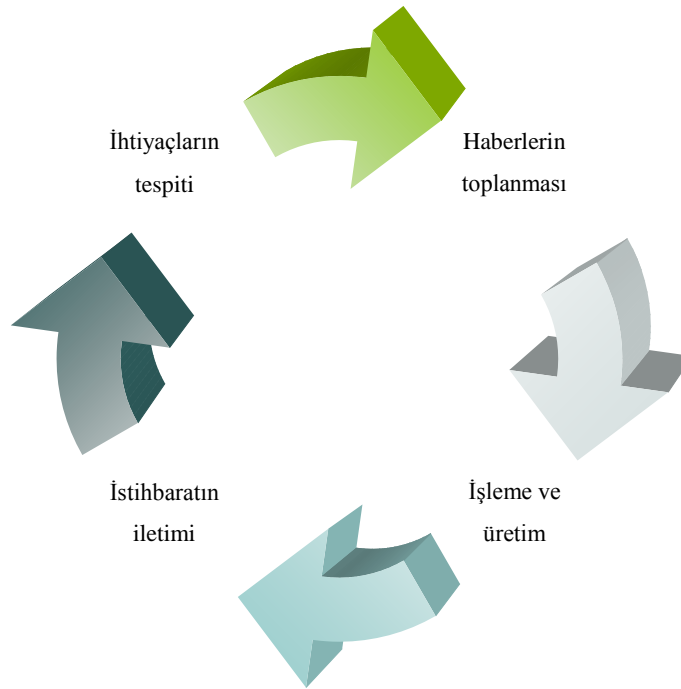
¹⁴ Bolanle Oladejo, David Amos ve Osofisan Adenike, "**Representation of Knowledge Resource in the Context of Economic Intelligence System**, İSKO Spain Congress, 2009, s.177

¹⁵ Uçak, a.g.e., s.24

Daha sonra *haber toplama* aşamasına geçilir. Örtülü veya açıktan yapılabilmektedir. Sorun tespiti ve ihtiyaçlar doğrultusunda hangi kaynaklardan faydalanılacağı tespit edilir. Sahip olunan teknoloji ve bütçe, bu aşamada kullanılacak araçların belirlenmesinde etkili olmaktadır. Ekonomik istihbarat sürecinde temel bilgi kaynakları arama motorları, istihbarat ajansları, uyarı sistemleri, haber ajansları, mail grupları gibi elektronik kaynaklar olmakla birlikte kitap, dergi, gazete, akademik çalışmalar, konferanslar, kongre, bildiri ve raporlar da basılı kaynaklar olup, göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

İşleme ve üretim sürecinde ise elde edilen ham veriler tasnif edilmekte, geçerliliği değerlendirilmekte ve bilgiye dönüştürülmektedir. Bu aşama özellikle belirsizliğin ve değişkenliğin hâkim olduğu bir çevrenin ekonomik istihbarat süreçlerinde daha da önem arz etmektedir. Olayların ve gelişmelerin anlamı ve önemi özenle yorumlanmalıdır.

İstihbarat döngüsündeki bir sonraki aşama ise edinilen istihbaratın, istihbarat çalışmasının talep eden kişi veya kuruma zamanında *iletilmesi*dir.

Şekil 1. İstihbarat Çarkı

Tüm bu süreçte hem istihbarat talep eden ve karar merciinde bulunan kişi veya kurumların stratejik çalışmalarının gizliliği için, hem de kendine özgü metotlarla istihbarat elde eden tarafın yetenekleri ve yöntemlerinin gizliliğinin korunması için, bilgi güvenliğinin sağlandığından emin olunması gerekmektedir.

2. EKONOMİK İSTİHBARAT VE GELİŞİM SÜRECİ

Son yüzyılda yaşanan savaşların ve çatışmaların gerekçelerinde ekonomik kaygıların ağır bastığı tartışılmaktadır. Birinci dünya savaşının nedenlerinin en başında Alman ve İngilizlerin ticari rekabeti öne çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşında yine Almanya'nın Lebensraum (Hayat Alanı) politikası, yani doğudaki ülkeleri hâkimiyetine alarak tarımsal ve ekonomik alanlarda üstünlük elde etme arzusu etken olmuştur.¹⁶ Yakın yıllardaki Körfez Savaşı, küresel ekonomi için ihtiyaç duyulan enerji kaynaklarının gerekliliğini, sürdürülebilirliğini ve güvenliği konusunu ortaya koymuştur. Yine Ortadoğu bölgesinde doğal gaz ve petrol gibi enerji kaynaklarına hâkimiyet çabaları bilinmekte ve günümüzde de devam etmektedir. Bu enerji ve doğal kaynaklar, ithalatçısı konumundaki ülkeler için girdi maliyetlerine etki ettiği gibi ihracatçı ülkelerin de gelir kalemleri bakımından hala büyük katkıya sahiptir.

İçinde yaşadığımız 21.yy' da ise bilgi ekonomisi önem kazanmış, ülkelerin üretimlerinde bilgi ve teknolojilerine ne kadar pay ayırdıkları, o ülkelerin ekonomik gücünü belirleyici gösterge olmaya başlamıştır. Her ne kadar gelişmiş ülkeler tarafından geliştirilen teknolojileri satın almak veya istihbarat yolu ile elde etmek de bir yöntem olsa da yeni metotlar, teknikler bulmak, bilgi ekonomisine yön vermek de ülkelerin sahip olabileceği yer altı veya yer üstü doğal kaynaklarından daha değerli görülmektedir.¹⁷ Ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda, ekonomik istihbarat konusu karmaşık olduğu kadar hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Küresel ticaretten pay almadaki kısıtlar, endüstriyel ve teknolojik alanlarda eşitsizlikler, bilgi sahibi olmadaki yetersizliklerle gelişmekte olan ülkeleri daha da zorlamaktadır. Bilgi ve teknolojilerine sahip olan çoğu gelişmiş ülkeler

¹⁶ Girgin, a.g.e., s.169

¹⁷ Güldiken, a.g.e.,s.172

ise bu sayede avantajlı konumlarını ve rekabet güçlerini korumaktadırlar. Dolayısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark açılmaya devam etmektedir.

Devletlerin varlığını koruyabilmelerinde önemli bir yeri olan ekonomik gücü sağlama ve elinde tutmaları için ekonomik istihbarata verilen önem çerçevesinde bu bölümde ekonomik istihbarat ekolleri, ekonomik istihbarat seviyeleri ve istihbaratın bileşenlerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilecektir.

2.1 Ekonomik İstihbarat Yaklaşımları

Ekonomik istihbarat, önceleri rekabetçi stratejiler oluşturmaları için Amerikalı ve İngiliz girişimciler tarafından tekniklerin ve metotların kurgulandığı bir nevi rekabetçi istihbarat konseptleri olarak da tanımlanmıştır. Ancak zaman içerisinde devletler tarafından da uygulanmaya başlanan konseptler halini almıştır.¹⁸

1992 yılında C.Harbulot izleme, koruma, bilgi edinme gibi rekabet ortamının tüm faaliyetlerini kapsayacak biçimde bir “ekonomik istihbarat” tanımını kullanmıştır.¹⁹

Ekonomik istihbarat tanımı çok çeşitli olmakla birlikte Besson ve Possion’a göre ekonomik istihbarat, ihtiyaç duyulan stratejik bilgilerin toplanması, tasnif edilmesi, saklanması, onaylanması, analiz edilmesinin yine ihtiyacı olan kişilerce koordine edilmesidir.²⁰

Fransa Comissariat General du Plan²¹ tanımına göre yasal yollarla elde edilecek bilginin toplanması, işlenmesi, dağıtılması ve korunmasına yönelik tüm koordineli

¹⁸ Philippe Clerc, “Economic Intelligence”, Chapter 22, France (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/webworld/wirerpt/wirenglish/chap22.pdf> (Erişim Tarihi: 26.09.2014)

¹⁹ Laurentiu BARANGA, Adrian RUJOIU, Ion STEGAROIU, Florin VADUVA, "Trends and Perspectives Regarding the Evolution of the Concept of Economic Intelligence within the Context of the Economic Crisis", **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, Y.2,S.2, (Nisan 2012), s.3

²⁰ Mihai Florin, “Towards a New Approach of the Economic Intelligence Process: Basic Concepts, Analysis, Methods and Informational Tools”, **The Bucharest Academy of Economic Studies**, S.23

²¹ Fransa'nın 1946-2006 yılları arasında özellikle 5 yıllık planlarını yapan, ülkenin ekonomik planlamalarında sorumlu kurumudur.

önlemleri kapsamaktadır. Burada nihai amaç, işletmelerde veya hükümette karar merciinde yer alan kişilere bireysel veya kolektif stratejilerine uygun olan, dış çevrelerinin anlamalarını sağlayacak bilgileri sunmaktır. Bu bağlamda ekonomik istihbarat, çeşitli 'izleme' teknikleri (bilimsel, teknolojik, ticari, rekabet odaklı, finansal, yasal, düzenleyici vb.) ve mevcut varlıkları/değerleri koruma teknikleridir. Hükümet veya işletmeler tarafından bu stratejiler formüle edilirken, enformasyon ve dezenformasyon kampanyaları kadar, etkili başka faaliyetler de hesaba katılmalıdır.

ABD istihbarat araştırma bürosu sekreter yardımcısı Randall M.Fort, ekonomik istihbaratın rolünün diğer istihbarat faktörleri ile karşılaştırıldığında yanlış anlaşıldığını söylemiştir. Ekonomik istihbaratın, istihbarat topluluğunun geleneksel bir fonksiyonu olduğunu savunmuştur. Fort' a göre öncelikle ekonomi politikaları ekonomik istihbaratla desteklenmelidir. İkincil olarak teknolojik gelişmeleri izlemek milli güvenlik açısından da önemli bir konudur. Ve son olarak milli ekonomiye karşı mevcut tehditler, aktif karşı istihbarat araçları gerektirmektedir.²²

Amerikan merkezi haber alma teşkilatı CIA' e göre ekonomik istihbarat üretim, dağıtım, ürün ve hizmetlerin tüketimi, finans, vergilendirme, ticaret ve uluslararası ekonomik sistemin diğer yönleri de dâhil olmak üzere dış ekonomik kaynaklar, faaliyetler ve politikalarla ilgilidir.

Samuel Porteus ekonomik istihbaratı milli ekonomik güvenlik penceresinden yorumlamaktadır. Ona göre ekonomik istihbarat teknolojik veri, finansal, ticari ve hükümet bilgilerini içeren, yabancı çıkar grupları tarafından toplanan ve bu grupların kendi ülkelerinin göreceli verimliliklerine veya rekabetçi konumlarına doğrudan ya da dolaylı olarak destek sağlayabilecek politik ya da ticari ekonomi bilgisinin edinilmesidir.²³ Bu tanımda ekonomik başarı için önemli olan verimliliğe ve rekabetçi konumu korumaya yönelik destek vurgulanmıştır.

²² Valentyn Levytskyi, "Economic Intelligence of the Modern State", (Monterey California, Naval Postgraduate, Yayınlanmamış Doktora Tezi), California, 2001

²³ a.g.e.

FBI' ya göre farmakoloji ve medikal teknolojileri, bilgisayar yazılım geliştirme, kimyasal işleme süreçleri, elektronik bankacılık, optik, ambalajlama ve telekomünikasyon ile ilgili araştırma ve geliştirme konuları yoğun olarak yabancı istihbarat servisleri ve şirketlerin istihbarat faaliyetlerine maruz kalmaktadır. Bu faaliyetler şirketlerin müzakere pozisyonları, maliyet ve fiyatlandırma stratejileri, pazarlama planları, kontratlı ihaleler, müşteri listeleri ve yeni ürün ve hizmetler ile ilgili bilgileri hedef almaktadır.²⁴

Ticari değere sahip ekonomik bilgiler, teknik veriler, finansal ve ticari bilgiler, hükümet bilgileri içeren ekonomik istihbaratın elde edilmesi, özellikle yabancıların yaptıkları istihbaratlar sonucunda edindikleri bilgiler istihbaratı yapılan ülke ekonomisinin büyümesinde, rekabet edebilirliğinde, verimliliğinde, yatırımlarında ekonomik anlamda o ülkeyi dezavantajlı konuma getireceği durumlarda ise güvenlik endişesi yaratmaktadır. İlerleyen kısımlarda ekonomik istihbarat ve ekonomi güvenliği ilişkisinden ayrıca bahsedilecektir.

2.2 Ekonomik İstihbarat ile İlişkili Diğer İstihbarat Biçimleri

Ekonomik istihbarat, ekonomik espionaj, endüstriyel istihbarat ve rekabetçi istihbarat arasında benzer yönler olduğu gibi farklı yönler de bulunmaktadır.

Ekonomik istihbarat teknolojik veriler, finans, hükümet bilgileri, ticari tescil ve mülkiyetle ilgili konuları içine alan ekonomik istihbarat politikalarına ve ticaretle ilişkili ekonomik bilgilere değinmektedir. Ekonomik istihbaratta bilgiler yasal yollardan toplanmaktadır ve açık bir süreçtir. İstihbaratı toplayan kuruma doğru, uzun soluklu ve zamanında karar alabilmeleri için gerekli ekonomik bilgiyi sağlamak üzere kurgulanmıştır. Ancak ekonomik istihbarat(Eİ) bir diğer örgütün kaybetmesi için kişisel avantajlar elde etmek adına yıkıcı bilgiler elde etmek anlamına gelmemektedir. Bu durum, ekonomik istihbarat ve ekonomik espionaj arasındaki en büyük farklardan birini oluşturmaktadır. Eİ faaliyetleri milli güvenlik ve çıkarları etkileyecek konular

²⁴ Amerikan Bilim Adamları Federasyonu (Çevrimiçi) <http://fas.org/irp/nsa/ioss/threat96/part05.htm> (Erişim tarihi 24.03.2015)

üzerine odaklanmaktadır. Daha çok makroekonomik veriler ve ekonomik analizler oluşturulmaktadır. Birçok devletin EI örgütleri endüstriyel espionajla ilgilenmezken, bazı ülkelerde ise aktif olarak ekonomik espionaj faaliyetleri yürütülmektedir.²⁵

Ekonomik espionaj birçok metot yönünden EI' den ayrılmaktadır. Ekonomik espionaj sadece finansal ya da yönetsel ekonomik verilerle değil, teknoloji, yeni ürünler, mühendislik ve yeni endüstriyel materyaller konularıyla da ilgilidir ve bu bilgilerin yabancı hükümetler veya onların yönettiği çevreler tarafından gizlice ve yasal olmayan yollardan elde edilmesiyle yapılmaktadır. En yaygın araçlar HUMINT ve SIGINT' tir.²⁶ Bilginin elde edilmesinde kamuya açık kaynaklardan bilgi edinilmesi yasal; kamuya açık olmayan stratejik ve gizli bilgilerin elde edilmesi yasal olmayan yöntem kapsamındadır.²⁷ Ekonomik istihbarat özü itibariyle kanun ve düzen çerçevesinde yapıldığından dolayı, ekonomik espionaj faaliyetlerini de sınırlayıcı etkiye sahip olabilmektedir. Philip Zelikow' un ekonomik istihbaratın etkin kullanımı için vurguladığı aşağıdaki hususlar bu aşamada önemli görülmektedir²⁸:

- 1) öz yetenekleri vurgulamak,
- 2) açık bilginin olmadığı alanlarda faaliyet göstermek,
- 3) elde edilen bilgiyi özel gereksinimlerle örtüştürmek,
- 4) özel sektörün faaliyet gösteremediği alanlarda faaliyet göstermek.

²⁵ Potter, a.g.e., s.91

²⁶ HUMINT; Human Intelligence kelimesinin kısaltmasıdır. Gizli casusluk yöntemleri kullanılarak insan kaynaklarından bilgi edinilmesi faaliyetleridir. SIGINT; Signal Intelligence kelimesinin kısaltmasıdır. Yabancı hedefler tarafından iletişim sistemleri, silah sistemleri, radarlar gibi elektronik sinyal ve sistemlerin kullanılması yoluyla yapılmaktadır. Daha fazla bilgi için National Security Agency <https://www.nsa.gov/sigint/> ziyaret ediniz.

²⁷ I. STEGAROIU, A. RUJOIU, M. PITURLEA, L. ANDRUSCA, "Economic Intelligence and the Border Between Legality and Illegality", **Managerial Challenges of the Contemporary Society**, Y.4, (2012), s. 230

²⁸ Jeffrey Owen Herzog, "Using Economic Intelligence to Achieve Regional Security Objectives" **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence**, 29 Feb 2008, Vol.21(2), p.302-313

Özel sektör ekonomik bilginin ve bilgi teknolojilerinin üssü olsa da, devletin özel sektörün yetkisinin bulunmadığı alanlarda yapacağı faaliyetler için makul görülebilmektedir.

Endüstriyel espionaj ise ekonomik espionaj ile benzerdir ancak burada özel sektör örgütleri tarafından rekabet üstünlüğü sağlamak amacıyla kendi adlarına yaptıkları faaliyetlerden bahsedilmektedir. Ekonomik değere sahip istihbarat elde etmek için yasadışı, gizli, aldatıcı, yanıltıcı araçların kullanılmasıyla gerçekleştirilir. Bilinen ilk endüstriyel casusluk Çin’de 17.yy’da porselen üretimine dair özel yeteneklerin ve sırların tüccarlar vasıtasıyla Avrupa’ya aktarılması olmuştur. Bir şekilde her seviyeden rekabet, şirketleri endüstriyel casusluk yapmaya itse de endüstriyel casusluğa uluslararası şirketler müdahil olduğunda o ülke için milli güvenlik riski doğmaktadır. Devletler ve özel sektörün bu yönde bir işbirliğinde ise askeri veya nükleer teknolojik sırları elde etme durumunda bu, o ülkelerin milli güvenliğini tehdit eder hale gelmektedir.²⁹

Rekabetçi istihbarat ise bir diğer ekonomik istihbarat şekli olup ekonomik istihbarata daha yakındır ve aynı zamanda ticari istihbarata daha çok benzerdir. Her ikisinde de kamuya açık bilgi kaynaklarından faydalanılmakta, etik ve yasal metotlar kullanılmaktadır. Bu konuda özellikle Rekabet İstihbaratçıların örgütü olan SCIP (The Society of Competitive Intelligence Professionals) ABD’de 46 eyalette geçerli olan ticari sırlarla ilgili yasalar sayesinde ticari istihbarat çalışmaları ile diğer yasa dışı faaliyetleri birbirinden ayrı tutabilmektedirler. Bu etik, bilgisayar korsanlığını (hacker), isim değiştirerek bilgi toplamayı, rakip firmaların elemanlarından rüşvetle yararlanmayı reddetmektedir.³⁰ Yuan ve Huang rekabetçi istihbaratı faaliyette bulunulan pazar, tedarikçiler, rakipler ve çevre hakkında bilgilerin elde edilmesi ve bu verilerin analiz edilerek rekabet avantajına dönüştürülebilecek stratejilerin oluşturulması olarak

²⁹ Michael J.STEDMAN, "Industrial Espionage: What You Don't Know Can Hurt You", Business and Society Review, (2001) s.30

³⁰ İSO, Avrupa İşletmeler Ağı İstanbul Merkezi, **Dış Ticaret İstihbarat Kanalları**, İstanbul, 2014, s.19

tanımlamaktadırlar.³¹ Rekabetçi istihbaratta bir organizasyonun gizli bilgilerini savunma eğilimindense, ekonomik istihbarat üretmek için gerekli bilgileri topladığından dolayı daha ziyade saldırgan bir form içindedir. Uluslararası ticaretin serbestleşmesi ile birlikte rekabetin boyutu ülke içindeki pazarlarla ve ilgili sektör ile sınırlı kalmayıp uluslararası piyasalarda rekabetin artmasına yol açmış, bu durum ülke ekonomilerini dahi etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. Böyle bir durumda ekonomik istihbaratı özel sektördeki rekabetçi istihbaratın bir üst seviyesi olarak görmek mümkündür.

Günümüzde birçok büyük uluslararası şirketin ekonomik büyüklüğünün birçok ülkenin ekonomik büyüklüğünden kat kat fazla olduğu düşünüldüğünde, rekabetçi istihbaratın önemi ve neden daha saldırgan olmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır. 2012 verilerine göre dünyanın 100 büyük ekonomisinden 37'si şirketlerden, geri kalan 63'ü ise ülkelerden oluşmaktadır.³² Dünyanın 28.en büyük ekonomisi olan Wal-Mart 469 milyar dolarlık geliri ile birçok ülkeyi gerisinde bırakırken, BP Kolombiya, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri ve Danimarka'yı geride bırakmıştır. Total ise 241 milyar dolar yurt içi hasılası olan Pakistan ile eşdeğer büyüklüğe sahiptir. Bu ekonomik büyüklüklerini koruyabilmeleri için şirketler rekabetçi istihbarata çok önem vermektedir. Yine bir şirket olarak GM' nin tek başına rekabetçi istihbarata ayırdığı bütçe, Fransa dış istihbarat servisinin bütçesinden daha fazladır.

Görüldüğü gibi ekonomik değere sahip istihbarat toplama faaliyeti devlet veya özel sektör tarafından yapılabilmektedir. Yasal veya yasal olmayan yollar kullanılabilir. Farklı sosyoekonomik, politik, yasal ve kültürel çerçeveler bahsedilen ekonomik istihbarat faaliyetlerini şekillendirmektedir. Devlet teşkilatı ekonomik istihbaratın şekillenmesinde önemli etkiye sahiptir. Rekabetçi istihbarat dışındaki diğer istihbarat formlarında hem savunmacı hem de saldırgan bir tutum mevcuttur. Politik veya ekonomik hedefler, yasalar değiştiğinde yapılan istihbarat faaliyetindeki öncelikler de değişebilmektedir ancak hiçbir zaman kültürel kodlardan

³¹ İbrahim Edin, "Rekabet İstihbaratı Sürecinde Anahtar İstihbarat Konularının Belirlenmesi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Y.15, S.2 (2008), s.591

³²Dünyanın yüz büyük ekonomisi (Çevrimiçi) <http://makewealthhistory.org/2014/02/03/the-corporations-bigger-than-nations/> (Erişim Tarihi: 03.02.2015)

ayrı düşmeyen bir yapıdadır. Kültürün değişebilmesi içinse çok uzun zaman gerekmektedir. Ancak eğitim sistemindeki değişiklik, istihbarat alanında farkındalık yaratacak kadar eğitim içinde yer verilmesi bu alanda kültür değişikliği yaratabilecektir. Bu bağlamda ekonomik istihbaratı sistem olarak değerlendirebilmek için ülke kültürleri ve devletlerin yönetim biçimleri ile ilişkilerini incelemek gerekmektedir.

2.3 Kültürün Ekonomik İstihbarat Üzerine Etkisi

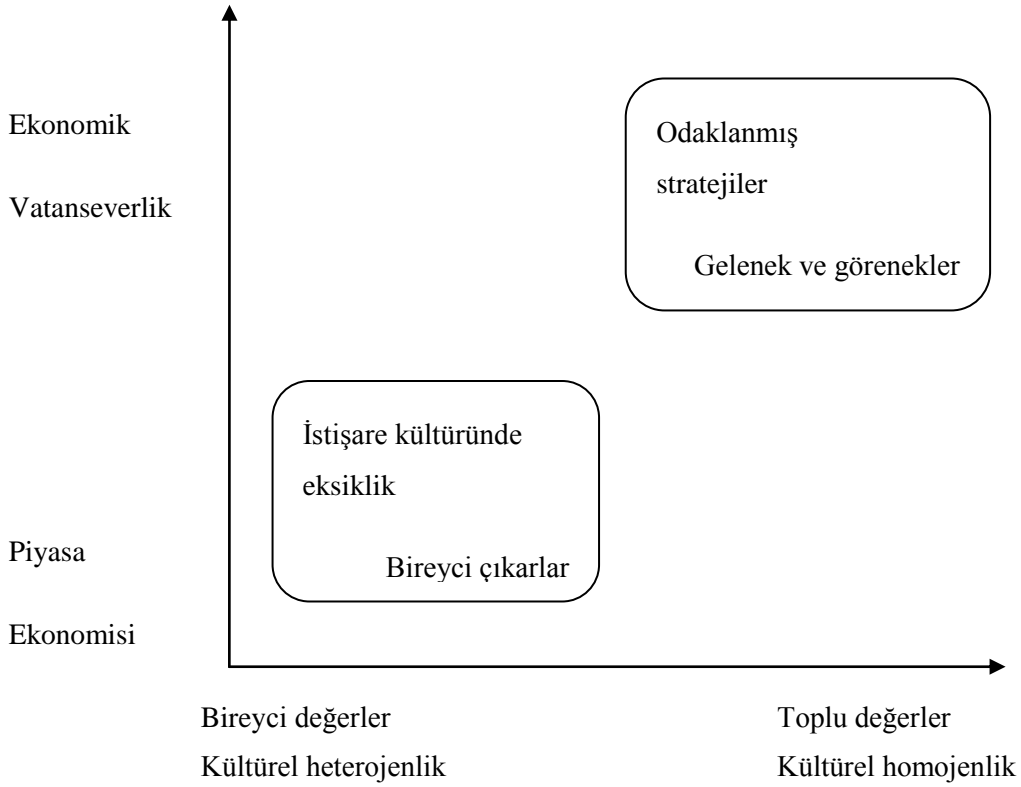
Günümüzde ekonomi teorileri üzerine tartışmalar hala devam etmektedir ve hala tek bir doğru teori üzerinde mutabık kalınmamıştır. Ne sosyalizmin ne de liberal ekonominin tam doğru ve optimum olduğu yaşanan büyük küresel finansal krizler ve borç krizlerinden de anlaşılmaktadır. Hem doğu hem batı ekonomileri tüm bu olumsuzluklardan etkilenmektedirler. Bazı ülkeler bir yandan açık piyasa ekonomisine geçerken, diğer yandan liberal ekonomilerdeki beklenmedik makro ekonomik sorunların varlığı düşündürücüdür.

Ülkelerin ekonomik yapılarında kültürün etkisine bakıldığında ise Japonya'nın diğer tüm ülkelere ve özellikle batı kültürü ekonomisinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Japonların ticaretteki sağlam yapısı sadece rekabetçi istihbarat toplamadaki sistematik üzerinden değerlendirilemez. Stratejik amaçlar doğrultusunda bilgi paylaşımlarının etkisi büyüktür. Bu paylaşım yönetimlerin, hükümetin, teşviklerin, ekonomik teorilerin, yasaların veya başka dışarıdan gelen zorunlulukların değil, uzun yılların getirmiş olduğu değer yargıları ve kültürün bir sonucu olarak görülmektedir. Bilginin Japon şirketleri ve Japonya için hayati öneme sahip olduğu inancı milli duygularla ve kültürel değerlerle açıklanmaktadır ve gelenek ve görenekleri doğrultusunda nesilden nesile aktarılması gereken bir miras gibi görülmektedir.³³ Bir sanayi kuruluşu mali sıkıntılar içinde olduğunda onu ayakta tutmak için diğer şirketlerin

³³ Philippe N. Baumard, "France: A think-tank to anticipate and regulate economic intelligence issues", **Second International Symposium: National Security&National Competitiveness: Open Source Solution Proceedings**, Bildiri, Washington D.C. 2-4 Kasım, 1993

desteği kendini göstermektedir. Bunu sağlayan Japon 'keiretsu'³⁴ sistemidir. Ancak bu yapı da yasaların veya ekonomik kuralların ürünü olmayıp, Japon kültür mirasıdır.

Literatürde Amerika'nın kısa vadeli iş yapısı ile Japonya'nın uzun vadeli iş yapısı karşılaştırıldığında ise batı değerlerinde ekonomik olarak bağımsız demokrasiler çerçevesinde ekonomide vatanperverlik algısının karşılığı olarak salt ekonomideki başarı, toplum refahı, bireylerin rolü sıralanmaktadır. Philippe N.Baumard kültürün ekonomik istihbarat uygulamalarını aşağıdaki şekil ile açıklamıştır.³⁵

Şekil 2. Ekonomik İstihbarat Uygulamalarında Kültürel Fark

³⁴ Keiretsu Japoncada düzen veya sistem anlamına gelmektedir. Keiretsu aynı endüstri grubunda birbirine bağlı şirketlerden oluşan bir ağı (network) sahiptir. Keiretsular mali (yatay), satış-dağıtım ve üretim (dikey) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadırlar. Temel amaç merkezdeki bankanın şirketler için sürekli sermaye sağlaması, acil durumlarda iflası önleyecek fon aktarımı yapması ve tüm keiretsu şirketlerin kendi kendilerine yeterlilik sağlayarak hızlıca büyümesidir. Ayrıntılı bilgi için <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=79> ziyaret ediniz.

³⁵ Baumard, a.g.e., S.33

Kaynak: Philippe N. Baumard, “France: A think-tank to anticipate and regulate economic intelligence issues”, **Second International Symposium: National Security&National Competitiveness: Open Source Solution Proceedings**, Bildiri, Washington D.C. 2-4 Kasım, 1993, S.33

Baumard, kültürel kodlardaki farklılıklardan ötürü batının ‘bilgi piyasasını’ koruduğunu söylerken doğu Asya ekonomilerinin ise sahip olduğu bilgiyi ‘kültürel miras’ olarak addettiklerini öne sürmektedir.

Rekabet üstünlüğündeki kültürel kodların etkisi sadece Japonya, Kore, Tayvan veya doğu Asya ülkelerine has olmayıp Avrupa’da da Almanya veya İsveç’te de görülebilmektedir. Baumard, Avrupa Birliği’nde otomobil endüstrisinin ticari görüşmeleri esnasında Almanya’nın tek ses olarak tek bir kişi tarafından temsil edilmesine karşın, Fransa için Peugeot, Citroën ve Renault’un ayrı ayrı temsilcilerinin bulunmuş olmasının Fransa çıkarlarını korumaktansa anlaşmazlıklara sebebiyet verdiğini örneklendirmiştir.

Özellikle bireyciliğin ağır bastığı ekonomilerde ve şirketlerde ekonomik istihbaratta kültürün etkisini olumlayacak farkındalık yaratabilmelerinden uzak bırakan etkenler aşağıda sıralanmıştır³⁶:

- Farkındalık eksikliği, bilginin kolektif kültürden uzak olması, istihbarat paylaşımının eksikliği, bireyler, işletmeler, devlet yönetimi, bilgi saklama ve bireyci stratejiler arasındaki güç mesafelerinin yanlış anlaşılması
- İstihbarat toplama, analiz etme ve bilgiden stratejik anlamda faydalanma arasında sürekli ve devam eden izolasyon
- Medyanın istihbaratı ve uygulamalarını yanlış değerlendirmesi ve bunun ulusların ekonomik istihbarat kapasitelerini yönetememelerine yol açması
- Milli kültürel miras olarak görülebilecek bilgilerin yönetimindeki başarısızlık

³⁶ Baumard, a.g.e., S.35-36

- Kısa vadede kolay elde edilebilecek bilginin kullanılması ve değerlendirilmesinde yöntemleri bilememek
- Egoya, materyalist hedeflere, kısa vadeye odaklanma.

Ekonomik istihbarat toplumu inşa etmek için toplumda ortak bilinç ve kamuoyu oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Üniversitelerdeki araştırma merkezleri ve akademisyenlerle iletişim kurulması, birçok ABD ve Avrupa üniversitelerinde olduğu gibi ekonomik istihbarat konularında eğitim programlarının açılması önemli adımlar olarak görülmektedir. Böylece üniversitelerde bu alanda araştırma merkezlerinin açılması ve bilgi toplama ve dağıtma alanlarının oluşturulması sağlanabilecektir. Örneğin işletme bölümlerinde değişen ve dinamik iş dünyasında şirketlerin istihbarat toplama eğilimleri hakkında; kamu yönetimi bölümlerinde kamusal alanlarda istihbarat toplama faaliyetleri hakkında; ekonomi bölümlerinde dış ülkelerin yaptığı espionaj faaliyetlerinin GSYİH' ye olan etkisi ve kayıpları hakkında sayısız çalışma ortamı doğmuş olacaktır. Bu sayede akademik camiadan özel sektöre ve kamusal alanlara kadar tüm çevrelerde farkındalık yaratılacağı ve çok gerekli görülen bu atmosferin oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4 Devletlerin Ekonomik İstihbarata Bakışı

Eskiden beri haber alma, önceden bilgi edinme işi ile daha çok askerler ilgilenmişlerdir. Dünya tarihine damga vuran askeri lider ve devlet adamı Napolyon'un "iyi bir yere konumlanmış bir ajanın sağladığı bilgilerin bazen birkaç tümen askerden daha fazla işe yarayabileceği" manasındaki sözü de bu gerçeği vurgulamaktadır³⁷.

Devletler, devlet toplulukları(BDT, AB, UK), uluslararası kuruluşlar, çokuluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve lobiler, medya ve kuruluşları, terör örgütü ve mafya gibi yasadışı topluluklar belli başlı uluslararası aktörlerdir.

³⁷ Girgin, a.g.e., s.126

Bu uluslararası aktörlerin başında gelen devletin ana görevlerinden ilki, güvenlik yükümlülüğüdür. Devlet, topraklarında yaşayan halkın güvenliğini silahlı kuvvetler ve emniyet güçleri ile teşkil ederken diğer yandan kamu güvenini adalet ve istihbarat mekanizmalarıyla da korumaya çalışmaktadır. Devletler bazında bakıldığında yabancı hükümetler istihbarat toplamak için özel sektör kurumlarını, sivil toplum örgütlerini, şirketleri ve ortak girişimleri(joint venture) kullanabilmektedirler. Böylece kendileri adına yapılan istihbarat operasyonlarını gizlemiş olurlar.

İstihbarat, diplomasinin, askerî gücün, propagandanın, psikolojik savaşın, örtülü savaşın, ekonomik baskının alacağı yönü belirleyen pozitif değerlendirme ve karar almanın vasıtası olan bir bilimdir.³⁸ Bu anlamda istihbaratı önemsemeyen bir devlet yönetimi düşünülemez. Siyasi karar mercileri, politika üretenler uluslarının karşı karşıya olduğu fırsatları ve tehditleri öngörmekle yükümlüdürler. Bir millet için mevcut olan fırsat ve tehditler sadece askerî nitelikli değildir ve çok geniş bir alana yayılmıştır. Küresel dünyada tehdit unsurları kimi zaman askeri, kimi zaman siyasi, kimi zaman küresel ekonomik krizler ve hatta salgın hastalıklar gibi çok değişken olabilmektedir. Bu bağlamda Türkçe karşılığı haber alma, bilgi alma olan istihbaratın alanı çok geniş olmakla birlikte çalışmada incelenecek bölüm, ekonomik güvenliğe ve güce katkı sağlayacağı düşünülen ekonomik istihbarattır.

Ekonomik istihbarat sistemi Milli İstihbarat Teşkilatları, Hazine Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve hatta milli güvenlik seviyesinde algılandığı ülkelerde Savunma Bakanlığı gibi devlet kurumlarınca organize edilmektedir. Bu kurumlar, enstitüler, departmanlar, direktörlükler ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte ekonomik faaliyetlere dâhil olmakta, stratejilerin oluşturulmasına katkı sağlamaktadırlar.

Ekonomik istihbarat konusunda kamu ve özel sektör işbirliğini cesaretlendirecek ilk adımın Ekonomik İstihbarat Stratejileri Komitesi kurmak olduğu düşünülmektedir. Böyle bir komite siyasi rol üstlenmiş olmalı ancak idari görevlerden ziyade yönetici

³⁸ Özdağ, a.g.e., S.36

vasfı ile hareket ediyor olmalıdır. Belli periyotlarda yapılacak toplantılarda ekonomik istihbarat politikaları hususunda neler yapıldığı veya nelerin yapılmaması gerektiği hakkında akla uygun girişimlerde bulunmalıdır. Mevcut durumda zayıf yönler tespit edilmeli, sağlamlık kazandırılmalı, politikalar netleştirilmeli ve milli ekonomik istihbarat stratejisi oluşturmalıdır. Bu doğrultuda devlet, hükümet ve özel sektörü birbiri ile buluşturacak bir koordinasyon merkezi kurulmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

2.5 Ekonomik İstihbarat ve Ekonomik Güvenlik

Berlin duvarının yıkılması, Sovyetler Birliğinin dağılması, soğuk savaşın sona ermesinin ardından hem işletmeler çapında hem de ülkeler bazında keskin değişiklikler yaşanmış, yeni ekonomik coğrafyalar³⁹ meydana gelmiştir. Bu önemli gelişmelerin sonucunda güç dengeleri değişmiş, ülkeler yeni müttefikler edinmiş, bununla birlikte ekonomik rekabet keskinleşmiştir. Hükümetler, ekonomik istihbaratı milli politika olarak görmeye başlamışlardır. Birçok ülke ekonomik güvenliklerini sağlamak için istihbarat ve karşı istihbaratı araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle gelişmiş bir ekonomiye sahip ülkeler, ürettikleri teknolojiyi, sanayi mallarını, finansal imkânlarını ekonomisi nispeten daha zayıf ülkeleri ikna etmede bir araç olarak kullanmışlardır.⁴⁰ Bu ülkelerin ekonomik güvenlik anlayışı dâhilinde, gelişmiş ve iyi kurgulanmış istihbarat yapıları bulunmaktadır. İş adamları dernekleri, sendikalar, ulus ötesi şirketler, lobicilik ve danışmanlık şirketleri, üniversiteler, teknoloji merkezleri gibi pek çok aktör bu yapı ile ortaklaşa çalışmaktadırlar.

Küreselleşme soğuk savaşın yerini alan uluslararası bir sistem niteliğindedir ve ekonomik boyutu ile değerlendirildiğinde ticarete, ulaşımda, bilgi teknolojilerinde ve

³⁹ Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş devletler, ülkeler arasında ticareti artırmak amacı ile kurulan bölgesel ekonomik topluluklar, iş birliği örgütleri sayılabilmektedir.

⁴⁰Sait Yılmaz, "Ekonomik İstihbarat", **21. Yüzyıl Dergisi**, 2014 (Çevrimiçi) <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ekonomik-arastirmalari-merkezi/2014/01/20/7390/ekonomik-istihbarat> (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

yeni buluşlardaki hızı ifade etmektedir.⁴¹ Geçmişte ulus-devlet temelinde tanımlanan güvenlik kavramı, günümüzde küresel boyutta ele alınmaya başlamıştır. Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi, nükleer silahlara sahip olan ülkelerin sayısının artması, terör faaliyetlerinin kendi dar alanından geniş coğrafyalara yayılabilmesi, “kimlik” sorununun çatışma haline gelmesi, kötü yönetilen devletlerin iflas etmelerinin diğer devletler arsında kaygı ile karşılanması ve güvenilirliği zedelemesi, uyuşturucu ticareti, kara para aklama, iç savaş ve çatışmaların neticesinde yasadışı göçler ve insan kaçakçılığı gibi sayısız organize suçların sınır ötesi etkileri, güvenlik kavramının küresel zeminde tartışılmasına yol açan etmenlerdendir.⁴² Sonuç olarak klasik güvenlik anlayışının tek ve değişmez aktörü olan devletin ulusal güvenliğinin yanı sıra artık insan güvenliği, toplum güvenliği, küresel güvenlik, ekonomik güvenlik konularının ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.⁴³

Ekonomik güç, bir ülkenin refahı, mutluluğu, güvenliği ve gelişmesi için kullanılan bütün kaynakların toplam kapasitesi ve bu amaçlara ulaşmak için ürettiği değerlerin toplam hasılası olarak tanımlanabilmektedir.⁴⁴ Bir ülkenin ekonomik gücünün ölçülmesinde sahip olduğu doğal kaynaklar, ekonomik düzenin genel yapısı, sektörlerin(tarım, sanayi, hizmet) dağılımı ve kapasitesi, iş gücü, ülke dışından temin edilen hammaddeye bağımlılığı, kendi kendine yeterliliği, parasının değeri, uluslararası ekonomik ve finans örgütleri ile ilişkisi, kredi notu, şirketleri, uluslararası marka değerleri, gayrisafi milli hasılası, teknoloji kapasitesi, ulaştırma ve haberleşme ağı gibi faktörler göz önüne alınmaktadır.

⁴¹ Ahmet Tarık MİMAN, "Ekonomik İstihbaratın Küreselleşme İçerisindeki Yeri ve Önemi", (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2006, s.51

⁴² Fırat BAYAR, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye” **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**, S.29 (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firatbayar.pdf> (Erişim Tarihi 27.09.2014)

⁴³ Şeref ÇETİNKAYA, “21.Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü”, (T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Yenilevent, İstanbul, 2012, s.9

⁴⁴ Sait Yılmaz, Ekonomik, a.g.e., s.1

Ekonomik güvenlik, siyasi istikrarla birlikte ülkenin makro ve mikro görünümü ile de ilgilidir. Ülke için gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin en optimum şekilde edinilmesini sağlayacak ekonomik imkan ve kabiliyetlerin geliştirilmesi ve korunması hususunda yapılacak stratejik çalışmaları kapsamaktadır.⁴⁵ Ülkelerin ekonomik, politik ve güvenlik yapılarına karşı gelişecek her türlü davranış ve niyetler tehdit olarak algılanmaktadır. Ulusal çıkar tehdidi, devletlerin veya ulusların hayati olmayan ancak refah ve zenginliği engelleyici veya refaha ulaşmak için gerek duyulan yolları ortadan kaldırmayı amaçlayan tehditler olarak nitelendirilmektedir.

Ulusal ekonomik güvenliğin sağlanması için bireysel yetkinliğin, kurumsal rekabet edebilirliğin ve ulusal egemenliğin teşkil edeceği gelir, servet ve refah üreterek milli geliri yükselten mekanizmalar oluşturulması, kırılganlık ve güvenlik kuşaklarının tespit edilmesi beklenmektedir. Ekonominin güvenliğini teşkil edebilecek üç aşama aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir.⁴⁶

- Ekonomik yapının global ölçekte üretim, rekabet ve kalite olanaklarına sahip olmasının sağlanması,
- Ekonomik yapının yukarıda sayılan olanaklarla donatılmasını ve sürdürülmesini sağlayacak bir yönetime sahip olmasının sağlanması,
- Kurumsal ve sektörel olarak ekonomik yapının fiziki ve stratejik güvenliğinin sağlanması.

Günümüzde ekonomik istihbarata milli güvenlik seviyesinde önem veren ülkelerin başında gelen Fransa, 1995 yılında oluşturduğu Rekabet ve Ekonomik Güvenlik Komitesi vasıtası ile ekonomik gücünü korumaya çalışmaktadır. Yine Fransa liderliğinde Avrupa Birliği üye ülkeleri ekonomik istihbaratı Avrupa'nın endüstriyel

⁴⁵ Kerem Alkin ve Can Fuat Gürlelel, "Dünya Ekonomisine Yönelik Global Tehditler; Dünyada Güvenlik ve Tehdit Kavramının Evrimi ve Global Güvenlik İçinde Ulusal Güvenlik Perspektifi", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, (Temmuz 2004) S.15

⁴⁶ a.g.e., S.19

rekabet ve inovasyon politikalarında öncelikli alan olarak belirlemişlerdir.⁴⁷ İngiltere parlamentosu 1994 yılında İngiltere İstihbarat Servisi Yasasını yürürlüğe sokmuş, MI-6 olarak bilinen istihbarat servisinin operasyon alanını ekonomik ve endüstriyel istihbarat toplayacak şekilde genişletmiştir.⁴⁸

Ancak ekonomik güvenlik ve ekonomik istihbarat konuları Amerika Birleşik Devletlerinde diğer bütün ülkelerden çok daha önceki yıllarda ve daha fazla gündemde olmuştur. ABD’de 1947 yılında Ulusal Güvenlik Yasası (National Security Act) ile kurulan CIA’ yı, kurulmasının hemen ardından 1951’de bağlı bulunduğu Milli Güvenlik Teşkilatı, dış ekonomik istihbarat toplamakla da görevlendirmiştir.⁴⁹ 1990’ lı yıllara gelindiğinde ise CIA çalışanlarının 3’te 1’i ekonomik konularda çalışmaktaydı ve ekonomik istihbaratın öncelikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktaydı:⁵⁰

- Devletin ekonomik bilgilerini muhafaza etmek
- Devletin makroekonomik gelişmelerini tahmin etmek
- Ekonomik yaptırımların etkilerini kontrol etmek
- Borç sorunlarını izlemek
- Finans kurumlarının piyasalardaki faaliyetlerini gözlemlemek
- İş hayatındaki haksız uygulamaları ortaya çıkarmak

Sovyet tehdidinin bitmiş olması ABD istihbarat yapısında değişikliklerle kendini göstermiş, CIA’nın insan istihbaratı(HUMINT) ve gizli operasyonlar bölümü olan Planlar Direktörlüğü, istihbarat toplama faaliyetlerinde teknoloji alt yapısını geliştirmiş ve personel azaltımına gitmiştir. ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda

⁴⁷ Clerc, a.g.e.,s.309

⁴⁸ Loch H. Johnson, **Handbook of Intelligence Studies**, Oxon: Routledge. 2007

⁴⁹ Strategic Management Issues Office, **US Intelligence Community Reform Studies Since 1947**, Washington DC, Nisan 2005, s.3.

⁵⁰ Levvitskyi, a.g.e., s.7

teşkilatlarının ABD şirketlerinin operasyonları için yaptıkları istihbarat faaliyetleri artırılmıştır.⁵¹

ABD Teknoloji Şirketlerine karşı yapılan espionaj faaliyetleri ve şirket satın almaları hakkında 1994 yılında kongreye bir rapor sunulmuş, bir müttefik devletin ABD ordusunun kullandığı silah sanayiye ait teknolojilerle ilgili evrakları sağlaması için espionaj faaliyetleri yaptığını açıklanmıştır. Aynı raporda başka bir ülkenin özel sektör temsilcilerini kullanarak espionaj faaliyetleri yaptıkları anlatılmıştır. Örneğin elektronik firmaları Amerikan firmalarındaki özel bilgileri toplayarak kendi pazar paylarını artırmaya çalışmışlardır. 1993 yılında Peter Schweizer’ in “*Dost Ajanlar; Amerikan müttefikleri bizim sırlarımızı çalmak için nasıl espionaj yapıyorlar.*”⁵² adlı kitabını yazması ile Amerikan kamuoyunda ve endüstri kesiminde büyük bir farkındalık oluşmuştu. Schweizer kitabında uzun yıllar Fransa İstihbarat Servisi üst düzey yetkilisi olarak çalışmış Pierre Marion’ un istihbarat yaklaşımlarında bahsederken şunları alıntılamıştı⁵³:

“Müttefiklerinizin hâkim olduğu alan ile müttefiklerinizin hâkim olmadığı alanları ayırmak zorundasınız. Çok açıktır ki, müttefik olarak belli sektörlere sahipsiniz. Silah sanayinden bahsediyorum. Diplomatik konularda istihbarat toplanmaması gerektiğini düşünüyorum. Ancak diğer tüm alanlarda, müttefik olmak devletlerin rakip olmasını engellemez. Hatta soğuk savaş yıllarında devletler arasındaki rekabet, politik-askeri alanlardan ekonomi ve teknoloji alanlarına kaymıştır. Ekonomide müttefik değil, rakibiz. Soğuk savaş döneminde bile müttefik olduğunuz ülkeden ekonomik, teknolojik ve endüstriyel konularda istihbarat toplamak, müttefik olduğunuz gerçeği ile uyumsuz değildir”.

1996 yılında Milli Karşı İstihbarat Servisinin(NACIC- National Counterintelligence Center) Fransa ve İsrail başta olmak üzere birçok müttefikince yapılan casusluk

⁵¹ Paul Todd ve Jonathan Bloch, **Küresel İstihbarat: Günümüzde Dünya Gizli Servisleri**, çev. Enver Günsel, İstanbul, Truva Yayınları, 2006

⁵² Orijinali için bakınız. Peter Schweizer, *Friendly Spies: How America’s Allies Are Using Economic Espionage to Steal Our Secrets.*

⁵³ Hedieh Nasheri, “*Economic Espionage and Industrial Spying*” Cambridge University Press, 2005

faaliyetleri bildirisinin ardından CIA detaylı bir raporu senatoya sunmuştur. Her iki ülke de askeri ve savunma sanayindeki teknolojiler konusunda yoğun espionaj faaliyetleri yürütmüşlerdi. Özellikle 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında doğu-batı ekseninde tansiyonun azaldığı yıllarda Fransa istihbarat servisleri, Amerikan bilgi ve teknolojilerini toplamada daha saldırgan ve rahat hareket etmeye başlamışlardı. NACIC' in Mart 2001'de sunmuş olduğu raporlarda ise teknoloji ile birlikte istihbarat toplamada siber saldırı ve açık kaynak işleme konusunda uzmanlaşmış yazılımların kullanımı gibi değişen yöntemlerden bahsedilmiştir. Örneğin 1993 yılında General Motors yöneticisi Jose Lopez, iş yerine ait gizli özel bilgilerle dolu bir kutuyu çalarak yeni işe başladığı Volkswagen şirketine kaçırmakla suçlanmıştı. Oysaki bugün artık internet üzerinden bu faaliyetler çok daha büyük boyutlarda ve hızda yapılabilmektedir.⁵⁴ 1990'lı yıllarda CIA uyduları Çin'in tarım alanlarındaki yeraltı su seviyelerinin azaldığını tespit etmişti. Yapılan analizlerde Çin'in bir süre sonra tahıl ithal edecek konuma geleceği ve tahıl fiyatlarının da artacağı öngörülmüştü.⁵⁵

Ekonomik istihbarat ile ilgili politikaların yasal zemine oturması bakımından önemli olan bir diğer vaka ise ABD'nin 1996 yılında Ekonomik Casusluk Yasası'nı yürürlüğe koyması olmuştur. Ticari sırların korunmasını da düzenleyen yasaya göre yabancı devlet, ajans ya da kişi tarafından ekonomik bir bilginin çalınması ya da izin alınmadan kullanılması durumunda hapis ve para cezaları öngörülmektedir.⁵⁶

Ülkelerin bütçelerinden istihbarata ayırdıkları pay kadar ekonomik istihbarat, karşı istihbarat ve espionajdan korunmak ve günümüzde siber saldırılardan korunmak için de oldukça fazla pay ayırdıkları bilinmektedir. Yalnızca FBI' nın 2015 mali yılında \$ 8.3 milyar bütçe ayırdığı (13,050 özel ajanlar, 3,048 istihbarat analisti ve 18,872 profesyonel kadrosu dâhil olmak üzere) bilinmektedir.⁵⁷ Bununla birlikte ticari sırların

⁵⁴ a.g.e. s.16

⁵⁵ Çetinkaya, a.g.e., s.69

⁵⁶ Yasa ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız <http://www.economicespionage.com/EEA>

⁵⁷James Jomey, FBI 2015 Mali Yılı Bütçe Görüşmeleri (Çevrimiçi) <http://www.fbi.gov/news/testimony/fbi-budget-request-for-fiscal-year-2015-1> Erişim Tarihi 24.03.2015

ve teknolojilere yapılan ekonomik espionaj faaliyetlerinden dolayı ABD'nin 2003 yılı tahmini kaybı \$250 milyar olarak tahmin edilmektedir.⁵⁸

Günümüzde insan kaynakları ve danışman şirketlerinin ise ABD'nin istihbarat dairelerine teknoloji ve yetişmiş insan gücü tedarik ettiği bilinmektedir. Bunlardan en önemlisi "Buzz Allen Hamilton" adlı şirket 2006 yılında ABD ile 3,7 milyar dolarlık iş yapmış, CIA in en büyük ana sözleşmecisi şirketi olmuştur.⁵⁹

Elbette ki bunun altında yatan neden sahip olunan teknolojileri, bilgi birikimini, ekonomik üstünlüğünü ve ekonomik gücünü koruma içgüdüleri yatmaktadır. Aşağıda ekonomik istihbarat ve espionaj faaliyetleri örnekleri bunu daha iyi açıklamaktadır.⁶⁰

- Hughes Aircraft, Fransız istihbarat servisinin kendilerine casusluk girişiminde bulunacakları gerekçesi ile 1993 yılında gerçekleştirilecek olan Bourget Air Show'a katılmaması için CIA tarafından uyarılmıştı.
- 1992 yılında Fransız istihbarat servisinin koltuklara dinleme cihazı yerleştirdikleri ve bazı yolcularla birlikte hosteslerin de istihbarat ajanı oldukları anlaşıldığında ise iş adamları Air France ile uçmamaları konusunda uyarılmıştı.
- 1991 yılında Batı Almanya'nın yabancı bir firmanın telefon görüşmesini keserek, gizli bilgileri firmanın Alman rakiplerine ilettiği öğrenilmişti.
- 1980 yılında çok uluslu Japon şirketi ile birlikte çalışan bir Japon istihbarat ajanı, Kaliforniya'daki ileri teknoloji firmalarından birine gizli operasyon yürütmekle suçlanmıştı.

⁵⁸Robert S. Mueller, Küresel Çağda Amerikan Ekonomisini Korumak, Ekim, 2003 (Çevrimiçi) <http://www.fbi.gov/news/speeches/protecting-the-u.s.-economy-in-a-global-age> (Erişim Tarihi 24.03.2015)

⁵⁹ Sait Yılmaz, "Jeopolitik İstihbarat Savaşları", **21. Yüzyıl Dergisi**, Y.2, S.6 (Temmuz, Ağustos, Eylül 2008) s.127

⁶⁰ Potter.a.g.e., s.91

- Bir Güney Kore şirketi General Elektrik çalışanlarından birine, sentetik pırlanta üretimi ile ilgili ticari sırları paylaşması koşulu ile yıllık 1 milyon Amerikan Doları maaş verdiğini açıklamıştı.
- İngiltere’de çıkan Reuters haberlerine göre İngiltere’nin Ortadoğu ülkelerinden birine multi-milyar dolarlık silah anlaşmasında da benzer istihbarat operasyonları yapılmıştı.
- Rusya Cumhurbaşkanlığı başta Kuzey Kore ve Çin olmak üzere bir çok Asya ülkesini kendilerine karşı ekonomik espionaj faaliyetleri yapmakla suçlamıştı.

Peki, ülkelerin milli çıkarlarını her daim en üst seviyede ve öncelikli tuttıkları göz önüne alındığında, milli bir ekonomik istihbarat sistemi nasıl tanımlanmalıdır? Devlet, kamu kurumları, yerel yönetimler, işletmeler, eğitim çevreleri, dernekler ve ticari birlikler gibi ülkede bulunan tüm örgütlerin ortak katılımıyla oluşturulacak ve paylaşılacak faydalı bilgi ve haberlerin yorumlanması için uygulama ve stratejileri meydana getirecek sistem olarak tanımlanabilmektedir. Philippe Clerc, milli bir ekonomik istihbarat sisteminde üç ana hedef bulunması gerektiğini bildirmiştir.⁶¹

- Ülkedeki farklı ekonomik oyuncular arasındaki ekonomik ve sosyal çevreleri anlama ve yorumlama yeteneklerinin geliştirilmesi. Büyük ölçüde uzmanlar tarafından prosedürleri ve metodolojisi önceden oluşturulmuş, eğitim programları ile uygulamaları gerçekleştirilmiş olmalıdır.
- Küreselleşmenin getirdiği zorlukları aşabilecek nitelikte birbiri ile uyumlu eylemler tanımı doğrultusunda ortak bir bilgi tabanı oluşturulması.
- Sosyal ve ekonomik kalkınma için uluslararası piyasalarda milli sayılabilecek modelleri teşvik eden stratejilerin uygulanması.

Bununla birlikte her milli sistem kendi içinde ülkesinin kültürü ve tarihi gelişimi çerçevesinde yorumlanmalı ve anlaşılmalıdır. Örneğin Japonya ve Almanya’daki

⁶¹ Clerc, a.g.e., s.309

modellerin geçmişi eski devlet geleneklerine dayanmakla birlikte, dünya ekonomisindeki büyük değişikliklere sürekli ve zamanında adapte olarak kurgulanmıştır. Milli çıkarları önceliğine alan stratejik bir istihbarat çalışmasının her şeyden önce dış politikaya, milli güvenliğe ve milli ekonomik hedeflere de hizmet edeceği beklenmektedir.

3. EKONOMİK İSTİHBARAT SİSTEMLERİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bu bölümün amacı seçilmiş ülkelerin ekonomik istihbarat sistemlerini analiz ederek, Türkiye ve Türkiye gibi yükselen ekonomilere ekonomik istihbarat modeli sunabilmektir.

Eİ faaliyetindeki gelişmeler, Eİ sisteminde de gelişmelere ve yeniden yapılanmalara yol açmaktadır. Birbirine benzer veya farklı yapılarda birçok ekonomik istihbarat sistemi (EİS) mevcuttur. Bu bölümde ele alınan ülkelerin istihbarat modelleri incelendiğinde bazı faydalar ve avantajlı durumlar veya bu sistemlerin zaafı analiz edilecektir.

Evan H.Potter ekonomik istihbarat sistemini açıklarken hükümetler, sanayiciler, işletmeler, eğitim camiası gibi her ülkede farklı kurumlar aracılığıyla yapılan bilgi kullanımındaki stratejiler ve uygulamaların bir bütünü olarak değerlendirmiştir.

İletişim ve teknolojiye devrim niteliğinde gelişmeler, bilgi teknolojilerinde de büyük değişimlere yol açmış ve yeni bir bilgi toplumu oluşturmuştur. Potter' e göre küreselleşme, parçalanma, tek bir merkezden yönetilmeme, demokratikleşme (çoğulculuk, bilgi temelli işletmeler, sivil toplum örgütlerinin her alanda yaygınlaşması ve yönetime katılan birçok aktörün oluşması) ve gizliliği sağlamanın zorluğu bilgi toplumunun önünde duran en büyük etkilerdir.⁶² Bu etkiler açık bilgi toplumu destekler nitelikteki gelişmelerdir. Ancak finansal ve yönetsel bilgiler gibi bir takım bilgilere ulaşmak her zaman kolay olmamakta ve her zaman doğruluğuna güvenilememektedir. İstihbarat toplanması ve dağıtılması üzerinde demokratik bazı kontrol mekanizmalarının oluşması konusunda bazı sorular ortaya çıkmaktadır.

⁶² Levitskyi, a.g.e., s.46

Demokratik ve yasal çerçevede kontrol mekanizması oluşturulmadığı durumlarda istihbarat birimlerini kontrol etmek mümkün olamamaktadır.

Ekonomik istihbarat sistemindeki aktörler arasında hükümet, parlamento, yargı, istihbarat teşkilatı, ekonomi ajansları, devlet birimleri, ticaret odaları gibi ekonomi temelli sivil toplum kuruluşları, yabancı ekonomik oyuncular, enstitüler, özel sektör kuruluşları sayılabilmektedir. Ancak her aktörün kendi varoluş nedeni, kendi misyonu doğrultusunda ayrı bir stratejileri olduğu da bilinmektedir ve bu doğrultuda diğer aktörlerle iş birliği yapılabilmektedir. Bu aktörlerin birbirleri ile olan istihbarat alışverişlerindeki iş birlikleri bazen yasal bazen yasal olmayan yollardan kurulmaktadır. Potter' e göre ekonomik istihbarat modelinde ekonomik oyuncuların birbirleri ile olan ilişki seviyeleri ve faaliyetleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Milli Ekonomik İstihbarat Sisteminin Fonksiyonel Sınıflandırması

1	Çoğunlukla örtülü operasyon araçları ile ekonomik istihbarat toplamaya yönelik agresif küresel çapta program
2	Önemli derecede örtülü operasyon araçları dahilinde ekonomik istihbarat toplamaya yönelik agresif küresel çapta program
3	Ekonomik espionaj faaliyetlerini önlemeye odaklı ekonomik istihbarat toplamaya yönelik daha çok savunmacı biçimde küresel çapta program
4	Kamu, özel sektör ve ekonomik istihbarat üreten tarafların yüksek seviyede işbirliği
5	Kamu sektörü ve ekonomik istihbarat üreten tarafların orta seviyede işbirliği
6	Kamu sektörü ve ekonomik istihbarat üreten tarafların düşük seviyede işbirliği
7	Ekonomik istihbarat için aktif, yerli, özel sektör piyasaları
8	Ekonomik istihbarat için aktif, yüksek seviyede yabancı kontrolünün olduğu özel sektör piyasaları
9	İşletmeler seviyesinde ekonomik istihbaratın önemi konusunda yüksek seviyede farkındalık
10	İşletmeler seviyesinde ekonomik istihbaratın önemi konusunda düşük seviyede farkındalık

Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.54

3.1 Ekonomik İstihbarat Sistemindeki Modellerin Analizi

İstihbarat sistemindeki fonksiyonel sınıflandırma yoluyla EİS üzerine model kurmak mümkündür. Bu modeller milli EİS' in spesifik özelliklerini yansıtmaktadır. EİS

analizlerini geliştirir, modelde gerekli görüldüğünde yeniden yapılanma oluşturur, yine gerekli durumlarda belirli bir ülkeye veya organizasyona karşı stratejiler oluşturulmasına katkı sağlar. Aşağıdaki tabloda bu bölümde ekonomik istihbarat modelleri incelenecek ülkeler üzerine Potter' in yapmış olduğu analizler bir önceki değerlendirme kriterleri baz alınarak sunulmuştur.

Tablo 2. Milli Ekonomik İstihbarat Sistemi Karşılaştırması

Ülke	Kamu/Özel Kurumlar	Odaklanma
Kanada	Yüksek oranda tek merkezden yönetilmeyen EİS, 30 federal birim, ülke dışında 128 elçilik. Ticari birlikler çevresi(Kanada Ticaret Odası, Kanada Üreticiler Ve İhracatçılar Birliği, Milli Konularda Ticaret Meclisi)	3,6,8,10
Fransa	Finans Bakanlığı diğer hükümet birimleri için de çalışarak üst-bakanlık niteliğindedir.	2,5,8,10
Birleşik Krallık	Ticaret ve Sanayi bakanlığı çok önemli rol oynar.	1,5,7,9
ABD	Tek merkezden yönetilmeyen EİS. Stratejik bilgi akışını daha iyi organize edebilmek için yönetsel seviyede girişimler.	2,5,7,10
Almanya	Özel sektör ticaret odaları vasıtasıyla, EİS' in merkezindedir.	2,4,7,9
Japonya	Kolektif kültür önemli, özellikle devlet bakanlıkları ile holdingleri birleştiricidir.	1,4,7,9

Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.54

EİS yapısı incelendiğinde bunun nasıl işlediği, sistemin esas oyuncularının kimler olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Potter aşağıdaki üç unsurun EİS' i açıklamak için önemli olduğunu öne sürmektedir⁶³:

- Bireyciliğin ön planda olduğu ve bilgi paylaşım kültürünün çok fazla gelişmediği ülkelerde devlet yönetimi piyasalarda işleri kolaylaştırıcı rol üstlenir, ekonomik büyümeye katkı sağlayacak makroekonomik koşulları oluşturmaya ve iş dünyasında daha fazla şeffaflığı sağlamaya odaklanır.
- Daha kolektivist veya devletçi yaklaşımlara sahip diğer ülkelerde hükümet milli sanayiye oluşturmayı ve korumayı amaçlar, piyasaya doğrudan doğruya katılır, özel sektöre resmi kanallardan hizmetler konusunda geniş bilgiler sağlar.
- Bazı milli EİS' lerde ise kamu ve özel sektör arasında oldukça büyük bir uyum bulunur, ekonomik istihbarat sağlama hususunda herhangi bir taraftaki aktör, lider rolü üstlenmez.

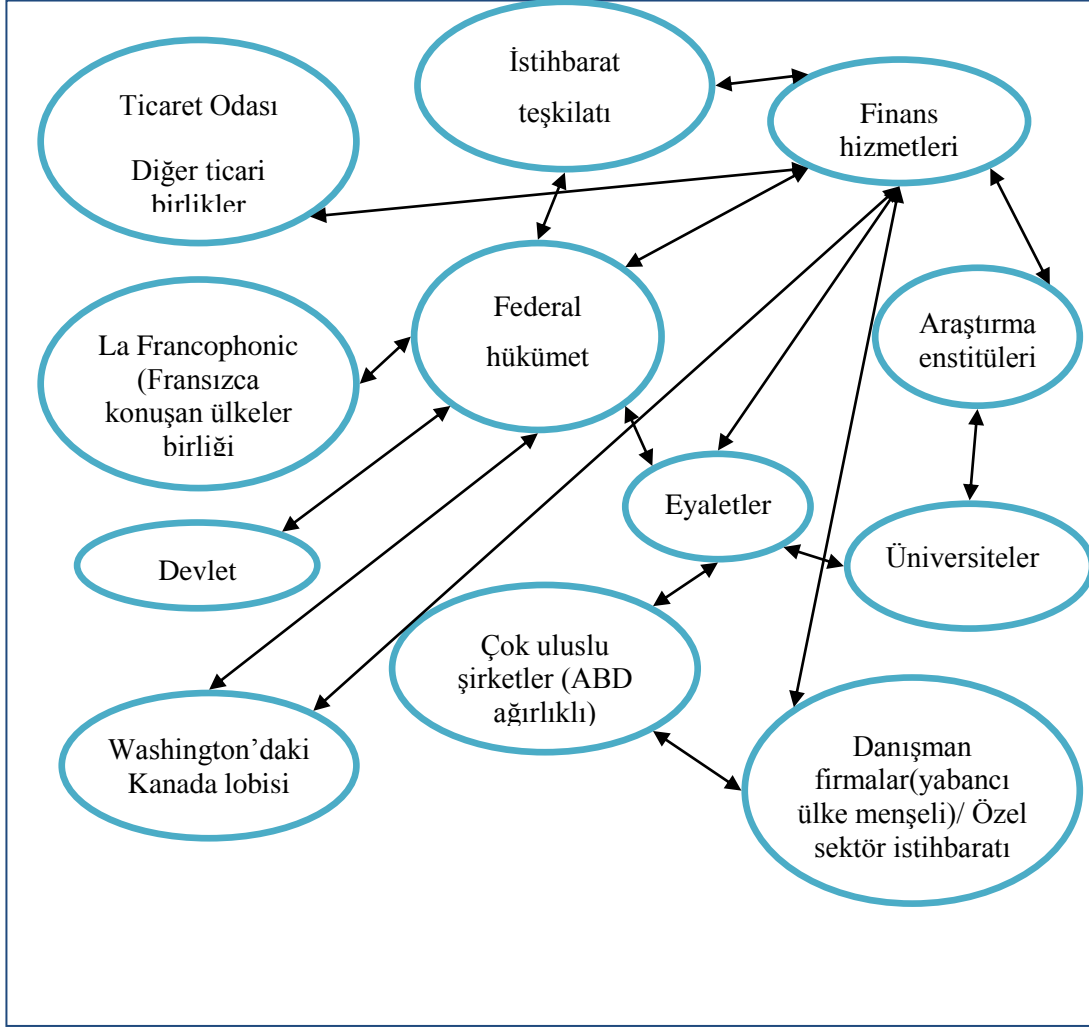
Potter, bir ülkedeki ekonomik istihbarat sisteminin yapısının devlet-toplum ilişkisinin şekline bağlı olduğunu savunmuştur. Girişimcilik faaliyetlerindeki özgürlük, açık piyasa ekonomisi, kamu-toplum ilişkilerindeki demokrasi, kapalı ve devlet ekonomisine dayalı toplumlara kıyasla ekonomik bilgi akışını daha kolay oluşturmaktadır. Dolayısıyla rekabetçi istihbarat da daha çok açık toplumlardaki bilgi ihtiyacını karşılayabilmektedir. Bir ekonomide devletin rolü ne kadar büyükse, özel sektör hizmetleri de bir o kadar az etkili olur, ekonomik istihbarat elde etmede ajansların ve aracılarn önemi artarken, yasadışı veya etik olmayan biçimde artış yaşanır.

3.1.1 Kanada Ekonomik İstihbarat Sistemi

Kanada Güvenlik ve İstihbarat Servisinin (Canadian Security and Intelligence Service CSIS) ülke ekonomik istihbaratındaki rolü daha çok savunmacı bir yapıdadır. Mevcut sisteminde bilgi alış verişi düşük seviyelerdedir. Potter Kanada EİS' de birçok

⁶³ Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.56

eksiklikler olduğunu tespit etmiştir. Ekonomi için milli güvenlik stratejisinin olmayışı, EİS' teki zayıf bilgi akışı, devlet kanalı dışında ekonomik istihbarat alanında yabancı şirketlerin güçlü pozisyonları mevcut sistemin eksikleri arasında sayılmıştır. Özel sektör ekonomik istihbarata yeteri kadar önem vermemektedir.

Şekil 3. Kanada Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat

Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.33

Kanada ekonomisindeki aktörler ve birbirleri ile olan bağları şekil 3'te gösterilmiştir. Burada devletin milli EİS' in merkezi konumunda olmadığı görülmektedir.

Potter, Kanada'nın kendi öz değerleri ve iş gücü ile EİS' i geliştirebileceğini ancak öncelikle devletin ekonomik istihbarat politikaları kurması gerektiğini ifade etmiş ve üç öneri sunmuştur.⁶⁴

- Kanada'nın ekonomik çıkarları ile benzer ekonomik çıkarlara sahip ülkeler ile ortak istihbarat servisi oluşturulması; NAFTA.
- Kanada ekonomisi ve ticari çıkarlara dayalı, bağımsız işleyen bir ekonomik istihbarat sistemi
- Yukarıda sayılan iki önerinin kombinasyonu; rekabet ve ortaklık.

Sonuç olarak Kanada modeli açık ekonomik topluma örnek olup, birçok zayıf yanları bulunmaktadır. Dünya ticaretindeki pozisyonunu koruması için ekonomik güvenliğini sağlamlaştırması gerekmektedir.

3.1.2 Fransa Ekonomik İstihbarat Sistemi

Fransa, ekonomik istihbarat konusunu milli öncelik düzeyine çıkarmış ve 1992-1994 yılları arasında Ekonomik İstihbarat ve Kurumsal Strateji (Commissariat Général du Plan) konulu toplantılarda birçok uzmanın çalışmaları yayımlanmıştır.⁶⁵ İş dünyası, ticari birlikler, üniversiteler ve bilgi teknolojileri uzmanlardan oluşan bir çalışma grubu, en iyi performansı sağlayacak bir ekonomik istihbarat sistemi oluşturabilmek için mevcut Fransız sistemini detaylı bir şekilde analiz etmişlerdir. Elbette İkinci Dünya Savaşının ardından kamunun baskın olduğu ekonomi biçiminden, serbest ticarete ve uluslararasılaşmaya geçerken, özellikle küçük ve orta ölçekli şirketlerin yeterli düzeyde bilgi ağına sahip olmamaları, özel sektörün bilgiye olan ihtiyacını göstermiştir. 1995 yılında Fransa otoriteleri bir kararname ile Fransız ekonomik istihbarat sisteminin özünü oluşturacak olan Rekabet ve Ekonomik Güvenlik Komitesi kurmuştur. O dönemde Başbakan başkanlığında oluşturulan komiteye şu anda Ekonomi ve Mali İşler

⁶⁴ Levytskyi, a.g.e., s.52

⁶⁵ Clerc, a.g.e., s.305

Bakanlığı başkanlık etmektedir. Milli Savunma Bakanlığında atanan sekretaryası ve sanayi, finans ve araştırma dünyasından seçilmiş yedi üyesi bulunmaktadır.⁶⁶ Fransa'nın ekonomik istihbarat ve ekonomik güvenlik konularını milli güvenlik seviyesinde önemsemiş olduğu buradan açıkça görülmektedir. Bu komite başbakana rekabet edebilirlik ve ekonomik güvenlik konularında raporlama yapmakla görevlidir. Bu rapor, bir kararname ile bilginin 'stratejik bir hammadde' olarak görülen rolü ve 'devletin tüm enerjisini milli mesele olarak kabul edilen ekonomik istihbarat sorunu etrafında sarf etme kararlılığı' vurgulanarak yayınlanmıştır. Bu atılım, açık ve net biçimi ve sahip olduğu ortak öncelikleri sayesinde pratikte karşılığı olan aşağıdaki gibi eylem planları sunmuştur:

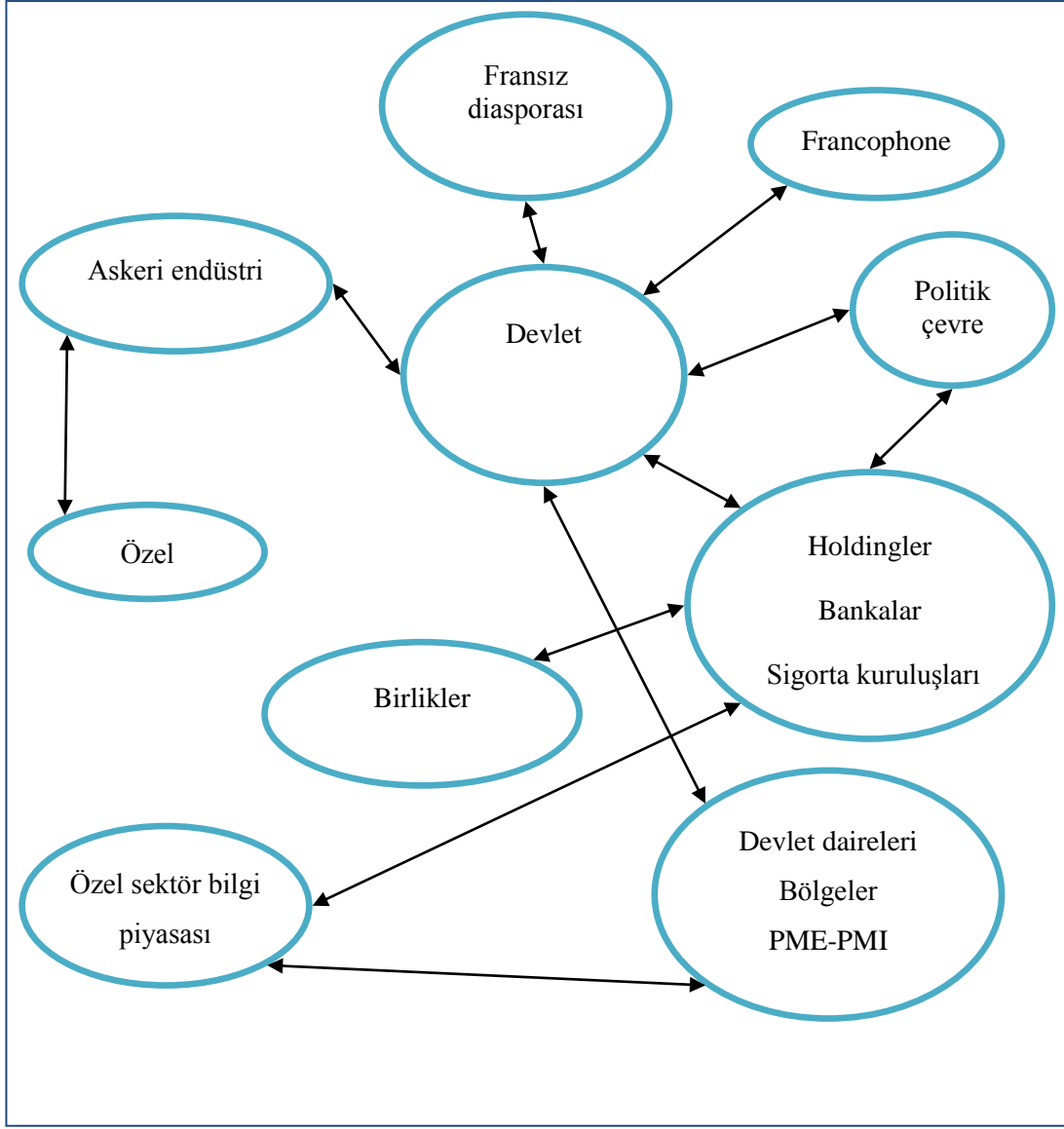
- Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihtiyaçlarına sürekli dikkat edilmesi, bilginin kendilerine açık tutulması, gerekli durumlardan kamu kaynaklarında veri toplama ve işleme kurumlarına yönlendirilmesi.
- Koordinasyon ve bilgi değişim ağı oluşabilmesi amacıyla ekonomik istihbarat konularında kamu ve özel sektör yetkilileri arasında etkileşimin desteklenmesi.
- Ekonomik istihbarat yaklaşımının yaygınlaştırılmasını sağlayacak uygulayıcı bir grup geliştirilmesi. Bu bağlamda üniversitelerde ve işletme bölümlerinde bu alanda dersler verilmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelere bu alanda farkındalık ve eğitim programları sunulmaktadır. Bunlardan ilki 1995 yılında 300 şirketi kapsayan ve bir yıl süren bir eğitimle sağlanmıştır.

Fransa teknolojik gelişmelere verdiği öncelik sayesinde ve uluslararası ticaret yoluyla milli ekonomisini destekleyen bir EİS' e sahiptir. Devlet, hemen hemen tüm istihbarat faaliyetlerini kontrol etmektedir.

1998 yılında gelindiğinde Fransız Savunma Bakanlığı ekonomik araştırmalar gözetim birimini (OEE Observatoire d'Etudes Economique) kurmuştur. Birimin direktörlüğünü, Fransız savunma sanayisinin rekabet edebilirliğini geliştirme

⁶⁶ Clerc, a.g.e., s.313

konularında da çalışmış olan Paris Üniversitesi ekonomi profesörü Nicole Chee üstlenmiştir. Aşağıdaki şekilde Fransız EİS' te devletin merkez konumu görülmektedir.

Şekil 4. Fransa Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat

Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.65

Fransız devletinin teknolojik bilgi toplama çabalarının temelinde bilgisayarlar, havacılık, üretim araçları ve süreçler bulunmaktadır. Devletin stratejik hedeflerini daha

iyi anlamak için bütçe ve eğitim sistemine de bakmak gereklidir. Fransız askeri akademisi Saint-Sir' den mezun olan 12 öğrenci istihbarat konularında yapmış oldukları tezler vesilesiyle ödül almışlardır. Bu tezlerden bazıları örneğin Fransız Petrol Şirketi Total'in konumuna karşı Amerika özel servislerin operasyonları gibi ekonomik istihbarat üzerine olmuştur.⁶⁷ Modern Fransız EİS devlet tarafından yönetilmekte olup, hem savunmacı hem saldırgan ekonomik istihbarat ihtiyacı doğrultusunda hareket etmektedir. Fransız ekonomik istihbarat stratejisi örtülü operasyonlar da dahil olmak üzere genellikle agresif bir tutum sergilemektedir ve özel sektör ile aracılık rolü de üstlenmektedir.

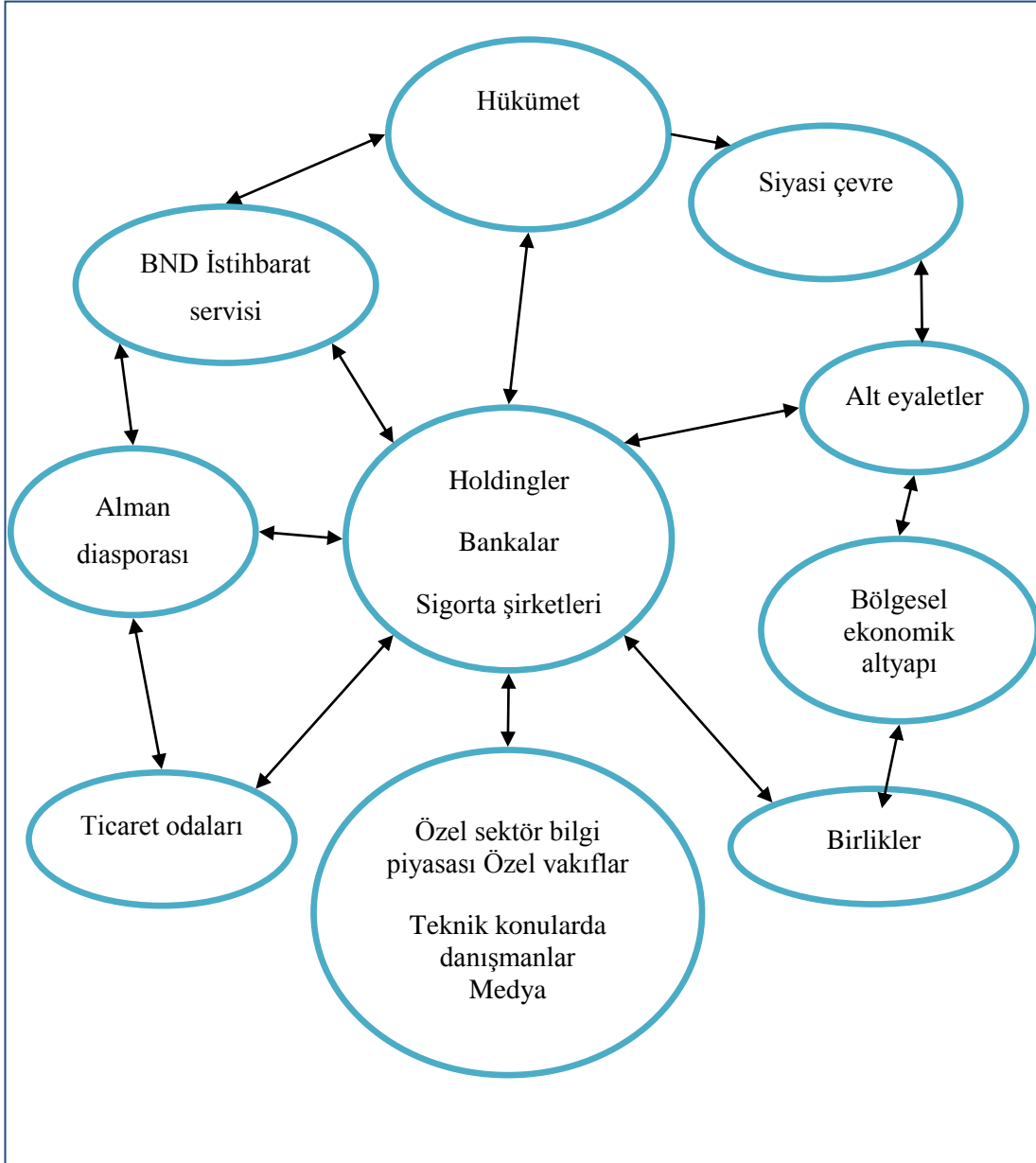
3.1.3 Almanya Ekonomik İstihbarat Sistemi

19.yüzyılda Bismark, İngilizlerin ticari alandaki üstünlüğüne karşı Alman ekonomisini güçlendirmek ve kredibilitelerini artırmak adına bankacıları ve sanayicileri işbirliği içinde çalışmaya sevk etmiştir. Böylece girişimciler, bankalar, sigorta şirketleri, alt eyaletler ve devlet gibi farklı karar mercileri arasında stratejik birlik zemini oluşturularak, modern Alman sanayi sisteminin temeli atılmıştır.⁶⁸

Almanya Federal İstihbarat Servisi şefi August Hunning' e göre devlet, istihbarat faaliyetlerinde daha çok bölgesel çatışmalara ve kitle imha silahlarının yaygınlaştırılmasına karşı faaliyet göstermektedir. Alman şirketlerin yurt dışındaki ekonomik faaliyetlerinin gözetilmesi, terörizm ve yasadışı göç konuları da Alman istihbarat servisi faaliyetleri arasındadır. Devletin ekonomik istihbaratı hem savunmacı hem de saldırgan yapıdadır. Japon sistemine benzer şekilde Alman ekonomisi de tüm büyük ekonomik aktörler tarafından kabul görmüş ortak milli stratejik amaçlar doğrultusunda inşa edilmiştir. Holdingler ekonomik istihbarat yönetimini üstlenerek devletin rolünü almışlardır. Ancak bununla birlikte EİS' in merkezindedirler.

⁶⁷ Levvitskyi, a.g.e., s.55

⁶⁸ Clerc,a.g.e., s.311

Şekil 5. Almanya Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat

Kaynak: Evan H. Potter, *Economic Intelligence and National Security*, 1998,s.63

Hem devletin ekonomik faaliyetlerinde hem de ekonomik istihbarat faaliyetlerinde özel sektörün yüksek seviyede katılımı Alman EİS' in temel özelliğidir. Ticaret odaları ekonomik bilgi toplama ve dağıtma konusunda merkezi konumdadır. Ticaret odaları kadar yerel ölçekte de sektörel odalar oldukça etkindir ve özel sektör temsilcileri bu

sayede yerel, bölgesel ve federal ölçekte ekonomik istihbarat sistemini oluşturan siyasi kararlarda ve politikalarda etkili olmaktadır. Kanada, İngiltere ve Fransa modellerinde ise profesyonel kamu hizmetleri geleneği hâkimdir, kamu ve özel sektör arasında nispeten mesafe bulunmaktadır ve devlet gücünü koruma gerekçesi ile bilgi akışını kontrol altında tutmak istemektedir.

Bununla birlikte Almanya'nın İkinci Dünya Savaşından itibaren ekonomik espionaj faaliyetleri de bilinmektedir. Potter' in ifade ettiği şekli ile bir yandan sistemli bir şekilde özellikle Doğu Avrupa, ABD, İngiltere ve Fransa şirketlerine ve hükümetlere sızarken, bir yandan da aynı ülkelerin istihbarat sistemlerinden kendi Alman ekonomisini koruyan bir ekonomik sistem yaratmış olmasından dolayı pişmanlık duymamıştır.⁶⁹

1980'lerden itibaren Alman iş dünyası tarafından fonlanan özel vakıflar ile Alman EIC⁷⁰ (European International Contractors- Avrupa uluslararası müteahhitler birliği) arasında bilgi ve personel transferi de yapılmıştır. Alman iş adamları dış ekonomik istihbarat toplamaya çok önem vermişlerdir. Bunun için BND' nin (bundesnachrichtendienst, Federal İstihbarat), BKA' nın (bundeskriminalamt, Emniyet Teşkilatı) ve dış istihbarat servisinin en üst düzey yetkililerini işe almışlardır. Benzer şekilde Kanada'da da eski CSIS (Canadian Security Intelligence Service- Kanada Güvenlik ve İstihbarat Servisi) direktörü Reid Morden ve RCMP eski komiseri Norman Inkster İş Konseylerinde işe alınmışlar veya Kanada İş Adamları Konsorsiyumunda yeni araştırma merkezi kurmakla görevlendirilmişlerdir.⁷¹

⁶⁹Potter, a.g.e.,s.61

⁷⁰ Avrupa Uluslararası Müteahhitler Birliği (EIC); 1970 yılında kurulmuş olup, uluslararası inşaat faaliyetleri ile ilgili konularda Avrupa inşaat sanayiinin çıkarlarını temsil eden, bu görevi en iyi şekilde yerine getirebilmek için, inşaat alanında faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası kurumlar ile işbirliği yapan bir meslek kuruluşudur. Türkiye Müteahhitler Birliği 2002 yılından bu yana EIC' in tam üyesidir. EIC' in önemli işlevlerinden biri de, çatısı altındaki ulusal meslek kuruluşlarına deneyimlerini paylaşımları ve fikir alışverişinde bulunmaları için gerekli platformları sunmaktır. Meslek kuruluşlarının yapması gereken ise bu platformlarda oluşan fikir ve ürünleri üyeleri ile paylaşmaktır.

⁷¹ Potter, a.g.e.,s.62

3.1.4 Japon Ekonomik İstihbarat Sistemi

Japon EİS' i, bilgiyi kalkınmada bir kaldıraç olarak kullanan ilk sanayileşmiş ülkelerin başında sayılmaktadır. Anglosakson ülkelerinden farklı olarak Japonya bilgiyi bireysel kaynaktan ziyade kolektif kaynak haline getirmiştir. Ekonomik istihbarat stratejisi saldırgan yapıdadır. Bilgi, yoğun bir biçimde saldırgan bir endüstriyel kalkınma politikasına hizmet etmiştir. Geçen yüzyıldan itibaren rakip ülkeler tarafından oluşturulmuş bilgiye erişimleri, Japon sistemine rehberlik etmiştir.⁷² Bununla birlikte gizlilik ise yüksek önem taşımakta ve ülke için stratejik önemi olduğu düşünülen unsurların açık ve net biçimde tanımlaması yapılmaktadır.

Japonların ekonomiye kültürel yaklaşımları, en üstün performansa sahip olmak uğruna iyinin en iyisi olmak için mücadele etmek anlamına gelen “dontotsu” felsefesinden gelmektedir.⁷³ Bilgiyi “almak” ya da “satmak” tan ziyade, paylaşma kültürü hâkimdir. Bilgi alış verişi ortaklar arasında güven tescil eden bir hizmet addedilmektedir. Keza Japon iş dünyası da gerek Japonya'daki gerek ülke dışındaki danışman şirketlerden açık olan ekonomik istihbaratı para karşılığı satın almada isteksizdirler. Bu kültür İstihbarat Araştırma Ofisi NAICHO (devlet başkanlık ofisine dünya çapında haftalık raporlar göndermekle yükümlü), MITI, JETRO⁷⁴ ve ülke dışında faaliyet gösteren büyük Japon şirketlerine de nüfuz etmiştir.

Günümüzde Japon sistemi devlet, büyük endüstriyel gruplar, bankalar, dış ticaret şirketleri (sogo shosha), aracı kurumlar ve üniversiteler gibi çok çeşitli kanallar arasında bilgi alış verişine dayanmaktadır. Tüm bu taraflar milli stratejiler konusunda değerlendirmelerde bulunurlar. Fikir birliği oluşturma sürecinde üç temel odak

⁷² Clerc, a.g.e., s. 310

⁷³ Levytskyi, a.g.e.,s.57

⁷⁴ JETRO -Japanese External Trade Organization: Japon dış ticaret örgütüdür. Daha fazla bilgi için <http://www.jetro.go.jp/> ziyaret ediniz. MITI -Ministry of International Trade and Industry: Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığıdır. Kurulduğu 1950 yıllarından itibaren önde gelen sanayi kuruluşlarına teknolojik istihbarat sağlamak, görevleri arasında sayılmaktadır. 2001 yılında yapılan reform ile METI, Ministry of Economy, Trade and Industry – Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ismini almıştır. <http://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/data/ahistory2009.html>

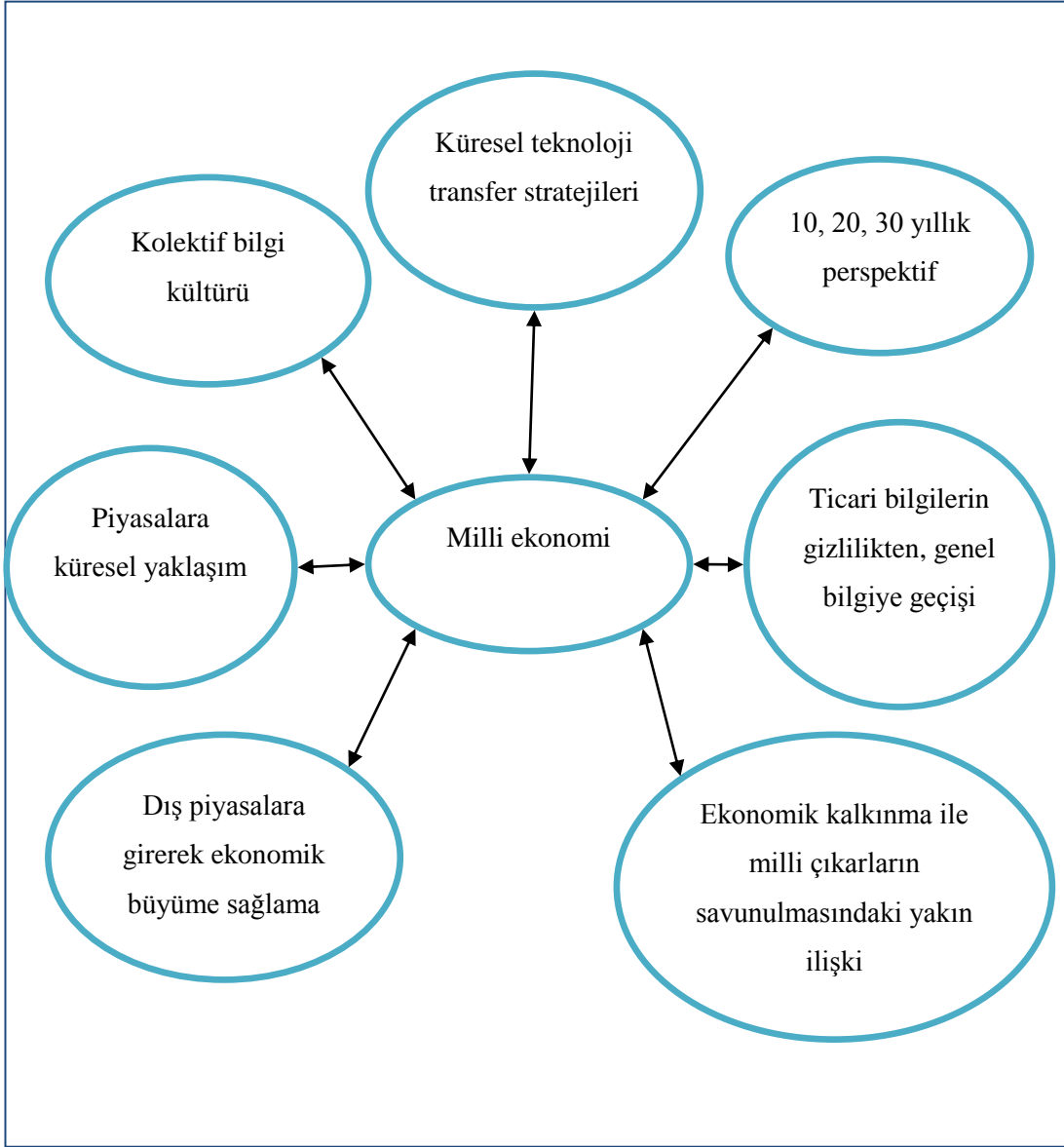
bulunmaktadır. Bunlardan ilki üniversiteleri, endüstriyi ve devleti içine alan danışman komitelerine başkanlık eden bakanlık odağı; ikincisi resmi bilgi alışverişinin merkezini oluşturan çeşitli profesyonel kurumları içine alan profesyonel odak; üçüncüsü ise şirketlerin düzenli olarak yaptıkları işleri teknik komitelere sunduğu teknik odaktır ki bu, birbirinden farklı bilgi ve becerilere sahip tarafları bir araya getirmektedir.⁷⁵ Bununla birlikte uluslararası şirketlerle iş birliği içinde olan büyük Japon şirketleri MITI' den de bağımsız olarak kendi ekonomik istihbarat ağlarını da kurmaktadır.

Japon EİS' in temeli saldırgan odaklı ekonomik istihbarat sistemden ayrılmayan teknolojik, endüstriyel ve ticari stratejilerin sinerjisine dayanmaktadır. Japon EİS' in yapısı devlet ve özel sektör ekonomisini birbirine bağlayan yüksek merkezîyetçiliğidir. Bu merkezîyetçiliğin özel ve kamu sektöründe verimliliği sağladığı düşünülmektedir. Martre, Japonların bilgiyi stratejik olarak kullanmalarındaki temel özellikleri şöyle tanımlamıştır; global ve lokal piyasaları önemseme, kültürel alanı sayesinde milli piyasaları zapt etmesi, uzun vadeli stratejilere öncelik vermesi, uluslararası Japon şirketlerin stratejileri ile milli stratejileri birleştirmek, bilginin seçici bir biçimde dağıtımı.⁷⁶

EİS modeli, hükümet ve hükümet dışı ekonomik istihbarat unsurların hepsini içeren dengeli bir sistemi yansıtmaktadır. Japonya'daki ekonomik ve politik gelişmeler politikacıların ve iş adamlarının yakın iş birliklerini sağlamaktadır. Japon EİS' i milli ekonomiyi ekonomik istihbaratın yayılması için devlet ve özel sektörü birbirinden ayırmayan sistemin merkezine koyar.

⁷⁵Clerc, a.g.e., s. 311.

⁷⁶Potter, a.g.e., s. 57

Şekil 6. Japon Ekonomik İstihbarat Sisteminde Kültürün Rolü

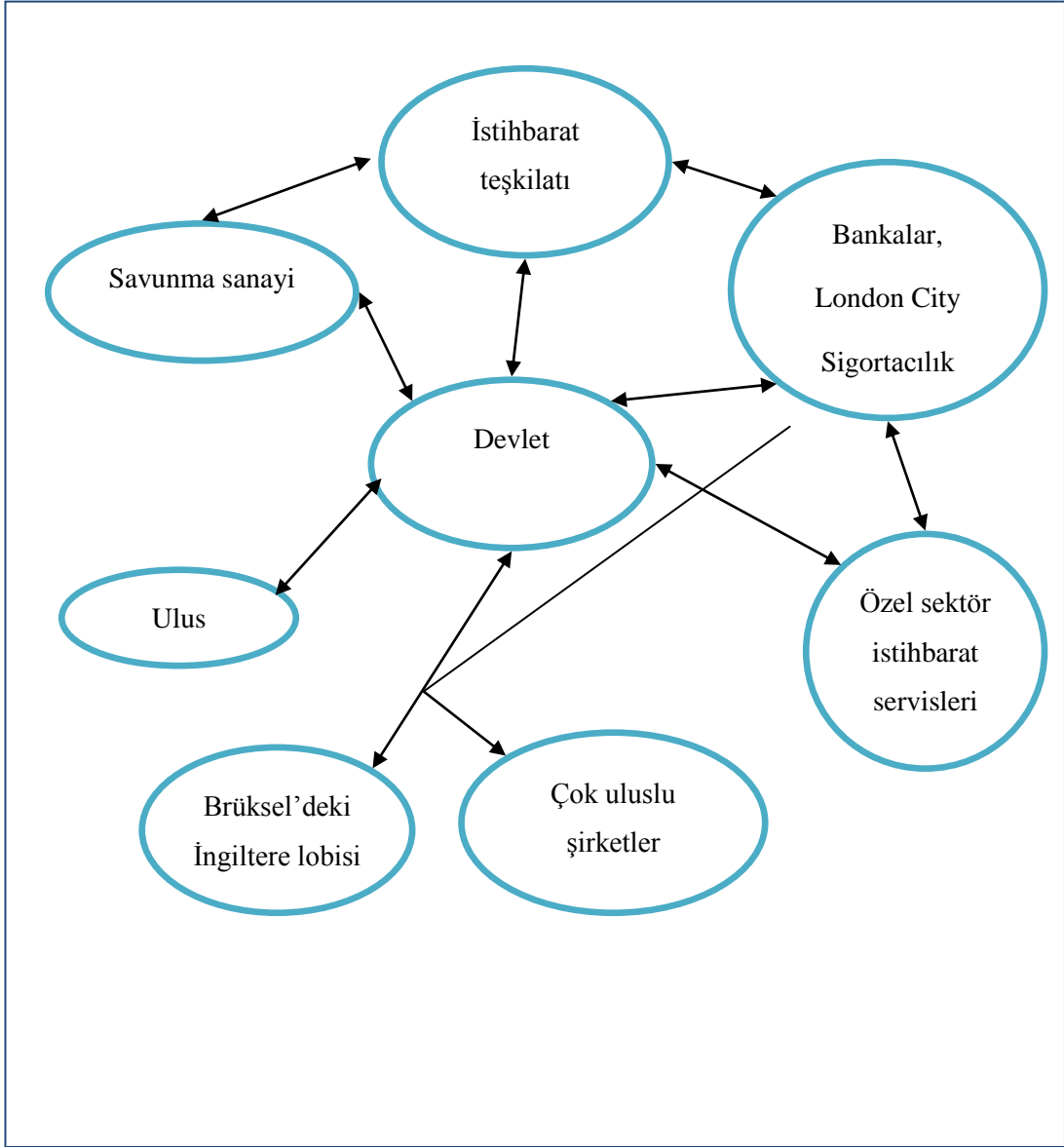
Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.59

3.1.5 İngiltere Ekonomik İstihbarat Sistemi

İngiltere EİS' i, ekonomik güvenlik hedeflerini ve vatandaşların refahını korumak ve sürdürülebilir kılmak üzere tasarlanmıştır. EİS' i devlet kontrol eder. Gizli İstihbarat Servisi(Secret Intelligence Service – SIS) karşı istihbarat departmanı olan MI-5 ve

istihbarat departmanı MI-6' dan oluşmaktadır. Bu departmanların çalışmaları gizlidir ve çok fazla bilgiyi açığa vurmamaktadırlar. Gizli istihbarat servisinin ana hedefi ekonomik istihbarattır. MI-6 aktif olarak ekonomik ve teknolojik bilgileri toplamaya başladıktan sonra 1984'te Finans Bakanı P.Midlton, ticari ve ekonomik bilgi toplayabilmesi için MI-6 'ya bütçe ayırmayı başarmıştır. Finans bakan yardımcısı MI-6'nın finansal ve ticari bilgi toplama faaliyetlerini kontrol ederken, Dış Ekonomik İstihbarat Komitesi istihbarat teşkilatının tüm ekonomik istihbarat faaliyetlerini kontrol etmektedir.⁷⁷

⁷⁷ Levytskyi, a.g.e., s.62

Şekil 7. İngiltere Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat

Kaynak: Evan H. Potter, **Economic Intelligence and National Security**, 1998,s.65

İngiliz sistemi, daha agresif bir ekonomik istihbarat stratejisi benimsemiştir. Finans kuruluşlarının ve sigorta şirketlerinin büyük oyuncular olduğu İngiltere ekonomisi, devlet ve özel sektör ekonomik istihbaratı arasında orta seviyede bir ilişki geliştirmeyi desteklemiştir. Bu nedenle ekonomik güvenlik özel sektör için yüksek önem taşımaktadır.

3.1.6 Amerika Birleşik Devletleri Ekonomik İstihbarat Sistemi

Almanya ve Japonya EİS' inden farklı olarak Amerika, kolektif kültürün sağladığı verimlilikten ve merkezîyetçilikten uzak bir yapıdadır ve bu da bireyselliği ön planda tutan siyasi ve ekonomik sisteme, devlet ve işletmeler arasındaki sinerjinin eksikliğine bağlanmaktadır. Amerikan holdingleri Japon holdinglerinde olduğu gibi uzun soluklu değildir, iş birlikleri ve ortaklıkları kısa vadeli kar amacına odaklanmıştır. Kendi iç pazarında oldukça yoğun bir rekabetle meşgul olmaları, rekabetçi istihbaratı ikinci plana itmiş, özellikle Japonya ve yeni sanayileşen ülkelere karşı rekabet konusunda stratejik körlük yaratmıştır.⁷⁸

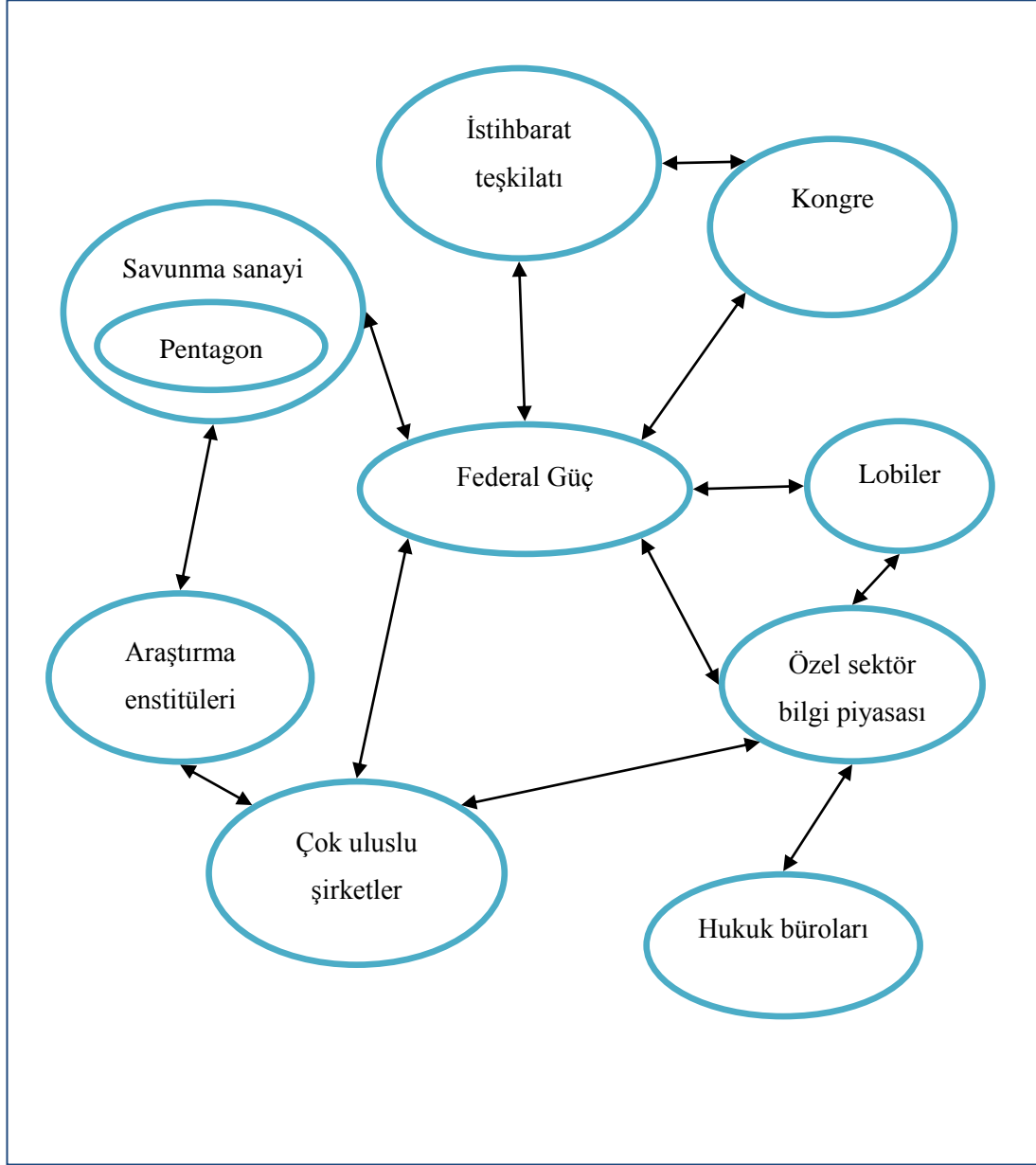
1980' lerin sonunda Amerika'nın özellikle Japonlar ile olan rekabet yarışında gerilediği tartışılmaya başlandığında, ülkenin ekonomik istihbarat sisteminde yeniden yapılanmalara gidilmiştir. Dönemin başkanı olan Clinton yönetimi Amerika'nın karşılaştığı ekonomik zorlukları anlamaya çalışmak için milli güvenlik, ekonomi ve iç işleri ilişkisi üzerine başkana da raporlama yapacak Ulusal Ekonomik Konseyinin kurulması gerektiğini dile getirmişlerdi. Bununla amaçlanan ekonomik istihbarat kaynaklarını ve çeşitli istihbarat toplama kanallarını bürokrasi içine çekerek organize etme ve kontrol altına alma isteği olmuştur. Çünkü özel sektör ekonomik istihbarat piyasası, EİS' de yönetsel bir rol üstlenememişti. 1993 yılında da Ulusal İhracat Stratejisi kurulmuştur. Amaç işletmelerin ihtiyaçları ile yerel, ulusal ve uluslararası görevlerde bulunan idarecilerin faaliyetleri arasında koordinasyonu ve uyumu sağlayarak, işletmelerin bilgi erişimine izin veren bir ağ oluşturulmasına zemin hazırlanması olmuştur.⁷⁹

Rekabetçi istihbaratın da gelişmesini destekleyen endüstriyel firmalar, bankalar, sigorta şirketleri EİS' in merkezindedir. Sistem küçük ve orta ölçekli şirketlerin ekonomik güvenliğini desteklemeyi teşvik etmemektedir. Bu bağlamda devletin ekonomik

⁷⁸ Clerc, a.g.e., s.312

⁷⁹ a.g.e.s 312

İstihbarat teşkilatı kaynaklarını bu küçük ve orta ölçekli şirketlere de iletecek şekilde dağıtması beklenmektedir.

Şekil 8. Amerika Ekonomisinde Ekonomik İstihbarat

Kaynak: Evan H. Potter, *Economic Intelligence and National Security*, 1998,s.65

3.1.7 Hindistan Ekonomik İstihbarat Sistemi

Hindistan'da Merkezi Ekonomik İstihbarat Bürosu CEIC (Central Economic Intelligence Bureau) 1985 yılında kurulmuştur. Herhangi bir ekonomik suç veya ihlal durumu ile ilgilenen organlar arasında etkileşim ve koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiş bu yapı, ekonomik istihbaratta kilit rodedir. Ekonomik istihbarat konularında Hazine Bakanlığı ve Araştırma Analizleri Kanadı RAW(Research and Analysis Wing), Merkezi Soruşturma Bürosu CBI (Central Bureau of Investigation) gibi diğer kurumlar arasında bilgi alış verişini sağlamaktadır.⁸⁰ CEIC daha çok ekonomik suçlar, vergi kaçırma, kaçakçılıkla mücadele konularının yanı sıra uluslararası ticari işlemlerde diğer ülkelerin gümrük ofisleri ile yaşanan anlaşmazlık konuları ile ilgilenmektedir.⁸¹

Ekonomik suçlarla ilgilenen istihbarat teşkilatları arasında koordinasyonu sağlamak için Maliye Bakanlığına bağlı olarak Ekonomik İstihbarat Meclisi ve 18 Bölgesel Ekonomik İstihbarat Komiteleri kurulmuştur. Ekonomik suçlarla mücadele ve strateji oluşturulması, Finans Bakanlığına bağlı çalışan çeşitli idari birimler arasında koordinasyonun sağlanması, yasalardaki boşlukları tespit edip değişiklik yapılması gerektiğine dair görüş bildirme, önemli ekonomik suçlarla ilgili istihbarat değişimi sağlama, kara para aklama ve vergi kaçırma ile mücadele gibi konular öncelikli görevleri arasında yer almaktadır.⁸²

3.2 Ekonomik İstihbarat Biriminin Temel Bileşenleri

3.2.1 Organizasyonel Yapı

Seçilmiş ekonomik istihbarat sistemlerine bakıldığında gerek özel sektör temsilcilerince gerekse devlet birimlerince ekonomik istihbarat toplamak ile görevli mekanizmaların

⁸⁰Hindistan Finans Bakanlığı, (Çevrimiçi) <http://dor.gov.in/ceib> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)

⁸¹Hindistan Ekonomik İstihbarat Bürosu (Çevrimiçi) <http://www.ceib.nic.in/ceib.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)

⁸²Hindistan Ekonomik İstihbarat Meclisi ve Bölgesel Ekonomik İstihbarat Komitesi (Çevrimiçi) <http://www.ceib.nic.in/eic.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)

olduğu görülmektedir. Bu ayırım ise o ülkede bireyciliğin varlığı ve bilgi paylaşım kültürünün az olması, kolektivist veya devletçi yaklaşımı ya da kamu özel sektörün iş birliğinin etkinliği ile Şekillenebilmektedir. Ancak hangi biçimde bir ekonomik istihbarat modeli seçilirse seçilsin ülke ekonomisinde üretime, bilim ve teknolojinin gelişmesine, ekonomik gücün sağlamasına katkı sağlayan aktörlerin karşılarında görev ve yetkileri yasalarla da belirlenmiş resmi bir kurum görmeleri gerekliliği göz ardı edilemeyecektir. Oluşturulacak bir ekonomik istihbarat teşkilatı, ülkenin ekonomik istihbarata vereceği önem ve bazen de korumak istediği sanayi çerçevesinde Başbakanlığa, Savunma Bakanlığına, Ekonomi Bakanlığına veya Milli İstihbarat Teşkilatına bağlı olabilmektedir.

3.2.2 Fonksiyonel Yapı

Oluşturulan ekonomik istihbarat modelinde organizasyonel yapı Őekillendikten sonra bu organizasyonun görev, yetki ve sorumlulukları tanımlanmalıdır. Devletin makroekonomik hedefleri doğrultusunda bilim ve teknolojiye dair gelişmeleri takip ederek aynı zamanda özel sektörün ihtiyaç duyduğu istihbaratı sağlayabilecek biçimde stratejilerin oluşturulması gerekmektedir. lke ekonomisinin kırılganlıklarının tespit edilip nlenmesine yardımcı olacak eylemler oluşturabilmek ve ekonomik gücü sağlayarak koruyacak faaliyetlerde bulunmak önem arz etmektedir. Ekonomik istihbarat teşkilatının üstlenmesi gerekli görülen fonksiyonlar ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Stratejik nceliği tespit edilmiş belirli alanlarda bilimsel ve teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, koruma veya destekleme yolu ile kontrol edilmesi.
- İ piyasasının dinamiklerini ve dünya piyasalarında değişen jeopolitik, jeostratejik, ekonomik gelişmelerin takip edilerek fırsat ve tehditlerin tespit edilmesi.
- Bireysel veya kolektif stratejilerin belirlenmesi.
- Alınan kararların uygulanmasını destekleyecek stratejilerin oluşturulması.

3.2.3 Veri ve Bilgi Paylaşım Mekanizması

Bir ülkenin ekonomik istihbarat modelinde resmi merci olarak tanınacak organizasyon oluşturulup görev ve sorumlulukları tespit edildikten sonra, elde edilecek istihbaratın hangi ekonomik aktörler tarafından hangi ekonomik aktörlere, tamamının veya bir kısmının, ne sıklıkla paylaşılacağı da belirlenmelidir. Bilginin toplanması, tasnif edilmesi, analiz edilmesi ve paylaşımıyla bilginin ve istihbaratın ekonomik değere dönüştüğü bu aşama istihbaratın en önemli aşamalarından birisidir. Günümüz teknolojisi bilgi edine ve paylaşmayı oldukça kolaylaştırmaktadır. İstihbaratı elde etmekle yükümlü olan taraf ile istihbarat talep eden kişi veya kurum arasında bilgi akışı stratejik çerçevede oluşturulmalıdır. Ekonomik istihbarat biriminin bilgi paylaşım ilkeleri belirlenmeli, hangi kaynaklardan hangi yöntemlerle bilgi ve veri setlerine erişileceği, hangi alanlarda ne şekilde arşivleneceği, analistler tarafından istihbarat değeri olduğu tespit edilen bilgilerin paylaşılması ve tüm bu sürecin güvenliğinin sağlanması veri ve bilgi paylaşım mekanizması açısından önemli görülmektedir.

4. YÜKSELEN PİYASALARDA KIRILGANLIK AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME VE EKONOMİK İSTİHBARAT ÖNERİSİ

4.1 Yükselen Piyasa Ekonomileri Kavramı

1970'lerde Amerika, Batı Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerden daha az gelişmiş ülkeler için 'az gelişmiş ülke- less developed countries' kavramı yaygın olarak kullanılmaktaydı. 1981 yılında Dünya Bankasının bir kolu olan IFC⁸³ (International Finance Corporation – Uluslararası Finans Kurumu) ekonomistlerinden biri olan Antoine Van Agtmael tarafından 'yükselen ekonomiler- emerging markets' kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Böylece yeni bir varlık sınıfı sunarak, finans dünyasının gelişmekte olan ülkelere olan algısını değiştirmeyi tasarlamışlardır. İlk başlarda somut şeyler ifade etmese de 25 yıl içinde (yükselen ekonomiler kavramının oluşturulduğu 1981 yılından itibaren 25 yıl içinde) yükselen ekonomilerin hisse senedi piyasalarının büyüklüğünün \$5 trilyona ulaşacağı ön görülmüştür.

Kısa sürede medyada, dış politikada, ticari verilerde, yatırım fonlarında, çok uluslu şirketlerin yıllık raporlarında ve birçok alanda kendine yer bulan bir kavram halini alan yükselen ekonomiler, aynı zamanda hangi ülkelerin hangi kriterlerine bakılarak bu sınıfa dâhil edileceğine dair soruları da beraberinde getirmiştir.

Çavuşgil ve Ghuari'ye göre yükselen ekonomiler, ülkedeki adil olmayan gelir dağılımı, zayıf endüstriyel, sosyal altyapı ve aşırı nüfus gibi birçok problemi ortadan kaldırmak için reformlar yapmaya karar veren, bu konuda uzun dönemli planlar oluşturan, bu

⁸³ IFC, az gelişmiş ülkelerde özel sektör girişimlerini finanse etmek amacı ile Dünya Bankasına bağlı olarak 1956'da kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız (Çevrimiçi) http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/CORP_EXT_Content/IFC_External_Corporate_Site/About+IFC/IFC+History/# (Erişim tarihi: 01.04.2015)

planları uygulamaya koyan ve bu faaliyetler sonrası kişi başına GSMH’de artış kaydeden ülkeler olarak tanımlanmıştır.⁸⁴

Bununla birlikte IMF, Dünya Bankası, UNDP gibi uluslararası örgütlerin ülkeleri sınıflandırmada kullandığı yöntemler ve kriterler görev ve misyonları gereği farklılık göstermektedir ve yükselen ekonomiler için kabul gören ortak bir tanım ve sınıflandırma verilememiştir. Yapılan sınıflandırmaların da sürekli değişiklik arz etmesinin, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren hızla gelişen siyasi, ekonomik, finansal olaylar, bilim ve teknolojiadaki gelişmeler sonucunda ülkelerin sürekli bu sınıflandırmada yer değişebilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. MSCI tarafından oluşturulan yükselen piyasalar indeksine göre verilebilecek sınıflandırma aşağıda sunulmuştur.⁸⁵

Amerika	Avrupa & Orta Doğu & Afrika	Asya
<ul style="list-style-type: none">• Brezilya• Kolombiya• Meksika• Peru• Şili	<ul style="list-style-type: none">• Birleşik Arap Emirlikleri• Çek Cumhuriyeti• Güney Afrika• Katar• Macaristan• Mısır• Polonya• Rusya• Türkiye• Yunanistan	<ul style="list-style-type: none">• Çin• Endonezya• Filipinler• Hindistan• Kore• Malezya• Tayland• Tayvan

⁸⁴ Emin Çivi, S.Tamer Çavuşgil, "Yeni Dünya Düzeninde Güç Kazanan Ülkeler: Yükselen Ekonomiler", **Yönetim ve Ekonomi**, S.1, (2001) s.117

⁸⁵ MSCI yükselen piyasalar indeksi (Çevrimiçi) http://www.msci.com/products/indexes/country_and_regional/em/ Erişim Tarihi: 01.04.2015

Bu ekonomilerin küresel sermaye ve teknolojiye kapı açılmaları, geçen yirmi yıl içinde ekonomik ve ticari çevrelerinde temel değişimlere neden olmuştur. Bunun sonucunda GSMH'lerindeki büyüme birçok gelişmiş ekonomilerinkini geçmiş, milyonlarca nüfusu yoksulluktan çıkarmış, yeni orta sınıf yaratmış, tüketici ürün ve hizmetleri piyasasında büyük pazarların oluşmasını sağlamışlardır. Düşük maliyetli ve hızla beceri kazanan iş gücü ile üretimde rekabet üstünlüğü yakalamışlardır. Yükselen piyasalara makro ölçekte bakıldığında Goldman Sachs 2003 tahminlerinde 21.yüzyılın ilk yarısından önce Brezilya, Çin, Hindistan ve Rusya'nın toplam büyümesinin G-6 ülkelerindeki (ABD, Japonya, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya) toplam büyümesinden daha fazla olacağını bildirmiştir. Buradan gelişmekte olan ekonomilerin, gelişmiş ülke ekonomilerine rakip oldukları da anlaşılmaktadır. Krugman'a göre ise gelişmiş ülkelerin yükselen ekonomilerden çekinmeleri yersizdir çünkü yükselen ekonomilerdeki toplam verimlilik artışı dünya toplam üretimini artıracak, bu artış gelişmiş ülkelerdeki yaşam standardını yükseltecektir. Yükselen ekonomilerdeki çalışan ücretlerinin artmasıyla toplam talep büyüyerek, gelişmiş ülkelerin potansiyel pazarlarını da büyütecektir.⁸⁶

1987'de Sovyetler Birliğine yapılmış \$80 milyon tutarındaki ilk yabancı yatırım, bundan 20 yıl sonra 2007 yılına gelindiğinde ise \$43 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde yükselen ekonomilerin dünya çapındaki \$1,5 trilyon hacmindeki doğrudan yabancı yatırımdan %40 pay almışlardır.⁸⁷

Çin merkezli Lenova' nın 2004 yılında IBM'yi satın alması, Hint merkezli TATA Motor'un 2008 yılında Jaguar ve Land Rover' i alması, gelişmiş ülkelerdeki çok uluslu şirketler ile gelişmekte olan şirketler arasındaki çekişmenin de gittikçe artmakta olduğu ve küresel güç dağılımının transformasyon yaşadığını göstermektedir. Bazı görüşlere göre 2008-2009 yıllarında yaşanan dünya finansal krizi bir dönüm noktası olmuş ve bu

⁸⁶ Emin Çivi, S.Tamer Çavuşgil, a.g.e., s.116

⁸⁷Vladimir Kvint, "Yükselen Piyasaları Tanımlamak" ,2008 (Çevrimiçi) http://www.forbes.com/2008/01/28/kvint-developing-countries-oped-cx_kv_0129kvint.html (Erişim Tarihi 02.03.2015)

piyasalar küresel ekonomide daha da baskın hale gelerek gelişmeye hızla devam etmişlerdir.⁸⁸

Buna karşın yükselen piyasaların mali krizlere eğilimli olmaları, yatırımcıları bu ülkelerde iş yapma konusunda düşündürmektedir. Fikri mülkiyet haklarını korumadaki zayıflık, bürokrasi, yolsuzluk, ürün kalitesinde standartları yakalayamama, yerli çalışanların yeteneklerinin yetersiz kalabilmesi, müşteri kredilerindeki değerlendirmenin zorlukları yatırımcıları düşündüren diğer konuların başında gelmektedir. Ancak sayılan bu eksiklikler yalnızca yükselen ekonomilerin gelişmiş ülkelerin gerisinden geldiğini vurgulamamakta, aksine yapılacak reformların gerekliliklerini haber vermektedir.

4.2 Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Yükselen Piyasa Ekonomileri İle İlişkileri

Dünyada sermaye dolaşımındaki serbestlik ve hareketlilik, türev piyasaların karmaşıklığı, yatırımcıların güvenilir kaynaklardan alacakları bir çeşit istihbarat diyebileceğimiz bilgiye ulaşma ihtiyaçlarını doğurmuştur. Günümüzde çok sayıda derecelendirme kuruluşu bulunmakla birlikte en eski ve köklü olanları Standard&Poors, Moody's ve Fitch Ratings' tir. Ayrıca bu üç kuruluş, Türkiye'de derecelendirme faaliyetinde bulunması Sermaye Piyasası Kurulunca kabul edilen uluslararası derecelendirme kuruluşlarıdır. Türkiye'de kurulan ve SPK tarafından yetkilendirilen derecelendirme kuruluşları ise Fitch Ratings Finansal Derecelendirme Hizmetleri A.Ş., JCR Avrasya Derecelendirme A.Ş., TCR Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş., Saha Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş. , Kobirate Uluslararası

⁸⁸Tarun Khanna and Krishna G. Palepu “Yükselen Piyasaları Tanımlamak” ,2010, (Çevrimiçi) <http://www.forbes.com/2010/05/27/winning-in-emerging-markets-opinions-book-excerpts-khanna-palepu.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

Kredi Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim Hizmetleri A.Ş., TURKRATING İstanbul Uluslararası Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.’dir.⁸⁹

Yabancı sermayenin bir başka ülkede yatırım yapma isteği karşısında güven arayışı ve yatırım yapılacak ülke ekonomisinin durumu, borçları geri ödeyebilme kapasitesi gibi konularda ihtiyaç duyulan bilgiye kredi derecelendirme kurumları vasıtasıyla sahip olmaktadır. Bu aşamada yabancı yatırıma ve uluslararası finans çevrelerinden sıcak para girişine ihtiyaç duyan şirketler ve ülkeler bu derecelendirme kuruluşlarının kendilerini derecelendirmelerine müsaade etmektedirler. Ancak ülke veya şirketlerin bu kuruluşlarla karşılıklı sözleşmesi olmasa dahi, bu kuruluşlar yatırımcılardan kendilerine gelen talep doğrultusunda istedikleri şirket veya ülke derecelendirmesi yapabilmektedirler.

Kredi derecelendirmesi; bankaların, şirketlerin, finans kuruluşlarının veya ülkelerin tüm finansal, ekonomik ve mali yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirme kapasitesine dair saptama, gözlem ve analizleri ifade etmektedir. Derecelendirmeler hesaplanırken kredi risk değerlendirmesini yapan kuruluşa göre değişen yöntemler kullanılmaktadır. Ancak, genelde kredi derecelendirmesi yapılırken mali geçmiş, cari varlık ve cari borçlar incelenmektedir. Ülke kredi derecelendirmesi ise bir ülkedeki yatırım ortamının risk seviyesini göstermektedir. Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları bir ülkenin kredi notunu belirlerken ülke ekonomisinin esnekliği, büyüme potansiyeli ve ekonomik istikrarı, ülke liderlerinin durumu, dış politika gelişmeleri, siyasi gündemdeki riskler, Merkez Bankası’nın bağımsızlığı gibi kriterlere dayanmaktadırlar. Yapılan kredi derecelendirmesi sonucuna “kredi notu” veya “görünüm” denilmektedir.

S&P’ nin ülke kredi derecelendirmelerinin temelini oluşturan beş faktör şunlardır⁹⁰:

⁸⁹T.C. Sermaye Piyasası Kurulunca derecelendirme faaliyetiyle yetkili kuruluşlar (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid=1> (Erişim Tarihi 12.04.2015)

⁹⁰Alexandra Dimitrijevic, “Ülkelerin Kredi Notunu Nasıl Belirliyoruz?” Mart 2012, (Çevrimiçi) http://www.standardandpoors.com/spf/upload/Ratings_EMEA/2012-03-01_UlkerlerinKrediNotunuBasilBelirliyoruz.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2015)

- Politik skorda yansıtılan kurumsal etkinlik ve politik riskler.
- Ekonomik skorda yansıtılan ekonomik yapı ve büyüme beklentileri.
- Harici skorda yansıtılan harici likidite ve uluslararası yatırım pozisyonu.
- Mali skorda yansıtılan mali performans ve esneklik ile devlet borç yükü.
- Parasal skorda yansıtılan parasal esneklik.

Tablo 3. Ülke Kredi Derecelendirme Faktörleri

Ülke Kredi Derecelendirmeleri Çerçevesi				
Bir ülkenin kredibilitesinin belirlenmesi için beş ana faktör				
Politik skor	Ekonomik skor	Harici skor	Mali skor	Parasal skor
↓		↓		
Politik ve ekonomik profil		Esneklik ve performans profili		
Gösterge niteliğinde derecelendirme seviyesi				
↓			<i>İstisnai faktörler</i>	
Yabancı para birimi cinsinden derecelendirme				
↓			<i>Sıfır ila iki basamaklık yükseltme</i>	
Yerel para birimi cinsinden derecelendirme				

Kaynak: S&P (Çevrimiçi) http://www.standardandpoors.com/spf/upload/Ratings_EMEA/2012-03-01_UlkerlerinKrediNotunuBasilBelirliyoruz.pdf Erişim Tarihi: 12.04.2015

Politik skor, bir devletin kurumlarının ve politikalarının o ülkenin kredi temellerini sürdürülebilir kamusal finansman alanı oluşturmak, dengeli ekonomik büyümeyi desteklemek ve ekonomik ve siyasi şoklara cevap vermek açısından nasıl etkilediğine dair derecelendirme kuruluşunun bakışını yansıtmaktadır.

Ekonomik skora etki eden faktörler ise gelir seviyesi, büyüme perspektifi ve ekonomik çeşitliliği ile volatilitelerini kapsamaktadır.

Harici skora etkileyen faktörler ise derecelendirme kuruluşunun bir ülkenin para biriminin, uluslararası işlemlerdeki statüsüne ait görüşü, ülkenin harici likiditesi ve vatandaşlarının varlıkları ile borçlarının dünya göstergeleri ile kıyaslanması sonucu elde edilen harici borçluluktur.

Mali skor, derecelendirme kuruluşunun bir ülkenin bütçe açıklarının ve borç yükünün sürdürülebilirliğine dair bakışını yansıtmaktadır. Bu ölçüt mali esnekliği, uzun vadeli mali eğilimleri ve hassasiyetleri, borç yapısını, fonlama erişimini ve koşullu finansal yükümlülüklerden doğan potansiyel riskleri göz önüne almaktadır.

Parasal skora konu olan faktörler ise parasal karar otoritelerinin para arzını ve yurt içi likidite şartlarını kontrolü suretiyle para politikaları ve yurt içi ekonomik sorunlara eğilme kabiliyeti, enflasyon eğilimlerinde ölçüldüğü şekliyle para politikalarının kredibilitesi, yurt içi finans sistemi ile sermaye piyasaları derinliği ve çeşitliliğinin bir işlevi olan para politikası kararlarının etkisini reel ekonomiye aktaran mekanizmaların etkinliğidir.

Aşağıdaki tabloda önde gelen üç kredi derecelendirme kurumunun not sistemleri gösterilmiştir.

Tablo 4. Kredi Derecelendirme Kuruluşları Not Sistemi

	S&P	Fitch	Moody's
Prime	AAA	AAA	Aaa
Üst Seviye	AA+	AA+	Aa1
	AA	AA	Aa2
	AA-	AA-	Aa3
Üst-Orta Seviye	A+	A+	A1
	A	A	A2
	A-	A-	A3
Alt-Orta Seviye	BBB+	BBB+	Baa1
	BBB	BBB	Baa2
	BBB-	BBB-	Baa3
Yatırım Yapılamaz Seviye - Spekülatif	BB+	BB+	Ba1
	BB	BB	Ba2
	BB-	BB-	Ba3
Daha Düşük Kredi Seviye Notları			

Kaynak: TCMB, S&P, Moody's, Fitch (Çevrimiçi) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/b9a6b9ae-a013-4f5f-9ce0-dd637793cb40/pelincelik.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=b9a6b9ae-a013-4f5f-9ce0-dd637793cb40> (Erişim Tarihi: 11.04.2015)

Kredi derecelendirmesi, bir ülkenin kredibilitesine dair bilgi sunmakta ve uluslararası yatırımcıya yol göstermektedir. Derecelendirme kuruluşlarının ileriye dönük görüşleri, bir ülkede uzun veya kısa vadeli yatırım ve iş kararları vermekte olan yatırımcıları yönlendirmektedir. Tam da bu noktada bu kuruluşların tarafsızlığı ve objektifliği sorgulanmaktadır.

Derecelendirme kuruluşlarının olası krizleri önceden işaret etmedeki etkinlikleri pek çok çevre tarafından araştırma konusu olmuştur. Ancak finansal ve ekonomik krizler için belirleyiciliğinde tam bir açıklık söz konusu değildir. IMF tarafından yapılan bir araştırmaya göre derecelendirme kuruluşlarının verdiği notlar para krizlerini tahmin etmede yetersiz kalmaktadırlar.⁹¹ Rapora göre derecelendirme kuruluşlarının Asya krizinin (1997) ciddi boyutlara ulaşmasında etkileri olmuştur. Kriz büyüdükçe olayları izleme ve anlamakta zorlanmışlardır. Daha sonrasında ise çok büyük not düşüşleri ile risklere dikkat çekmeye çalışmışlardır ancak notların düşmesi yatırımcılar arasında paniğe neden olmuş, bu da krizin daha da derinleşmesine etki ettiği gerekçesi ile eleştirilmiştir.

Kraussl' e göre başlangıçta sermaye çıkışları spreadlerin (bir ülkenin Eurobond' ları ile Amerikan Hazine Tahvili getirisi arasındaki fark) genişlemesine neden olmakta, kredi derecelendirme kuruluşları da ülke notlarını düşürmeye başlamaktadır.⁹² Bu da yatırımcıların ek sermayelerini geri çekmelerine neden olmakta, spreadler daha da genişlemekte ve derecelendirme kuruluşları ülke notlarını daha da düşürmektedirler. Dolayısıyla kriz sonrası derecelerdeki düşme krizleri tetiklemekte ve maliyetleri yükseltmektedir. Yine birçok araştırmacıya göre kredi notundaki düşüşler kriz öncesinde değil sonrasında yapılmaktadır. Bundan dolayı kredi derecelendirmelerinin kriz belirlemede yetersiz kaldığı iddia edilmektedir.

⁹¹ Pelin Çelik, "Bankaların Risk Derecelendirmesi", (TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi), Ankara, Kasım 2004

⁹² İbrahim Burak KANLI, Yasemin BARLAS, Eşiği Aşınca: Kredi Notunun Yatırım Yapılabilir Seviyeye Yükselmesinin Etkileri, TCMB ÇALIŞMA TEBLİĞİ NO: 11/23 Kasım 2011

Aşağıdaki tabloda IMF'nin yatırım yapılabilir seviyeye sahip ülkeler ile yatırım yapılamaz-spekülatif seviyedeki ülke grubundaki örneklemeler üzerinde ortalama ve medyan testleri verilmiştir⁹³.

Tablo 5. Yatırım Notu Reytine Göre Ülkelerin Ortalama ve Medyan Eşitlik Testi

Değişkenler	Ortalama			Medyan		
	Yatırım yapılabilir seviye	Spekülatif seviye	Welch testi	Yatırım yapılabilir seviye	Spekülatif seviye	Wilcoxon testi
Makroekonomik Değişkenler						
Kişi başına düşen GSYİH(US\$)	8,083	3,766	**	4,950	2,800	**
Reel büyümesi	4.8	3.8	**	5.1	4.4	**
Potansiyel büyümesi	4.4	3.7	**	3.9	3.8	*
Enflasyon	5.7	25.9	**	4.4	7.7	**
İşsizlik	8.3	10.5	**	7.5	9.8	**

⁹³ Laura JARAMILLO, Determinants of Investment Grade Status in Emerging Markets, IMF Working Paper, WP/10/117, May 2010

Tablo 5. (devam)

Dış Sektörler						
İhracat/ GSYİH	45.7	30.4	**	40.9	29.1	**
Cari işlemler dengesi/ GSYİH	(3.0)	(2.4)		(2.9)	(2.4)	**
Özel sektör dış borç/ GSYİH	42.4	19.6	**	32.3	14.3	**
Net Uluslararası Rezerv/GSYİH	18.7	14.5	**	17.1	11.2	**
Kamu Sektörü						
Faiz dışı denge	0.4	0.8	*	(0.1)	0.8	**
Dış kamu borcu/ GSYİH	12.8	30.6	**	9.9	25.3	**
İç kamu borcu/ GSYİH	21.7	27.3	**	15.2	19.6	**
Finansal Derinlik						
Parasal genişleme / GSYİH	64.3	54.6	**	50.4	42.6	**
Diğer						
Politik risk endeksi	73.0	64.6	**	74.0	65.5	**

Kaynak: IMF working paper (Çevrimiçi) <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10117.pdf>
(Erişim Tarihi: 08.05.2015)

Not: ** %1 istatistiksel anlamlılık düzeyini, * %5 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Ortalama ve medyan testleri, verilen makroekonomik değişkenler üzerinde yatırım yapılabilir seviyesindeki ülkelerin spekülâtif seviyesindeki ülkelere oranla daha üstün performans sergilediklerini göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kredi notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükselmesinin etkileri konulu bir araştırma sonucuna göre ise, risk primindeki düşüş ve yatırımcı tabanındaki genişlemeyle beraber, notu artırılan ülkelerin yurt dışı sermayeye ulaşım imkânlarının arttığı tespit edilmiştir.⁹⁴ Not artırımını öncesinde düşüş eğiliminde olan dış borç, borçlanma maliyetinin düşüş eğilimi etkisi ile kredi notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükselmesiyle hızlı bir şekilde artmaktadır. Çalışmaya göre not artışı sonrası ortalama mutlak büyüme hızı not artışı öncesi seviyelerin üzerinde gerçekleşirken, görelî büyüme performansında istatistiksel olarak anlamlı bir değişimden bahsedilemediği belirtilmiştir. Kredi notunun yatırım yapılabilir seviyeye yükselmesiyle nitelikli dış finansman imkânının artması, ülke ekonomisinin daha sağlıklı ve şoklara karşı daha esnek hale gelmesi için önemli bir unsur olarak görülmekte ve makroekonomik ihtiyati tedbirlerin önemimin artacağı vurgulanmaktadır.

4.3 Yükselen Ekonomilerde Bir Risk Faktörü: Kırılganlık

Euro Monitor raporuna göre 2000 yılında yükselen ekonomiler dünya GSYİH' sinin (satın alma gücü paritesine göre) %37'sini kendi başına oluşturmaktaydı. 2020 yılında ise global ekonomik büyüklüğün ortalama %65'ine sahip olacakları tahmin edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin resesyona girmiş olmasına ve yükselen ekonomilerin daha yavaş büyüme kaydetmelerine rağmen, küresel ekonomik büyümeye en fazla payın yine yükselen ekonomiler tarafından geleceği beklenmektedir.⁹⁵ Bununla birlikte dış borç ve yabancı para girişine ihtiyaç duyan yükselen piyasa ekonomilerindeki nüfus artışı, büyüme oranı, tüketici harcamaları, sosyo-ekonomik yapı ve özellikle son zamanlarda ülkelerin kırılganlıkları yabancı yatırımcılar tarafından dikkatle

⁹⁴ İbrahim Burak KANLI, Yasemin BARLAS, a.g.e., s.2

⁹⁵ Küresel talebin şekillenmesinde gelişmekte olan piyasalarda artan rolü, Mart 2014, (Çevrimiçi) <http://monitor.icef.com/2014/03/the-role-of-emerging-markets-in-shaping-global-demand/> (Erişim tarihi 05.04.2015)

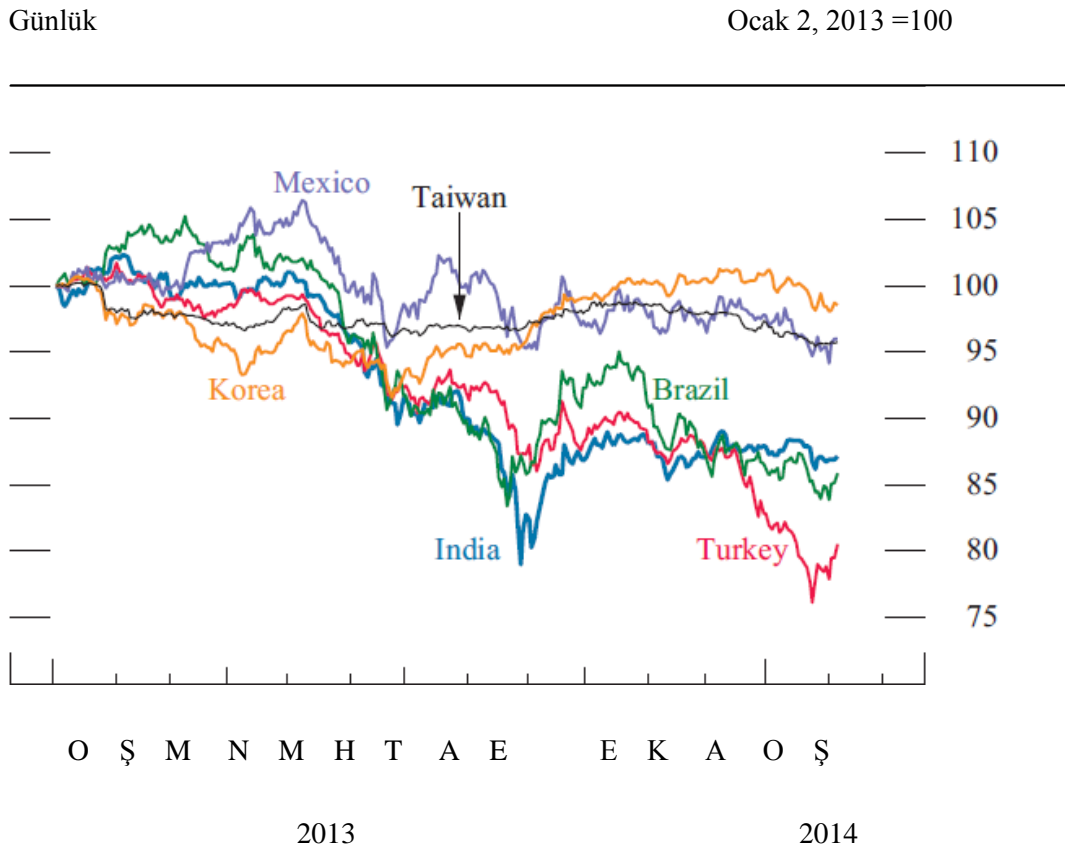
izlenmektedir. Bu nedenle IMF ve Birleşmiş Milletler' in bu ülkelerin güvenlik zafiyeti indeksleri üzerine çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Güvenlik zafiyeti göstergeleri (vulnerability indicators) hükümeti, finans sektörünü, hane halkını ve özel sektörü kapsamaktadır. IMF'nin özellikle yakından izlediği bu göstergeler aşağıda sıralanmıştır⁹⁶:

- İç ve dış borç göstergeleri: Borç vade profilleri, geri ödeme programları, faiz oranı duyarlılığı ve döviz kompozisyonunu içermektedir. Dış borcun ihracata ve GSYİH' ye oranı borç ve geri ödeme kapasitesi bağlamında faydalı göstergelerdir. Burada özel sektör borçlanması da önemli görülmektedir. Borcun vergi gelirine oranı ülkenin geri ödeme kapasitesini ölçmek için önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir.
- Rezervlerin yeterliliği göstergesi: Likidite krizleri önlemek için bir ülkenin yeteneğini değerlendirmede temel göstergedir. Özellikle rezervlerin kısa vadeli borçlara oranı ülkelerin güvenlik açığını ölçme anahtarıdır.
- Finansal sağlık göstergeleri: Ülkelerin finans sektörlerinin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek için kullanılmaktadır. Finans kurumlarının sermaye yeterliliğini, varlık ve bilanço dışı pozisyonların kalitesini, karlılık ve likiditeyi, kredi büyüme hızı ve kalitesini içermektedir. Finansal sağlık göstergeleri, finans sisteminin döviz kurları ve faiz oranlarındaki değişiklikleri kapsayan piyasa risklerine olan hassasiyetini belirlemek amacı ile kullanılabilir.
- Özel sektör göstergeleri: Şirketlerin döviz ve faiz oranı riski üzerindeki bu göstergeler özellikle şirketlerin bilançoları üzerine olabilecek potansiyel etkilerini belirlemek için önemlidir. Kurumsal kaldıraç, karlılık, nakit akımı ve finansal yapı da diğer ilgili göstergelerdendir.

⁹⁶ IMF, Kırılganlık göstergeleri, Nisan 2008, (Çevrimiçi) <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/vul.htm> (Erişim tarihi 05.04.2015)

Birleşmiş Milletlere bağlı DESA (Development Policy and Analysis Division- Kalkınma Politikası ve Analiz Birimi) tarafından ekonomik güvenlik açığı indeksleri üzerine çalışılmıştır. Ekonomik güvenlik açığı indeksi ekonomik ve çevresel şoklara karşı ülkelerin yapısal açıklarını ölçmektedir.⁹⁷

2013 yılında ABD Merkez Bankası FED' in tahvil alımlarını azaltacağı ve Çin'in beklentilerin altında büyüme sergileyeceği gibi küresel ekonomik gelişmelerden en çok etkilenen ülkeler Brezilya, Hindistan, Endonezya, Güney Afrika ve Türkiye olmuştur.

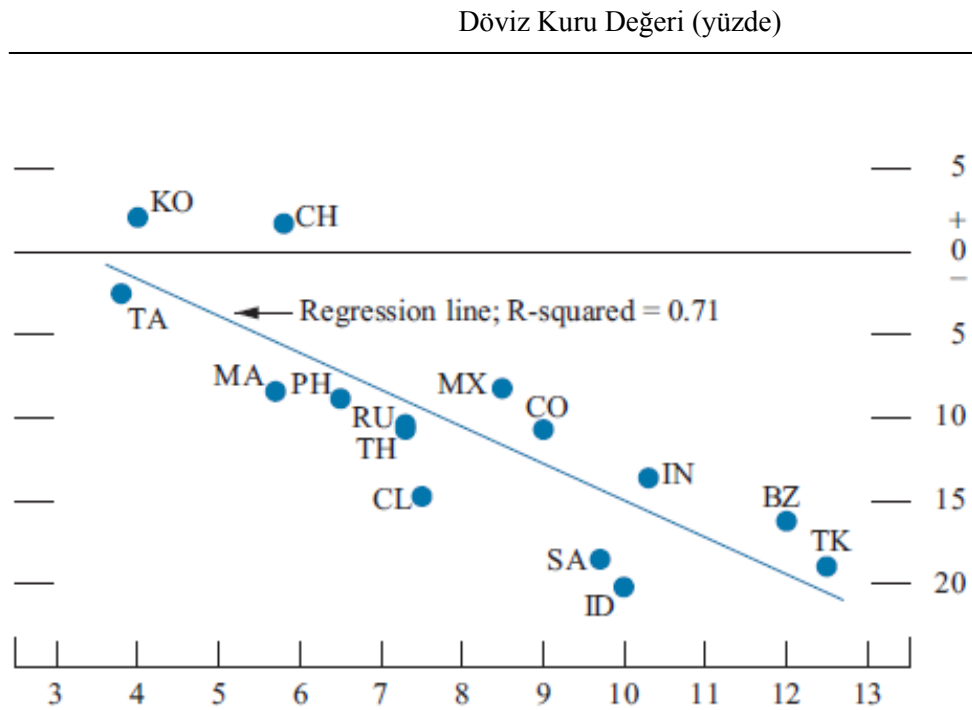
Şekil 9. ABD Doları Karşısında Bazı Yükselen Piyasalarda Döviz Kurları

Kaynak: FED Monetary Policy Report, Şubat, 2014, s.28

⁹⁷ UN, Ekonomik kırılganlık göstergeleri, (Çevrimiçi) http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_criteria.shtml (Erişim tarihi 05.04.2015)

Yukarıdaki tabloda FED' in 11 Şubat 2014 tarihli Para Politikaları Raporunda yayınlanmış olan ABD doları karşısında yükselen ekonomilerin döviz kurlarındaki değer kaybı verilmiştir. Brezilya, Hindistan ve Türkiye'nin para değerinde keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Yine aynı raporda geçen aşağıdaki tabloda ise 30 Nisan 2013 ile 6 Şubat 2014 arasındaki dönemde yükselen ekonomilerin kırılganlık indeksleri karşısında kur değer kayıpları ilişkisi gösterilmiştir.

Kırılganlık İndeksi

Şekil 10. Döviz Kurları ve Yükselen Piyasa Ekonomilerindeki Kırılganlık

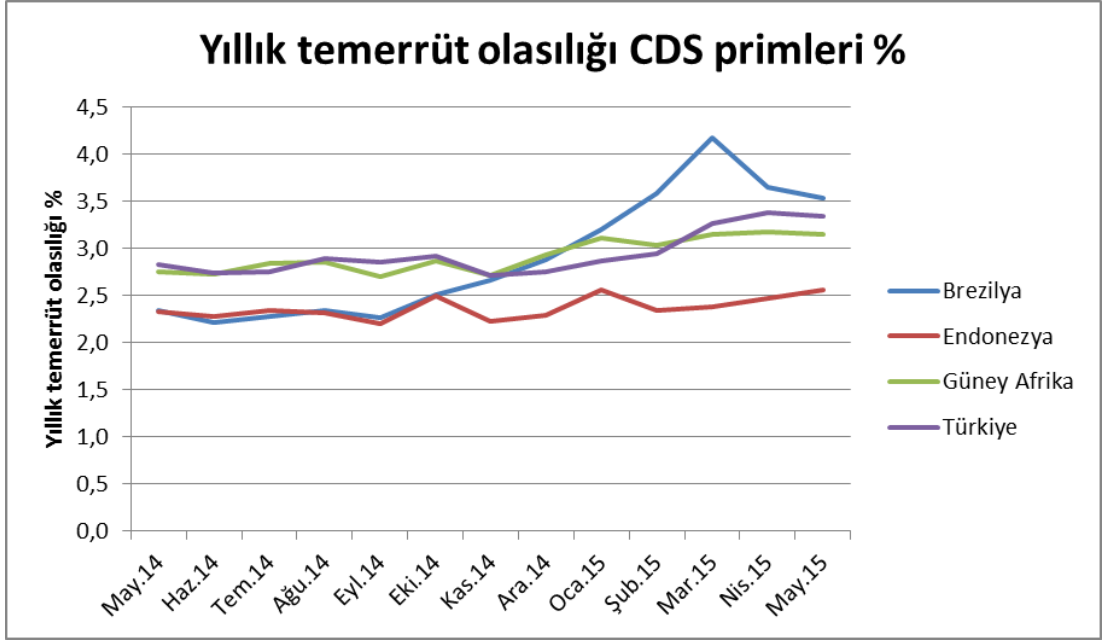
Kaynak: FED Monetary Policy Report, Şubat, 2014, s.29

Not: KO: Kore; CH: Çin; TA: Tayvan; MA: Malezya; PH: Filipinler; RU: Rusya; MX: Meksika; TH: Tayland; CL: Kolombiya; CL: Şili; IN: Hindistan; SA: Güney Afrika; ID: Endonezya; BZ: Brezilya; TK: Türkiye

Şekilde indeks yardımı ile yükselen ekonomiler arasında göreceli güvenlik açığı(kırılganlık) derecesi seviye farklılıkları ve finansal piyasalardaki stres yani kur değer kaybı ölçülmüştür. İndeks, seçilen 15 yükselen piyasa ekonomileri üzerinde 6 temel gösterge baz alınarak hazırlanmıştır: (1) Cari işlemler dengesinin GSYİH' ya oranı, (2) Kamu borç oranının GSYİH' ya oranı, (3) Son üç yıldaki enflasyon ortalaması, (4) Son beş yılda özel sektör banka kredilerinin GSYİH' deki değişimi, (5) Toplam dış borcun yıllık ihracata oranı, (6) Döviz rezervlerinin GSYİH' ye oranı. Daha yüksek bir indeks değeri daha yüksek bir kırılganlık olduğunu bildirmektedir. Aynı şekilde daha kırılgan piyasaların para biriminin daha fazla değer kaybettiği görülmektedir. Bu indeksten anlaşılacağı gibi yükselen piyasa ekonomileri gelişmiş ülkelerin finansal krizleri de dâhil olmak üzere dış şoklara daha dayanıklı bir yapıya bürünmelidir.

FED' in raporundaki indekse paralel olarak Morgan Stanley Ağustos 2013 raporunda Hindistan, Brezilya, Endonezya, Güney Amerika ve Türkiye için “kırılgan beşli” ifadesini kullanmıştır. Kırılgan beşli gruplandırması ABD Merkez Bankası FED' in tahvil alımını azaltacağına ilişkin açıklamaları sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu açıklamanın ardından yükselen piyasaların dış finansman bulmada zorluk çekeceği tahmin edilmişti ve para birimi en çok değer kaybeden yükselen piyasa ekonomileri, bu kırılgan beşli grubunu oluşturmaktaydı. Buna gösterge olarak ise yüksek enflasyon, yüksek cari açık oranları ve büyümenin beklentilerin altında gerçekleşmesi gösterilmiştir.

Her ne kadar ülkelerin risklerini ölçmek için kredi derecelendirme kuruluşlarının vermiş olduğu notlar hala kabul görse de CDS primleri de risk ölçümlerinde önemli bir gösterge olarak kabul görmektedir.

Şekil 11. Kırılgan Beşli Ülkelerinin CDS Primleri Karşılaştırması

Kaynak: Oranlar Deutsche Bank DB Research’ ten alınmıştır. Söz konusu raporda Hindistan’ın CDS primleriyle ilgili veri bulunmamaktadır. (Çevrimiçi)

[https://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwnode=DBR_INTERNET_EN-](https://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwnode=DBR_INTERNET_EN-PROD%24EM&rwobj=CDS.calias&rwsite=DBR_INTERNET_en-PROD)

PROD%24EM&rwobj=CDS.calias&rwsite=DBR_INTERNET_en-PROD (Erişim Tarihi: 12.05.2015)

CDS, Credit Default Swap karşılığı olarak Türkçe’ de “kredi risk primi” veya “kredi temerrüt takasları” olarak ifade edilebilmektedir. Günümüzde artık yabancı yatırımcıların yabancı ülkelere dış yatırım yapmadan önce baktıkları finansal göstergelerin başında yer almaktadır. CDS primleri piyasa likiditesi, karşı taraf riski, küresel mali ortam ve özellikle de ABD faiz oranları ve küresel risk iştahına da bağlıdır. Kırılgan beşli grubundaki ülkelerin CDS primleri aylık olarak verilmiştir. DB Research, 200 baz puan için %3 temerrüt olasılığı sabitleyerek CDS primlerinin basit bir şekilde yorumlanmasını sağlamıştır.

Gelişmiş ülkelerden daha hızlı büyüyen yükselen ekonomilerde 1990’ların başından itibaren ekonomik ve finansal dalgalanmalar yaşanmıştır. 1994’te Meksika, 1997’de Güneydoğu Asya, 1998’de Rusya, 1999’da Brezilya, 2000-2001’de Türkiye ve Arjan-

tin, 2002’de Venezüella krizleri takip etmiştir. Bu kriz dönemleri sonrasında yükselen piyasaların hisse senetlerinin ortalama fiyat endeksi 1994’e göre %60 oranında kayba uğramıştır.⁹⁸ Uluslararası sermaye hareketliliğinin yarattığı riskler sorgulanmaktadır. Hemen hemen her yıl bir yükselen piyasa ekonomisinde bir ekonomik kriz yaşandığını ve diğer tüm ülkelerin az ya da çok veya birbiri ardına bu krizlerden etkilendikleri açıktır. Dünya ticaretinden sürekli daha fazla pay alabilmek için her ülkenin birbiri ile rakip olmasının yanı sıra, yükselen ekonomilerin de kendi aralarında sürekli bir yarış söz konusu olmaya devam edecektir. Bu durumda ülkelerin ve Türkiye’nin kırılganlığını en aza indirmesi ve makroekonomik performansını artıracak bileşenler temelinde reformları yapıyor olması beklenmektedir. Aksi takdirde yükselen ekonomiler sınıfında gerilerde kalması ihtimali düşündürücü görünmektedir.

4.4 Yükselen Piyasa Ekonomisi Olan Türkiye’nin Ekonomik Görünümü ve Ekonomik İstihbarat Önerisi

Günümüzde bilgi ekonomisinin önemi her geçen gün artmakta, bilgi ekonomik bir değer haline gelmektedir. Ekonomik değere sahip bilgiler ise ekonomik istihbarat faaliyetleri ile elde edilebilmektedir. Ekonomik istihbarat faaliyetinin önemini kavramış ülkeler, küresel ekonomik rekabette ekonomik güçlerini bu sayede koruyabilmekte, rekabet edebilirliklerini artırmakta, gerektiğinde karşı istihbarat faaliyetleri yürütmektedirler.

Bilim ve teknolojiye öncü olmak, üreten tarafta yer almak ve güçlü ekonomi oluşturabilmek için kırılgan bir ekonomiye sahip olan Türkiye’nin bu kırılganlıklarının tespit edilmesi ve ekonomik istihbarat faaliyetleri ile desteklenecek yapısal reformların süreklilik arz etmesi gerekmektedir. Türkiye’ nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yerini gösterebilecek bazı ekonomik göstergeler aşağıda sunulmuştur.

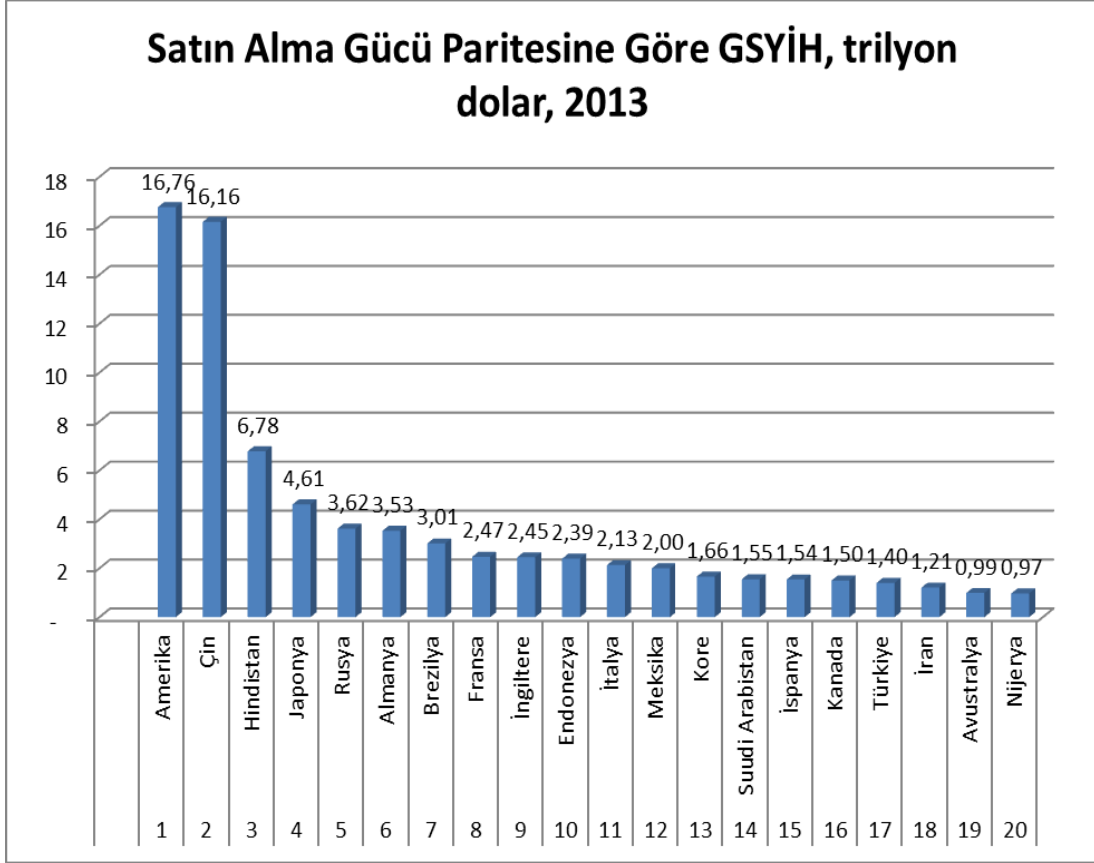
⁹⁸Taha Özhan, “Yükselen Ekonomiler ve Kırılgan Türkiye”, Seta Vakfı, Şubat 2007, (Çevrimiçi) <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11834&q=yukselen-ekonomiler-ve-kirilgan-turkiye> (Erişim Tarihi 04.04.2015)

4.4.1 Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülke Gruplarının Ekonomik Göstergelerle Karşılaştırılması

Türkiye'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında rekabet edebilirliğini artırması için bazı ekonomik göstergelerin bu ülke grupları ile mukayese edilmesi ve ekonomik güç sağlayabileceği düşünülen unsurların tespit edilmesi ve bu yönde stratejiler geliştirilmesi gerekli görülmektedir.

Satınalma gücü paritesine göre gayri safi milli hasıla karşılaştırması uluslararası gelişmişlik göstergelerinden birisidir. Satınalma Gücü Paritesi (SGP), ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılıklarını ortadan kaldırarak, farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen bir değişim oranıdır. SGP, belirli bir mal ve hizmet sepetinin satın alınabilmesi için gereken ulusal para tutarlarının oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oran kullanılarak farklı para birimlerine dönüştürülen harcamalar, satın alınan mal ve hizmet hacmindeki farklılıkları yansıtarak, ülkeler arasında gerçek anlamda karşılaştırılabilir veriler sunmaktadır.⁹⁹

⁹⁹ TUIK, **Satınalma Gücü Paritesi**, Ankara, 2008, s. 1.

Şekil 12. Dünyanın En Büyük Ekonomileri, İlk 20 Ülke

Kaynak: Dünya Bankası (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> (Erişim Tarihi: 24.05.2015)

İlk 20 ülke sıralamasında her yıl ülkelerin yeri değişebilmekle birlikte, Türkiye'nin 2023 hedefleri arasında bulunan ilk 10 ülke içinde yer alma hedefinde İtalya, Meksika, Kore, İspanya, Kanada ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri yakından takip etmesi gerekmektedir. Özellikle ülkeler arasındaki rekabet ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere nispeten büyüme hızlarındaki yüksek oran bu değişime etki eden unsurlardan sayılabilmektedir.

1989 yılından bu yana IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Merkezi tarafından her yıl ülkelerin rekabetçiliği ve dünyadaki sıralamaları belirlenmektedir. Bu raporda işletmelerin rekabet edebileceği bir çevre sağlama ve koruma kabiliyetleri analiz

edilmektedir. Varlık oluşumu öncelikle işletmeler vasıtasıyla olmakla birlikte işletmeler, kabiliyetlerini artıran veya buna engel olan yerel veya uluslararası çevrede mücadele etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında aslında ülkelerin rekabet edebilirliğinin ölçüldüğü söylenebilecektir. Yapılan analizlerde ülkelerin ekonomik performansı, devleti yönetim verimliliği, iş verimliliği ve altyapı değerlendirilmektedir. Dünya Rekabetçilik Yıllığı 2013 ve 2014 sıralamaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 6. Dünya Rekabetçilik Yıllığı, 2014

Ülke	Sıralama		Ülke	Sıralama	
	2014	2013		2014	2013
Amerika	1	1	Şili	31	30
İsviçre	2	2	Kazakistan	32	34
Singapur	3	5	Çek Cumhuriyeti	33	35
Hong Kong	4	3	Litvanya	34	31
İsveç	5	4	Latviya	35	41
Almanya	6	9	Polonya	36	33
Kanada	7	7	Endonezya	37	39
BAE	8	8	Rusya	38	42
Danimarka	9	12	İspanya	39	45
Norveç	10	6	Türkiye	40	37

Tablo 6. (devam)

Lüksemburg	11	13	Meksika	41	32
Malezya	12	15	Filipinler	42	38
Tayvan	13	11	Portekiz	43	46
Hollanda	14	14	Hindistan	44	40
İrlanda	15	17	Slovakya	45	47
İngiltere	16	18	İtalya	46	44
Avustralya	17	16	Romanya	47	55
Finlandiya	18	20	Macaristan	48	50
Katar	19	10	Ukrayna	49	49
Yeni Zelanda	20	25	Peru	50	43
Japonya	21	24	Kolombiya	51	48
Avusturya	22	23	Güney Afrika	52	53
Çin	23	21	Ürdün	53	56
İsrail	24	19	Brezilya	54	51
İrlanda	25	29	Slovenya	55	52
Kore	26	22	Bulgaristan	56	57

Tablo 6. (devam)

Fransa	27	28	Yunanistan	57	54
Belçika	28	26	Arjantin	58	59
Tayland	29	27	Hırvatistan	59	58
Estonya	30	36	Venezuela	60	60

Not: Yükselen piyasa ekonomileri kırmızı ile belirtilmiştir.

Kaynak: IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Merkezi (Çevrimiçi) <http://www.imd.org/news/2014-World-Competitiveness.cfm> Erişim Tarihi: 04.05.2015

Türkiye'nin hem dünya sıralamasında hem de yükselen ekonomiler arasında üst sıralara çıkması için gerekli çalışmaları yapması beklenmektedir. Makroekonomik yapı ve ilişkiler sisteminde yer alan reel sektör, kamu sektörü, finans sektörü ve dış ekonomik yapıya etki eden bileşenler ve göstergeleri üzerinde iyileşme sağlayacak reformların yapılması gerekli görülmektedir.

Türkiye gibi serbest piyasa ekonomisi benimsemiş ülke ekonomileri hem iç dinamiklerden hem de dış dinamiklerden, uluslararası piyasalardaki durgunluklardan, finansal dalgalanmalardan olumlu ve olumsuz biçimde etkilenmeye açıktır. Makroekonomik performansı olumsuz etkileyen faktörler tespit edilmeli ve bu yolla kırılganlığın azaltılması sağlanmalıdır. Döviz kurlarındaki hareket, enflasyon oranı, faiz oranları, borç yapısı, büyüme oranları, ödemeler dengesi ve tüm makroekonomik değişkenler maliye politikaları ve para politikaları ile desteklendiği gibi ekonomik istihbarat kurgusu da bu kapsamda yapılacak reformlar arasında değerlendirilmelidir. Türkiye'nin ekonomik kırılganlığına en çok etki ettiği düşünülen makroekonomik göstergeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Türkiye'nin Makroekonomik Göstergeleri 2010-2014

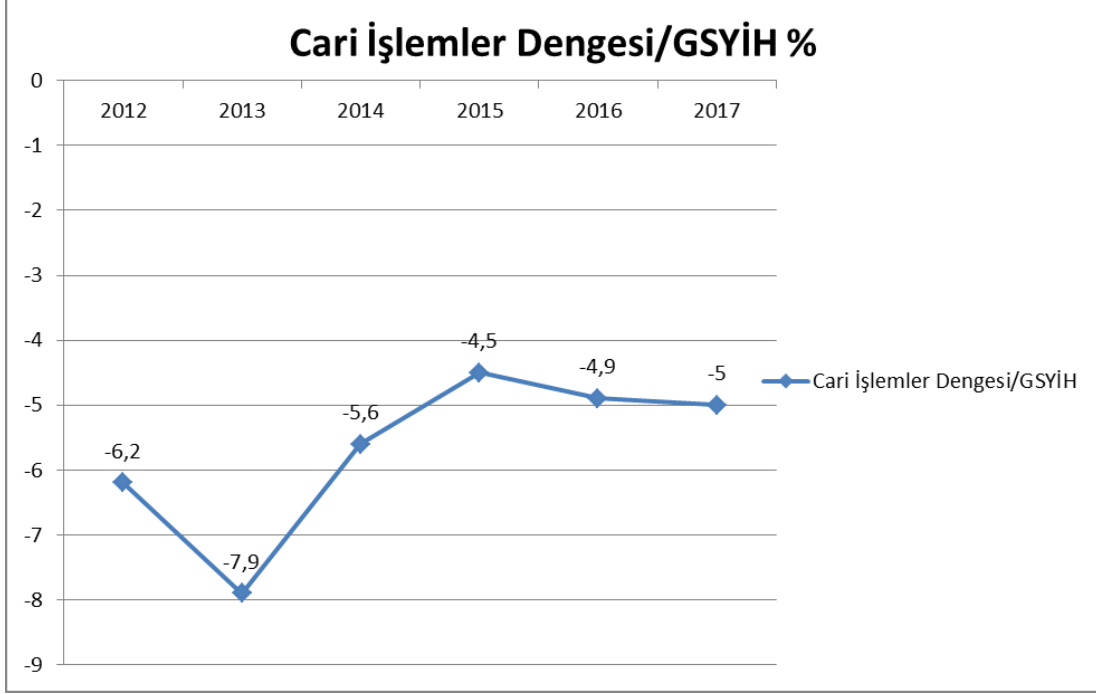
Yıllar	Bütçe Dengesi (% GSMH)	Büyüme (%)	Enflasyon (%)	Cari Açık (% GSMH)
2010	-3,6	9,2	8,6	-6,2
2011	-1,4	8,8	6,5	-9,7
2012	-2,1	2,2	8,9	-6,2
2013	-1,2	4,1	7,5	-7,9
2014	-1,4	2,9	9,1	-5,6

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, Yıllık Ekonomik Rapor, 2014 (Çevrimiçi)
<http://www.maliye.gov.tr/Documents/Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Ekonomik%20Rapor%202014.pdf>
(Erişim Tarihi 26.04.2015)

Türkiye ekonomisinde önemli kırılmalardan ve kronik hale gelmiş sorunlarından birisi de ödemeler dengesindeki cari açık ve cari açığa en büyük payı olan dış ticaret açığıdır. Türkiye 1980'li yıllardan itibaren dışa açık, serbest piyasa ekonomisi benimsemişle birlikte sürekli dış ticaret açığı veren bir ülke durumundadır.

Cari açığın finanse edildiği takdirde ekonomik açıdan riskli bir durum teşkil etmediğini savunanlar olmakla birlikte, özellikle uluslararası piyasalarda finansal krizlerin yaşandığı dönemlerde doğrudan yabancı yatırım oranları ve portföy yatırımları düşmekte ve cari açık finansmanını zorlamaktadır. İhracata dayalı büyüme stratejisini benimsemiş olan Türkiye'nin dış ticaret dengesini kontrol altına alması gerekmektedir. Reel sektörün rekabet gücünü artıracak bilgi ve teknoloji üretebilecek sektörler desteklenerek kaliteli farklılık oluşturulması sağlanmalı, ekonomik istihbarat

yapılanması ile milli geliri ve refahı artıracak reformlara adım atılması gerekli görülmektedir.

Şekil 13. Cari İşlemler Dengesi /GSYİH oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası, (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.GD.ZS>
(Erişim Tarihi: 25.04.2015)

Not: 2015, 2016 ve 2017 tahmini değerlerdir.

Cari açığın büyük veya küçük olduğunu söyleyebilmek için hem dönemsel hem de diğer bazı ülke grupları içinde değerlendirmek gerekli görülmüştür.

Tablo 8. Cari İşlemler Dengesi/GSYİH % 2005-2013, G 20 Ülkeleri ve Yükselen Ekonomiler

Ülkeler	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ABD	-5,7	-5,8	-5,0	-4,7	-2,6	-3,0	-3,0	-2,9	-2,4
Almanya	4,7	5,8	6,9	5,8	5,9	5,7	6,1	7,1	6,9
Arjantin	2,37	2,94	2,23	1,66	2,20	0,29	-0,41	-0,20	-0,78
Avusturya	-6,3	-6,1	-7,5	-4,9	-5,3	-3,9	-3,2	-4,4	-3,2
Brezilya	1,6	1,3	0,1	-1,7	-1,5	-2,2	-2,1	-2,4	-3,6
Çin	5,9	8,5	10,1	9,3	4,9	4,0	1,9	2,6	2,0
Endonezya	0,1	3,0	2,4	0,0	2,0	0,7	0,2	-2,8	-3,4
Fransa	-0,5	-0,6	-1,0	-1,7	-1,3	-1,3	-1,7	-1,5	-1,4
Hindistan	-1,2	-1,0	-0,7	-2,5	-1,9	-3,2	-3,4	-5,0	-2,6
İngiltere	-2,5	-3,2	-2,4	-1,5	-1,6	-3,1	-1,3	-3,6	-4,3
İspanya	-7,2	-8,8	-9,8	-9,5	-4,7	-4,4	-3,6	-1,2	0,8
İtalya	-1,6	-2,5	-2,3	-2,7	-1,8	-3,3	-2,9	-0,3	1,0
Japonya	3,7	4,0	4,9	2,9	2,9	4,0	2,1	1,0	0,7
Kanada	1,9	1,4	0,8	0,2	-2,9	-3,5	-2,7	-3,3	-3,0

Tablo 8. (devam)

Kore	1,4	0,4	1,1	0,3	3,7	2,6	1,6	4,2	6,1
Meksika	-1,03	-0,81	-1,41	-1,84	-0,93	-0,44	-1,12	-1,30	-2,10
Rusya	11,0	9,3	5,6	6,3	4,1	4,4	5,1	3,5	1,6
Türkiye	-4,4	-6,0	-5,8	-5,5	-2,0	-6,2	-9,7	-6,1	-7,9
Filipinler	1,93	5,70	5,40	0,08	5,02	3,60	2,52	2,78	3,82
Kolombiya	-1,29	-1,79	-2,90	-2,65	-1,99	-3,02	-2,90	-3,05	-3,24
Macaristan	-7,05	-7,11	-7,18	-6,98	-0,77	0,27	0,81	1,82	4,12
Malezya	13,92	16,10	15,38	16,85	15,72	10,91	11,57	6,11	3,75
Peru	1,53	3,26	1,43	-4,37	-0,60	-2,55	-1,86	-3,26	-4,51
Polonya	-2,38	-3,83	-6,18	-6,59	-3,93	-5,04	-4,91	-3,68	-1,35
Şili	1,16	4,63	4,31	-1,84	2,04	1,65	-1,22	-3,41	-3,42
Tayland	-4,34	1,12	6,35	0,81	8,30	3,12	2,58	-0,39	-0,69
Yunanistan	-7,36	-	-	-	-	-	-9,90	-2,47	0,58

Kaynak: Dünya Bankası, (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.GD.ZS>
(Erişim Tarihi: 25.04.2015)

Not: Mavi ile renklendirilmiş ülkeler G 20 ülkeleri, turuncu ile renklendirilmiş ülkeler G 20 dışında kalan yükselen piyasa ekonomilerinden bazılarıdır.

Tabloda görüleceği gibi Türkiye hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler arasında sürekli cari açık veren ülkelerin en başında gelmektedir. Elbette cari açık konusu ekonomi yönetiminin hedeflerine, ülkenin enerji ithalatçısı veya ihracatçısı olması durumuna, ithalatın yatırım mallarına veya özel tüketim harcamalarına dayanmasına ve dolayısıyla tasarruf oranlarını düşürmesine ve borç oranı gibi birçok yan etkenlere bağlı olarak da şekillenebilmektedir. Ancak Türkiye için risk teşkil ettiği sürece kontrol altına alınması için politikalar üretilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

4.4.2 Türkiye İçin Ekonomik İstihbarat Önerisi

Çalışmada görüldüğü gibi ülkeler seviyesinde yapılan ekonomik istihbaratta amaç ülkelerin kendi ulusal çıkarlarını diğer ülkelerin çıkarlarının üstünde tutmak, vatandaşların refah seviyelerini artırmak amacıyla diğer ülkelerdeki ekonomik, teknolojik ve bilimsel gelişmeleri yakından takip etmek, topladığı bilgileri analiz ederek şirketlerinin küresel ekonomik pazarda söz sahibi olmalarını sağlamak ve rekabet edebilirliklerini korumaktır. Ülkeler rekabet üstünlüğüne sahip oldukları endüstrileri koruma arzusu ile ekonomik istihbarat faaliyetleri yürütmekte, yerli sanayilerinin sürekli gelişimini desteklemektedirler.

Türkiye’de hem içe dönük hem de dışa dönük istihbarat faaliyeti Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından yürütülmekle birlikte, ne yazık ki bilinen bir ekonomik istihbarat görevi tanımlanmamıştır. Oysaki ekonomik istihbarat sistemine sahip ülkelerde milli istihbarat teşkilatlarının yanı sıra hazine bakanlığı, ticaret bakanlığı, ekonomi ve finans bakanlığı hatta ekonomik istihbaratın milli güvenlik seviyesinde algılandığı ülkelerde savunma bakanlığı gibi devlet kurumlarında organize edilebildiği görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye’de ekonomik istihbarat sistemi oluşturulmasını sağlayacak ve kamu ve özel sektör işbirliğini cesaretlendirecek ilk adımın Ekonomik İstihbarat Stratejileri Komitesi kurmak olduğu düşünülmektedir. Bu komitede iş adamı dernekleri, ticaret odaları, sendikalar, ulus ötesi şirket temsilcileri, akademisyenler, teknoloji merkezleri, banka ve finans kurumu temsilcileri, ticari ataşelikler, Türk diasporası gibi tüm ekonomik istihbarat aktörleri yer almalıdır. Böyle bir komite siyasi rol üstlenmiş olmalı

ancak idari görevlerden ziyade yönetici vasfı ile hareket ediyor olmalıdır. Toplantı sonucunda oluşturulacak olan organizasyonel ve fonksiyonel yapı tespit edilmelidir. Belli periyotlarda yapılacak toplantılarda ekonomik istihbarat politikaları hususunda neler yapıldığı veya nelerin yapılması gerektiği hakkında akla uygun girişimlerde bulunmalıdır. Mevcut durumda zayıf yönler tespit edilmeli, sağlamlık kazandırılması için politikalar üretilmeli ve milli ekonomik istihbarat stratejisi oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda devlet, hükümet ve özel sektörü birbiri ile buluşturacak bir koordinasyon merkezi kurulmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Böylelikle elde edilecek istihbaratın hangi ekonomik aktörler tarafından hangi ekonomik aktörlere, tamamının veya bir kısmının, ne sıklıkla paylaşılacağı da belirlenerek veri ve bilgi paylaşım mekanizması kurulmalıdır.

Akademik çevrelerle iletişim kurulması ve yapılacak istişareler sonucunda dünyada birçok üniversitede olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik istihbarat konularında eğitim programlarının açılması gerekli görülmektedir. Böylece üniversiteler, bu alanda bilgi ve veri setlerinin toplanıp dağıtılacağı merkezler haline gelecektir. Örneğin işletme bölümlerinde değişen ve dinamik iş dünyasında şirketlerin istihbarat toplama eğilimleri hakkında; kamu yönetimi bölümlerinde kamusal alanlarda istihbarat toplama faaliyetleri hakkında; ekonomi bölümlerinde dış ülkelerin yaptığı espionaj faaliyetlerinin GSYİH’ ye olan etkisi ve kayıpları hakkında sayısız çalışma ortamı doğmuş olacaktır. Bu sayede akademik camiadan özel sektöre ve kamusal alanlara kadar tüm çevrelerde farkındalık yaratılacağı ve çok gerekli görülen bu atmosferin oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Süregelen yapısal reformlara ek olarak makroekonomik yapı ve ilişkiler sistemine etki edeceği düşünülen bir diğer reform niteliğindeki değişimin ise ekonomik istihbarat sisteminin kurulması ile sağlanabileceği düşünülmektedir. Çalışmada örnekleri ile birlikte verilen seçilmiş ülkelerin ekonomik istihbarat sistemlerinde ortak amacın ülkenin ekonomik üstünlüğe sahip olduğu endüstriyi koruması ve desteklemesi, rekabet edebilirliğini sağlaması, yeni teknolojiler üreten taraf olarak avantaj elde etmesi, böylelikle ekonomik gücü sürekli elinde tutması olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Türkiye için de milli geliri ve refahı artıracığı düşünülen stratejik sektörler belirlenmeli,

milli bir ekonomik istihbarat modeli kurgulanmalıdır. Böyle bir model hiç şüphesiz sürekli değişen konjonktürel yapılarda gerekli olan yapısal reformlardan birisi olarak görülmelidir. Bu sayede reel sektörün küresel ekonomide rekabet edebilirliğinin artması, cari açığın makul seviyelere gerilemesi ve diğer makroekonomik görünümün yabancı yatırımcı için de güvenilir seviyelere çıkması beklenmektedir.

SONUÇ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişim kaydetmeye devam etmesi ile birlikte serbest piyasa ekonomisi benimsemiş ülkeler arasında askeri üstünlük yarışından çok, ekonomik üstünlük yarışı baş göstermiştir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından askeri alanda hizmet veren istihbaratçıların dahi özel sektörlerde finans, yatırım danışmanlığı gibi alanlarda adeta ekonomik tetikçiler olarak istihdam ettikleri bilinmektedir. Bilgi ve teknolojilerine sahip olmanın, doğal kaynaklara sahip olmaktan çok daha önemli ve geçerli olduğu bir çağda yaşamaktayız. Sahip olunan bilgi aynı zamanda ülkelerin ekonomik güçlerini ve rekabet edebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Mevcut gücü koruyabilmek için ekonomik güvenliklerini teşkil etmek adına ekonomik istihbarat faaliyetlerini oldukça önemsemekte oldukları görülmektedir.

Çalışmada incelenen ekonomik istihbarat modeline sahip ülkelerin ortak amaçlarının ülkelerin refahına katkı sağlayan ve ekonomik değer üreten reel sektörlerinin korunması, desteklenmesi ve milli ekonomik politikalarla bilgi paylaşımı ve ekonomik istihbarat sağlayarak ekonomik güçlerini koruma arzusu olduğu görülmüştür. Bu ekonomik istihbarat modellerinde mutlaka resmi bir teşkilatın ve ekonomik istihbaratı düzenleyen yasaların var olduğu görülmüştür.

Yükselen piyasa ekonomisine sahip olan Türkiye'nin ekonomik kırılganlıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Cari açık, enflasyon, ekonomik büyümede dalgalanma, bir diğer deyişle sürdürülebilirliğin sağlanamaması risk unsuru olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda makroekonomik yapı ve ilişkiler sistemi bir bütün olarak değerlendirilmeye birlikte reel sektör, kamu sektörü, finans sektörü ve dış ekonomik yapıya etki eden bileşenler ve göstergeleri üzerinde iyileşme sağlayacak reformların yapılması gerekli görülmektedir. Oluşturulacak milli bir ekonomik istihbarat sistemi çerçevesinde, bir sonraki adım olan ekonomik güvenliğin de sağlanabileceği öngörülmektedir.

Ekonomiyi bir güç unsuru olarak kullanmamıza katkı sağlayacak milli bir ekonomik istihbarat modeline ve yapılanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye gibi yükselen piyasa ekonomilerinin hem gelişmiş ülkeler ile hem de diğer yükselen ekonomilerle rekabet edebilmesi için ekonomik kırılganlıklara yol açan etkenler tespit edilerek

oluşturulacak politikalar arasında, kaliteli farklılık yaratacak milli bir ekonomik istihbarat sisteminin de oluşturulması gerekli görölmektedir.

KAYNAKÇA

ALKİN, Kerem ve GÜRLESEL Can Fuat. "Dünya Ekonomisine Yönelik Global Tehditler; Dünyada Güvenlik ve Tehdit Kavramının Evrimi ve Global Güvenlik İçinde Ulusal Güvenlik Perspektifi". **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**. (Temmuz 2004) s.19.s.10-34

BARANGA, Laurentiu. RUJOIU, Adrian. STEGAROIU, Ion. VADUVA, Florin. "Trends and Perspectives Regarding the Evolution of the Concept of Economic Intelligence within the Context of the Economic Crisis". **Journal of Knowledge Management, Economics and Information Technology**, Y.2,S.2, (Nisan 2012)

BOLANLE, Oladejo. AMOS, David ve ADENIKE Osofisan. "**Representation of Knowledge Recource in the Context of Economic Intelligence System**". İSKO. Spain. 2009. s.171-189

BRICIU, Sorin. VRINCIANU. Marinela. ve MIHAI. Florin. "Towards a New Approach of the Economic Intelligence Process: Basic Concepts. Analysis Methods and Informational Tools". **The Bucharest Academy of Economic Studies**. s.21-34

CLERC, Phillippe. "Economic Intelligence". Chapter 22. France (Çevrimiçi) <http://www.unesco.org/webworld/wirerpt/wirenglish/chap22.pdf> (Erişim Tarihi: 26.09.2014)

ÇELİK, Pelin. "Bankaların Risk Derecelendirmesi". (TCMB. Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara. Kasım 2004

ÇETİNKAYA, Şeref. "21.Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Ekonomik İstihbaratın Rolü", (T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Yenilevent. İstanbul. 2012

ÇİVİ, Emin ve ÇAVUŞGİL, S.Tamer. "Yeni Dünya Düzeninde Güç Kazanan Ülkeler: Yükselen Ekonomiler". **Yönetim ve Ekonomi**. S.1. (2001) s.113-128

EDİN, İbrahim. "Rekabet İstihbaratı Sürecinde Anahtar İstihbarat Konularının Belirlenmesi". **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. Y.15. S.2 (2008). s.580-600

FED Monetary Policy Report, Şubat, 2014

GÜLDİKEN, Nevzat. "Bilginin Elde Edilmesi Ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü". **C.Ü.İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. S.2 (2006). s.169- 182

GİRGİN, Kemal. **Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat Ve Türkiye**. İstanbul: Okumuş Adam Yayınevi. 2003

HERZOG, Jeffrey Owen. "Using Economic Intelligence to Achieve Regional Security Objectives" **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence**. 29 Feb 2008. Vol.21(2). p.302-313

İSO, Avrupa İşletmeler Ağı İstanbul Merkezi. **Dış Ticaret İstihbarat Kanalları**. İstanbul. 2014

JOHNSON, Loch H. **Handbook of Intelligence Studies**. Oxon: Routledge. 2007

JARAMILLO, Laura. Determinants of Investment Grade Status in Emerging Markets. IMF Working Paper. WP/10/117. May 2010

KANLI, İbrahim Burak. BARLAS, Yasemin. Eşiği Aşınca: Kredi Notunun "Yatırım Yapılabilir" Seviyeye Yükselmesinin Etkileri. TCMB ÇALIŞMA TEBLİĞİ NO: 11/23 Kasım 2011

LEVYTSKI, Valentyn. "Economic Intelligence of the Modern State". (Monterey California. Naval Postgraduate School, Yayınlanmamış Doktora Tezi). California. 2001

MİMAN, Ahmet Tarık. "Ekonomik İstihbaratın Küreselleşme İçerisindeki Yeri ve Önemi". (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Sivas. 2006.

NASHERİ, Hedieh. "Economic Espionage and Industrial Spying". **Cambridge University Press**. 2005

ÖZDAĞ, Ümit. "Devlet ve İstihbarat". **Stratejik Araştırmalar Dergisi**. S.3 (2009). s.33-50

PHILIPPE, Baumard. "France: A think-tank to anticipate and regulate economic intelligence issues". **Second International Symposium: National Security & National Competitiveness: Open Source Solution Proceedings**. Bildiri. Washington D.C. 2-4 Kasım, 1993

POTTER, Evan H. **Economic Intelligence and National Security**. Carleton University Press. Political Science. 1998

STEDMAN, Michael J. "Industrial Espionage: What You Don't Know Can Hurt You". **Business and Society Review**. (2001) s.25-32

STEGAROIU, I. RUJOIU, A, PITURLEA, M. ANDRUSCA, L. "Economic Intelligence and the Border Between Legality and Illegality". **Managerial Challenges of the Contemporary Society**. Y.4. (2012).s.229-235

Strategic Management Issues Office. **US Intelligence Community Reform Studies Since 1947**. Washington DC. 2005

TODD, Paul. BLOCH Jonathan. **Küresel İstihbarat: Günümüzde Dünya Gizli Servisleri**. çev. Enver Günsel. İstanbul. Truva Yayınları. 2006

TUIK. **Satınalma Gücü Paritesi**, Ankara, 2008, s. 1

UÇAK, Hurşit. "A Descriptive Study of the Intelligence Community in the USA". (University of North Texas. Master of Science Criminal Justice Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Texas.2003

YILMAZ, Sait. "Jeopolitik İstihbarat Savaşları". **21. Yüzyıl Dergisi**. Y.2. S.6 (Temmuz. Ağustos. Eylül 2008) s.125-148

İnternet Kaynakları

Alexandra Dimitrijevic, “Ülkelerin Kredi Notunu Nasıl Belirliyoruz?” Mart 2012, (Çevrimiçi) http://www.standardandpoors.com/spf/upload/Ratings_EMEA/2012-03-01_UlkerlerinKrediNotunuBasilBelirliyoruz.pdf Erişim Tarihi: 12.04.2015

Amerikan Bilim Adamları Federasyonu (Çevrimiçi) <http://fas.org/irp/nsa/ioss/threat96/part05.htm> (Erişim tarihi 24.03.2015)

BAYAR, Fırat. “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye” **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi.** S.25-34. (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi32/firاتبayar.pdf> (Erişim Tarihi 27.09.2014)

DEUTSCHE BANK, (Çevrimiçi) https://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwnode=DBR_INTERNET_EN-PROD%24EM&rwobj=CDS.calias&rwsite=DBR_INTERNET_en-PROD (Erişim Tarihi: 12.05.2015)

Dünya Bankası (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD> (Erişim Tarihi: 24.05.2015)

Dünya Bankası. (Çevrimiçi) <http://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.GD.ZS> (Erişim Tarihi: 25.04.2015)

Dünyanın yüz büyük ekonomisi (Çevrimiçi)
<http://makewealthhistory.org/2014/02/03/the-corporations-bigger-than-nations/>
(Erişim Tarihi: 03.02.2015)

Hindistan Finans Bakanlığı, (Çevrimiçi) <http://dor.gov.in/ceib> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)

Hindistan Ekonomik İstihbarat Bürosu (Çevrimiçi) <http://www.ceib.nic.in/ceib.htm>
(Erişim Tarihi: 25.03.2015)

Hindistan Ekonomik İstihbarat Meclisi ve Bölgesel Ekonomik İstihbarat Komitesi
(Çevrimiçi <http://www.ceib.nic.in/eic.htm> (Erişim Tarihi: 25.03.2015)

İstihbarat alanından çalışma programı olan dünya genelindeki üniversitelerin isimleri ve program bilgileri (Çevrimiçi) <http://www.mastersportal.eu/search/?q=kw-intelligence|v-master|d007a79d&start=30&length=10> (Erişim Tarihi: 01.02.2015)

IFC, International Finance Corporation
http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/CORP_EXT_Content/IFC_External_Corporate_Site/About+IFC/IFC+History/# Erişim Tarihi: 01.04.2015

IMD Dünya Rekabet Edebilirlik Merkezi (Çevrimiçi)
<http://www.imd.org/news/2014-World-Competitiveness.cfm> (Erişim Tarihi: 04.05.2015)

IMF working paper (Çevrimiçi)
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10117.pdf> (Erişim Tarihi: 08.05.2015)

IMF, Kırılganlık Göstergeleri. Nisan 2008. (Çevrimiçi)
<https://www.imf.org/external/np/exr/facts/vul.htm> (Erişim tarihi 05.04.2015)

JOMEY, James. FBI 2015 Mali Yılı Bütçe Görüşmeleri (Çevrim içi)
<http://www.fbi.gov/news/testimony/fbi-budget-request-for-fiscal-year-2015-1>
Erişim Tarihi 24.03.2015

KHANNA, Tarun. G.palepu Krishna. “Yükselen Piyasaları Tanımlamak” .2010. (Çevrimiçi) <http://www.forbes.com/2010/05/27/winning-in-emerging-markets-opinions-book-excerpts-khanna-palepu.html> (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

Küresel talebin şekillenmesinde gelişmekte olan piyasalarda artan rolü, Mart 2014, (Çevrimiçi) <http://monitor.icef.com/2014/03/the-role-of-emerging-markets-in-shaping-global-demand/> (Erişim tarihi 05.04.2015)

KVINT, Vladimir. “Yükselen Piyasaları Tanımlamak” ,2008 (Çevrimiçi) http://www.forbes.com/2008/01/28/kvint-developing-countries-oped-cx_kv_0129kvint.html (Erişim Tarihi: 02.03.2015)

MSCI yükselen piyasalar indeksi (Çevrimiçi) http://www.msci.com/products/indexes/country_and_regional/em/ (Erişim Tarihi: 01.04.2015)

National Security Agency –USA (Çevrimiçi) <https://www.nsa.gov/sigint/> (Erişim tarihi 24.03.2015)

ÖZHAN, Taha. “Yükselen Ekonomiler ve Kırılgan Türkiye”. Seta Vakfı. Şubat 2007. (Çevrimiçi) <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11834&q=yukselen-ekonomiler-ve-kirilgan-turkiye> (Erişim Tarihi 04.04.2015)

YILMAZ, Sait. “Ekonomik İstihbarat”. **21. Yüzyıl Dergisi**.2014. (Çevrimiçi) <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/ekonomik-arastirmalari-merkezi/2014/01/20/7390/ekonomik-istihbarat> (Erişim Tarihi: 20.05.2014)

T.C. Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6532.html> (Erişim Tarihi: 31.01.2015)

T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü <http://www.egm.gov.tr/Sayfalar/DaireBaskanliklari.aspx> Erişim Tarihi 05.01.2015

T.C. Maliye Bakanlığı. Yıllık Ekonomik Rapor. 2014 (Çevrimiçi)
<http://www.maliye.gov.tr/Documents/Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Ekonomik%20Rapor%202014.pdf> (Erişim Tarihi 26.04.2015)

T.C. Milli İstihbarat Teşkilatı 6189 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu (Çevrimiçi) <https://www.mit.gov.tr/2937.pdf> (Erişim Tarihi 31.01.2015)

T.C. Sermaye Piyasası Kurulunca derecelendirme faaliyetiyle yetkili kuruluşlar (Çevrimiçi)<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=6&pid=10&subid=1> (Erişim Tarihi 12.04.2015)

UN, Ekonomik kırılganlık göstergeleri, (Çevrimiçi)
http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/ldc/ldc_criteria.shtml (Erişim tarihi 05.04.2015)

<http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=79> Erişim tarihi 24.03.2015

<http://www.meti.go.jp/english/aboutmeti/data/ahistory2009.html> Erişim Tarihi: 25.03.2015